

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA**

Lina KISIELYTĖ

**MAŽŲ IR VIDUTINIŲ ĮMONIŲ FINANSAVIMO GALIMYBIŲ
LIETUVOJE RECESIJOS SĄLYGOMIS EKONOMINĖ ANALIZĖ**

Magistro darbas

Šiauliai, 2011

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA**

Lina KISIELYTĖ

**MAŽŲ IR VIDUTINIŲ ĮMONIŲ FINANSAVIMO GALIMYBIŲ
LIETUVOJE RECESIJOS SĄLYGOMIS EKONOMINĖ ANALIZĖ**

**Magistro darbas
Socialiniai mokslai, ekonomika (04 S)**

Aš, teigiu, kad magistro
studijų baigiamasis darbas, kurį teikiu Ekonomikos studijų programos magistro
kvalifikaciniam laipsniui įgyti, yra originalus autorinis darbas

.....
(parašas)

Magistro darbo autorius **Lina Kisielytė**

(vardas, pavardė, parašas)

Vadovas **doc. dr. Daiva Beržinskienė**

(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

Recenzentas **doc. dr. R. Balvočiūtė**

(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

**MAGISTRO DARBO
VADOVO ATSIKILIPIMAS**

2011 - -
Šiauliai

Studento vardas, pavardė _____

Magistro darbo tema _____

Magistro darbo aktualumas ir naujumas

Studento darbo savarankiškumas

Studento darbo sistemingumas ir reglamente numatytų terminų laikymasis

Magistro darbo kokybė

privalumai:

trūkumai:

Praktinis magistro darbo reikšmingumas

Magistro darbo įforminimo kokybė

Išvados apie magistro darbo reikalavimų atitikimą ir galimybę viešai ginti

Magistro darbo įvertinimas _____

Magistro darbo vadovas _____

(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETO
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETO
EKONOMIKOS KATEDRA**

MAGISTRO DARBO RECENZIJA

2011 - -
Šiauliai

Magistro darbo autorius _____

Darbo tema _____

Recenzentas _____

1. Tyrimo problematikos ir aktualumo pagrindimas

2. Temos ir problematikos atitiktis darbo turiniui ir studijų kryptims

3. Tyrimo tikslo realizavimo lygis

4. Tyrimo objekto identifikavimas ir tyrimo metodų taikymo kokybė

5. Teorinių šaltinių analizės kokybė

6. Tyrimo rezultatų pagrindimo lygis

SANTRAUKA

Lina Kisielytė

Mažų ir vidutinių įmonių finansavimo galimybių Lietuvoje recesijos sąlygomis ekonominė analizė.

Magistro darbas.

Magistro darbe yra suformuluotos mažų ir vidutinių įmonių finansavimo galimybės. Atlikta MVĮ finansavimo garantijų ekonominė analizė, išanalizuotos MVĮ taikomų finansavimo galimybių priemonės recesijos sąlygomis, įvertintos MVĮ verslo finansavimo galimybių teikimo sąlygos. Atsižvelgus į MVĮ reikšmę šalies ekonomikai, Lietuvos Vyriausybės vykdoma politika turi tendenciją skatinti MVĮ plėtrą. Taikomos įvairios valstybės biudžetų finansuojamos rėmimo, skatinimo priemonės. Pagrįsta hipotezė – valstybės garantija teikiama su sąlyga, kad finansuojamas projektas, kuriam teikiama paskola, pripažįstamas finansiniu požiūriu pagrįstu, todėl dalis įmonių, gavusių banko sutikimą gauti kreditą, ne visada gauna valstybės garantiją. MVĮ finansavimo galimybėms gerinti siūloma naudotis darbe pateiktomis rekomendacijomis.

SUMMARY

Lina Kisielytė

Analysis of small and medium businesses enterprises access to finance for economic recession in Lithuania.

Master's paper.

The aim of this master's paper is to identify thesis for small and medium-sized enterprises financing options. Accomplished SME financing guarantee economic analysis, analyzed the SME access to finance measures under the conditions of recession, evaluate financing options for SMEs Business Terms. Given the importance of SMEs in the economy, the Lithuanian government policies tend to promote SME development. Various public funding support, incentives. Based on the hypothesis - the guarantee.

TURINYS

SANTRAUKA.....	5
ĮVADAS.....	12
1. MAŽŲ IR VIDUTINIŲ ĮMONIŲ FINANSAVIMO GALIMYBIŲ RECESIJOS SĄLYGOMIS TEORINIAI ASPEKTAI	15
1.1. Mažų ir vidutinių įmonių verslo samprata, subjektai bei įtaka ekonomikai.....	15
1.2. Mažų ir vidutinių įmonių plėtra recesijos sąlygomis	18
1.3. Mažų ir vidutinių įmonių poreikio finansavimui gauti nustatymas	21
1.4. Mažų ir vidutinių įmonių verslo finansavimo šaltiniai	27
1.4.1. Mažų ir vidutinių įmonių verslo vidiniai finansavimo šaltiniai	29
1.4.2. Mažų ir vidutinių įmonių verslo išoriniai finansavimo šaltiniai	30
2. MAŽŲ IR VIDUTINIŲ ĮMONIŲ FINANSAVIMO LIETUVOJE RECESIJOS SĄLYGOMIS EKONOMINĖ ANALIZĖ.....	33
2.1. Tyrimo metodologinis pagrindimas	34
2.2. Mažų ir vidutinių įmonių vidinių finansavimo šaltinių ekonominė analizė	35
2.3. Mažų ir vidutinių įmonių išorinių finansavimo šaltinių ekonominė analizė	38
2.4. Mažoms ir vidutinėms įmonėms suteiktų garantijų už paskolas ekonominė analizė 2006 – 2010 m.	40
2.5. Mažoms ir vidutinėms įmonėms suteiktų garantijų pagal darbuotojų skaičių skaičių įmonėse ekonominė analizė 2006 – 2010 m.	44
2.6. Mažoms ir vidutinėms įmonėms suteiktų garantijų analizė pagal paskolų tikslinę paskirtį 2006 – 2010 m.	46
2.7. Mažoms ir vidutinėms įmonėms suteiktų garantijų ekonominė analizė pagal veiklos rūšis 2006 – 2010 m.	49
2.8. Mažoms ir vidutinėms įmonėms suteiktų garantijų ekonominė analizė pagal projektų vykdymo vietą 2006 – 2010 m.	51
2.9. Mažoms ir vidutinėms įmonėms suteiktų garantijų ekonominė analizė pagal kredito įstaigas 2006 – 2010 m.	55
2.10. Mažoms ir vidutinėms įmonėms suteiktų garantijų ekonominė analizė pagal projektų rizikos grupes 2006 – 2010 m.	58
2.11. Mažoms ir vidutinėms įmonėms suteiktų paskolų dalinio palūkanų kompensavimo ekonominė analizė 2006 – 2010 m.	60
2.12. Mažoms ir vidutinėms įmonėms suteiktų labai mažų paskolų (mikrokreditų) ekonominė analizė 2006 – 2010 m.	63
2.13. Mažoms ir vidutinėms įmonėms suteiktų paskolų pagal „Mažų kreditų teikimas – 1 etapas“ ekonominė analizė.....	65
2.14. Mažoms ir vidutinėms įmonėms suteiktų paskolų pagal „Mažų kreditų teikimas – 2 etapas“ ekonominė analizė.....	67
2.15. Atviras kreditų fondas mažoms ir vidutinėms įmonėms finansuoti ekonominė analizė	69
2.16. JEREMIE kontroliuojančiojo fondo mažoms ir vidutinėms įmonėms finansuoti ekonominė analizė.....	71
3. MAŽŲ IR VIDUTINIŲ ĮMONIŲ FINANSAVIMO GALIMYBIŲ VERTINIMAS RECESIJOS SĄLYGOMIS	74
3.1. Mažoms ir vidutinėms įmonėms teikiamų garantijų sąlygų už paskolas vertinimas	74
3.2. Mažoms ir vidutinėms įmonėms dalinio paskolų palūkanų kompensavimo už paskolas sąlygų vertinimas	77
3.3. Mažoms ir vidutinėms įmonėms labai mažų paskolų (mikrokreditų) teikimo sąlygų vertinimas	78
3.4. Mažoms ir vidutinėms įmonėms Mažų kreditų teikimo – 1 etapas teikimo sąlygų vertinimas	79

3.5. Mažoms ir vidutinėms įmonėms Mažų kreditų teikimo – 2 etapas teikimo sąlygų vertinimas	81
3.6. Mažoms ir vidutinėms įmonėms taikomos Atviro kreditų fondo priemonės sąlygų vertinimas	82
3.7. Mažoms ir vidutinėms įmonėms taikomo JEREMIE kontroliuojančiojo fondo priemonės sąlygų vertinimas	83
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	85
LITERATŪRA	87
PRIEDAI	93

LENTELĖS

1 lentelė. Mažų ir vidutinių įmonių samprata Lietuvoje

2 lentelė. Valstybės teikiama parama mažoms ir vidutinėms įmonėms

3 lentelė. Atviro kreditų fondo stebėsenos rodikliai ir pasiektas rezultatas

4 lentelė. JEREMIE kontroliuojančiojo fondo priemonės 2009 m.

PAVEIKSLAI

1.3.1 pav. Laffero kreivė

1.4.1 pav. Mažų ir vidutinių įmonių finansavimo šaltiniai

2.2.1 pav. Mažų ir vidutinių įmonių vidinių finansavimo šaltinių dinamika 2006 – 2010 m.

2.3.1 pav. Mažų ir vidutinių įmonių išorinių finansavimo šaltinių dinamika 2006 – 2010 m.

2.4.1 pav. Suteiktų garantijų MVĮ už paskolas skaičiaus ir garantijų sumos dinamika 2006 – 2010m.

2.5.1 pav. Suteiktų garantijų MVĮ už paskolas pagal darbuotojų skaičių dinamika 2006 – 2010 m.

2.6.1 pav. Suteiktų garantijų MVĮ pagal paskolų tikslinę paskirtį dinamika 2006 – 2010 m.

2.7.1 pav. Suteiktų garantijų MVĮ pagal veiklos rūšis dinamika 2006 – 2010 m.

2.8.1 pav. Suteiktų garantijų MVĮ pagal projektų vykdymo vietą dinamika 2006 – 2010 m.

2.9.1 pav. Suteiktų garantijų MVĮ pagal kredito įstaigas dinamika 2006 – 2010 m.

2.10.1 pav. Suteiktų garantijų MVĮ pagal projektų rizikos grupes dinamika 2006 – 2010 m.

2.11.1 pav. Kompensuotų palūkanų MVĮ sumos ir MVĮ skaičiaus dinamika 2006 – 2010 m.

2.12.1 pav. MVĮ suteiktų labai mažų paskolų (mikrokreditų) dinamika 2006 – 2010 m.

2.13.1. pav. Suteikta MVĮ paskolų pagal „Mažų kreditų teikimo – 1 etapas“ programą 2009 – 2010 m.

2.14.1 pav. Suteikta MVĮ paskolų pagal „Mažų kreditų teikimo – 2 etapas“ programą 2009 – 2010 m.

PAGRINDINIŲ SĄVOKŲ ŽODYNĖLIS

Šios sąvokos magistro darbe pateikiamos remiantis šaltiniu: Buračas, A., Svecevičius, B. (1994) ir Garškienė, A., Navickas, V. (1999).

Analizė – tyrimas, kruopštus aplinkybių bei priežasčių nustatymas.

Atsiperkamumas – santykis tarp įplaukų ir pardavimų.

Faktoringas – paslaugų visuma, pagrįsta piniginio reikalavimo (debitorinio įsiskolinimo) perdavimu faktoringo bendrovei ir apimanti finansavimą, sąskaitų administravimą ir klientų skolų apskaitą bei rizikos, susijusios su abejotinomis skolomis, sumažinimą.

Garantija – Bendrovės įsipareigojimas sumokėti garantijos gavėjui paskolos gavėjo negražintos paskolos dalį, kurios gražinimą užtikrino Bendrovė.

Garantijos gavėjas – kredito įstaiga – paskolos gavėjo kreditorė, kuriai suteikiama garantija.

Garantijos išmoka – pinigų suma, sumokama garantijos gavėjui, paskolos gavėjui negražinus paskolos.

Garantijos suma – maksimali Bendrovės mokėtina suma garantijos gavėjui pagal suteikta garantija.

Įmoka – lėšų įnašas.

Kapitalas – finansinis ir materialusis turtas, naudojamas pelno gavimo tikslais (piniginis kapitalas, pinigai, vertybiniai popieriai, akcinis kapitalas ir t.t.).

galima sumokėti per keletą kartų.

Komercinis bankas – įstaiga, atliekanti pinigines operacijas, tvarko indėlius, duoda ir ima paskolas, atlieka operacijas su vertybiniais popieriais bei užsienio valiuta, atsiskaitymus per klientų sąskaitas, saugo klientų vertybes ir teikia finansines konsultacijas.

Kreditas – paskola, skolintieji aktyvai.

Kreditavimas – kredito teikimas pagal sutartą programą suderintiems tikslams.

Kriterijus – sprendimo, veiklos, dokumento, operacijų vertinimo analizė.

Kredito linija – tai apyvartinio kapitalo finansavimo būdas, kai įmonė, turėdama tam tikrą banko nustatytą skolinimosi limitą, gauna šio limitu neviršijančią sumą iš banko tada, kai jai šios sumos prireikia, ir gražina tada, kai gauna atsiskaitymą už parduotas prekes ar paslaugas

Krizė – verslo ciklo fazė, kuriai būdinga: santykinai ilgai trunkantis didelis nedarbas, gamybos apimtys mažėjimas.

Lėšos – piniginiai ištekliai, aktyvai, apyvartinės lėšos.

Mažasis ir vidutinės verslas – vidutinės ir mažos įmonės (tarp jų ir mikroįmonės) bei fiziniai asmenys, įstatymų nustatyta tvarka turintys teisę verstis savarankiška komercine, gamybine arba profesine ir kita panašaus pobūdžio veikla, įskaitant tą, kuria verčiamasi turint verslo liudijimą.

Mokesčiai – tai privalomojo pobūdžio mokėjimai valstybei.

Mokesčių našta – visų šalies mokesčių mokėtojų sumokėtų mokesčių, įmokų, rinkliavų bei atsiskaitymų sumos santykis su Bendruoju vidaus produktu.

Mokesčio lengvata – tai mokesčio mokėtojiui nustatytos išskirtinės apmokestinimo sąlygos, dėl kurių reikia mokėti mažesnę mokesčių, arba atidėtas mokesčio mokėjimo terminas, arba mokesčių.

Overdraftas - tai trumpalaikio kreditavimo forma, suteikianti galimybę nustatytą laikotarpį banko sąskaitos kredito limitu.

Pajamos – įplaukos, uždarbis.

Palūkanos – procentais išreikšta pinigų/turto skolinimo kaina.

Pareiškėjas - tai paraišką pagalbai gauti pateikęs ir siekiantis pasinaudoti pagalba ūkio subjektas, galintis vykdyti veiklas, kurioms skirtas projektas, ir turintis (jei reikia) Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatytą leidimą, licenciją ar atestatą veiklai⁹.

Paskola – kreditas už palūkanas laikinai skolinamos lėšos.

Paskolos gavėjas – MVĮ verslo subjektas, gavęs paskola, kai šios paskolos dalies grąžinimą užtikrina Bendrovės suteikta garantija.

Pelnas – veiklos pajamų dalis atskaičius išlaidas; įplaukos.

Procentas – paskolinių palūkanų lygis, išreikštas procentais.

Projektas - dokumentai, pagrindžiantys numatomų pasiekti apčiuopiamų rezultatų tikslumą, finansiškai (ekonomiškai) ir techniškai įrodantys pasirinkto būdo rezultatams pasiekti efektyvumą, nurodantys rezultatams pasiekti reikiamus išteklius, pasirinkto būdo taikymo pradžios ir rezultatų pasiekimo laiką ir detalių pasirinkto būdo taikymo planą¹⁰.

Rizika – galimas pavojus veiklai; dėl pralenkiančio kainų augimo ar vertės sumažėjimo, lyginant su pelnu, investavimo metu.

Rodiklis – veiklos rezultatų lygis/santykis.

Tendencija – tipiška, būdinga, kryptis.

Turtas – vertybių visuma; kapitalas; nuosavybė; ištekliai.

Užstatas – įkeičiamas daiktas, piniginis u., dokumentai, hipotekos.

Veikla – sąmoningai organizuoti veiksmai, siekiant nustatytų uždavinių ar tikslų įgyvendinimo.

IVADAS

Pasaulinė praktika neginčijamai įrodė, kad lengviausiai ir greičiausiai prie pasikeitusių verslo aplinkos sąlygų prisitaiko mažojo ir vidutinio (MVI) verslo subjektai. Šis sektorius didele dalimi lemia šalies ekonomikos būklę. Tiek Europos Sąjungos, tiek Lietuvos lygmeniu nuolat yra akcentuojama mažų ir vidutinių įmonių svarba ekonomikai. Teigiama, kad mažos ir vidutinės įmonės – tai šalies ekonomikos stiprinimo bei stabilumo pagrindas. Tiek mokslininkai, tiek politikai pripažįsta stiprų mažų ir vidutinių įmonių sektoriaus poveikį ekonomikai. Mažose ir vidutinėse įmonėse yra sukuriama daugiausiai naujų darbo vietų, kurios užtikrina stabilų ekonomikos augimą. Ši įmonių grupė yra labai novatoriška, gebanti greitai diegti naujoves bei reaguoti į nuolat besikeičiančios rinkos poreikius. Lietuvos valstybės ūkio vystymo politikoje yra skiriamas didelis dėmesys smulkiąjam verslui, o viena iš sudėtinių valstybės veiklos krypčių yra mažų ir vidutinių įmonių plėtros gerinimas.

Didžiąją dvidešimtojo šimtmečio dalį atrodė, kad smulkusis verslas yra išstumtas į modernios ekonomikos užribį, o pasaulio ekonomika ir gerovė priklauso nuo didžiųjų kompanijų ir veiklos sėkmingumo. Tik mažojo ir vidutinio verslo įtakos ekonomikai analizė parodė, kad būtent mažų ir vidutinių įmonių verslo sektoriuje sukuriama didžioji dalis produkto bei naujų darbo vietų. Tai tapo pagrindiniu argumentu, jog vyriausybė turi daryti viską, kad tokios įmonės kurtųsi, funkcionuotų ir augtų. Mažasis ir vidutinis verslas yra labai įvairus ir nuolat vystosi, sudaro didesniąją Lietuvos verslo dalį, todėl jos plėtojimas tampa prioritetine Lietuvos ekonomikos plėtros kryptimi. Nė viena ekonomikos šaka negali apsieiti be smulkaus verslo produkcijos ir paslaugų. Mažos ir vidutinės įmonės pasaulyje darosi vis populiareesnės, todėl valstybė vis daugiau mažam ir vidutiniam verslui nustato paramos formų, taip siekdama sudominti gyventojus ir skatinti aktyviai dalyvauti versle.

Smulkusis verslas pasižymi tam tikromis savybėmis, kurioms reikia atitinkamos valstybės paramos politikos. Mažos ir vidutinės įmonės garantuoja tokių svarbių socialinių problemų – užimtumas ir gyventojų pajamų augimas – sprendimą ir skatina ekonomikos augimą. Taigi jis atitinka bendrojo intereso tikslus (Štreimikienė, Dapkus, Šivickas, 2007). Mažų ir vidutinių įmonių verslo subjektai savo kelyje sutinka daugybę kliūčių, kurios trukdo siekti užsibrėžtų tikslų. Susidūrimas su teisinės bazės nepastovumu, biurokratizmu, finansavimo trūkumu, trukdo sėkmingai verslo plėtrai. Didėjant regioninės plėtros skirtumams, tolygi ekonominė plėtra tampa svarbiausiu uždaviniu. Efektyvi mažų ir vidutinių įmonių veikla gali padėti užtikrinti ekonomikos augimą bei mažinti skirtumus. Šiam tikslui pasiekti valstybė kuria priemones verslumui skatinti. Kadangi smulkusis verslas sugeba užpildyti visas ekonominių veiklų nišas, todėl verslo finansavimo galimybės privalo augti. Svarbiausios politikos priemonės, būtinos smulkiojo verslo konkurencingumui didinti, yra finansavimo galimybių didinimas, lengvatinių sąlygų patekti į rinką

gerinimas, priėjimo prie informacinės infrastruktūros užtikrinimas, inovacijų bei naujų technologijų diegimas.

Ekonominė – finansinė krizė paliko neigiamų pėdsakų Lietuvos ūkiui, taip pat neaplenkė ir smulkiojo verslo. Mažoms ir vidutinėms įmonėms išsilaikyti tapo vis sunkiau. Ekonominio sunkmečio laikotarpiu MVĮ subjektams ėmė stigti lėšų, sulėtėjo atsiskaitymai su tiekėjais, kas galėjo sukelti net bankroto grėsmes. Valstybė ėmėsi priemonių MVĮ verslui gelbėti – teikti finansavimą palankesnėmis sąlygomis. Nors verslo finansavimo šaltiniai gali būti ne tik išoriniai, bet ir vidiniai, tačiau pastarieji yra riboti. Todėl labiau atkreiptinas dėmesys į išorinius finansavimo šaltinius – populiariausios paskolos. Kreditavimui yra skiriamos lėšos tiek iš valstybinių, tiek ir iš Europos Struktūrinių fondų, tačiau ne visi MVĮ verslo subjektai gali pasinaudoti teikiamais kreditais. Tokiu atveju valstybė vykdo programas – priėjimo prie finansinių išteklių gerinimą naudojant teikiamas garantijas, lengvatines paskolas, palūkanų kompensavimą. Nors priemonių yra nemažai, tačiau kyla problema, kad ne visi MVĮ verslo subjektai gali pasinaudoti lengvatomis. Lengvatomis gauti taip pat yra nustatomos tam tikros sąlygos, kurias verslas ne visada gali įgyvendinti. Tokiu atveju valstybė privalo skirti dėmesį verslo finansavimo galimybių gerinimui.

Tema pasireiškia aktualumu ir naujumu, nes ja siekiama atlikti MVĮ subjektų finansavimo galimybių analizę ekonominio sunkmečio metu. Paminėtina, kad tema yra aktualiai nagrinėjama ne tik mokslininkų, bet ir politikų, verslininkų. Šiame magistriniame darbe bus analizuojamos MVĮ subjektų verslo finansavimo galimybės recesijos sąlygomis, akcentuojant priėjimo prie finansavimo šaltinių galimybes.

Darbo problema: apie mažų ir vidutinių įmonių verslo finansavimą pateikiama nemažai literatūros ir atliekama tyrimų. Tačiau nėra daug darbų, kuriuose būtų analizuojamos MVĮ finansavimo galimybės recesijos sąlygomis. Kadangi MVĮ turi didžiausią lyginamąjį svorį tarp verslo subjektų, ji yra reikšminga ekonomikai produkto kūrimu, nedarbo lygio mažėjimo ir socialinių problemų sprendimo požiūriu. Sėkmingai MVĮ subjektų sektoriaus plėtrai reikalingas finansavimas, nes ypač smulkios įmonės jaučia lėšų stygių. Nors vyriausybė vykdo priemones finansavimui gauti, tačiau jomis pasinaudoja ne visos įmonės, kurioms finansavimo šaltiniai būtų išsigelbėjimas. Recesijos sąlygomis MVĮ ypač svarbios finansavimo gavimo galimybės, tik čia jau atsiranda problema – ne visos įmonės gali jomis pasinaudoti dėl tam tikrų joms keliamų sąlygų.

Tyrimo objektas: MVĮ verslo finansavimo galimybės.

Tyrimo tikslas – atlikti mažų ir vidutinių įmonių verslo finansavimo galimybių ekonominę analizę recesijos sąlygomis.

Tyrimo uždaviniai:

1. remiantis moksline literatūra pateikti mažų ir vidutinių įmonių verslo sampratą, įtaką ekonomikai bei finansavimo galimybes;

2. atlikti mažų ir vidutinių įmonių finansavimo garantijų ekonominę analizę;
3. išanalizuoti mažų ir vidutinių įmonių taikomų finansavimo galimybių priemones recesijos sąlygomis;
4. įvertinti mažojo ir vidutinio verslo finansavimo galimybių teikimo sąlygas.

Hipotezė: valstybės vykdomos priemonės nepakankamai užtikrina MVĮ subjektų galimybes gauti finansavimą.

Naudoti metodai: mokslinės literatūros analizė, finansavimo galimybių rodiklių lyginamoji analizė, loginiai apibendrinimai. Skaičiavimams atlikti buvo naudojami matematinės statistikos metodai, tokie kaip padidėjimo (sumažėjimo) tempai santykiniais ir absoliučiais dydžiais bei vidutinis padidėjimo (sumažėjimo) tempas. Jiems įvertinti atlikta kokybinė analizė.

Darbo apribojimai: po truputį tik atsigauant ekonomikai, dar nėra duomenų, kad būtų galima palyginti MVĮ finansavimo galimybių efektyvumą recesijos laikotarpiu. Kai kurių taikomų priemonių, galinčių recesijos laikotarpiu MVĮ padėti gauti finansavimą, palyginti su ankstesniais (ekonomikos klestėjimo) laikotarpiais negalima, nes tuo metu jos buvo netaikomos.

Darbo teorinis reikšmingumas: Surinkta ir susisteminta teorinė medžiaga apie MVĮ verslo finansavimo galimybes recesijos sąlygomis galėtų būti naudojama rašant panašaus pobūdžio darbus.

Darbo praktinis reikšmingumas: susisteminta statistinė informacija ir atlikta jos analizė leidžia įvertinti MVĮ verslo finansavimo galimybes ir daryti reikšmingas išvadas ekonomikos skatinimui.

Darbo struktūra: sudaryta iš trijų pagrindinių dalių. Mokslinės bei tyrimų literatūros pagalba teorinėje dalyje atskleista MVĮ samprata, jų plėtra recesijos sąlygomis bei finansavimo galimybės. Analitinėje darbo dalyje atlikta išsami MVĮ finansavimo galimybių analizė recesijos laikotarpiu. Konceptualiojoje darbo dalyje vertinamos finansavimo galimybių MVĮ subjektams sąlygos. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados ir rekomendacijos.

1. MAŽŲ IR VIDUTINIŲ ĮMONIŲ FINANSAVIMO GALIMYBIŲ RECESIJOS SĄLYGOMIS TEORINIAI ASPEKTAI

Mažų ir vidutinių įmonių verslo finansavimo galimybių recesijos sąlygomis tyrimo organizavimą sąlygojo keletas aplinkybių. Pirma, mažos ir vidutinės įmonės – tai pati mobiliusia, nuolat besikeičianti įmonių grupė, kurios egzistavimas ir jos ekonominė būklė yra viena iš esminių rinkos santykiais pagrįstos ekonomikos komponentų, turinti lemiamą poveikį bendram ekonominiam augimui ir socialiniam stabilumui. Antra – pasaulio bei Europos išsivysčiusių šalių patirtis rodo, kad jų ekonomikos augimui ir konkurencingumui pasaulinėje rinkoje didelę reikšmę turėjo smulkusis verslas.

Siekiant įgyvendinti darbe iškeltą tikslą ir uždavinius, prieš pradedant analizuoti mažų ir vidutinių įmonių finansavimo galimybes atsižvelgiant į ekonominio nuosmukio sąlygas, pirmiausia atskleidžiama mažų ir vidutinių įmonių verslo samprata, ypatumai, reikšmė ekonomikoje bei finansavimo galimybės.

1.1. Mažų ir vidutinių įmonių verslo samprata, subjektai bei įtaka ekonomikai

Vienas pagrindinių ekonomikos augimo veiksnių yra mažų ir vidutinių įmonių verslo (toliau darbe MVĮ) veiklos plėtra. MVĮ tenka pagrindinis vaidmuo įgyvendinant ekonomikos augimo tikslus, skatinančius naujovių diegimą, partnerystės, konkurencingumo ir užimtumo plėtrą. Verslo politikos prioritetai tiek Europos Sąjungos, tiek nacionaliniu lygmeniu yra verslumo ir įgūdžių skatinimas, MVĮ įmonių galimybių patekti į rinkas gerinimas, biurokratijos mažinimas, MVĮ augimo potencialo didinimas. Kalbant apie MVĮ reikšmę ekonomikai labai svarbu išsiaiškinti, kaip apibrėžiamas mažos ir vidutinės įmonės.

Literatūroje bei įvairiuose moksliniuose šaltiniuose verslas klasifikuojamas remiantis įvairiais ekonominiais požymiais, yra taikomos specialios MVĮ klasifikavimo metodikos. S. Urbonavičiaus ir R. Ivanausko (2002) teigimu, yra skiriama daugiau nei 50 rodiklių, pagal kuriuos nustatoma, ar įmonės patenka mažų ir vidutinių įmonių kategorijai. Plačiąja prasme smulkų verslą reikia suprasti kaip verslo organizaciją, kurios veikla nukreipta į vietinę rinką ir kurioje dažniausiai dirba nedaug darbuotojų. Skirtingose šalyse skiriasi ir MVĮ verslo sąvokos, kadangi kiekviena šalis sukuria savo apibrėžimą, įvertindama tautines, socialines ir ekonomines sąlygas (Martinkus, Žilinskas, 2001). Tačiau pastebėtina, kad nors autoriai skiria tiek daug kriterijų MVĮ apibrėžti, tačiau pagrindiniais laikomi šie: darbuotojų skaičius ir metinė apimtis.

Lietuvos integracija į Europos Sąjungą (toliau ES) kelia naujus reikalavimus visiems ekonomikos sektoriams ir taip pat MVĮ. Mažų ir vidutinių įmonių samprata šiandien atitinka Europos Komisijos rekomendacijas. Lietuvos Respublikos Seimas, įgyvendindamas 1996 m.

balandžio 6 d. Europos Komisijos rekomendaciją dėl MVĮ sampratos, 2002 m. spalio 22 d. priėmė naują Lietuvos Respublikos MVĮ verslo plėtros įstatymo redakciją, kuri įsigaliojo nuo 2003 m. sausio 1 d. Šiame įstatyme yra pateikiami apibrėžti MVĮ verslo subjektai, kurie atitinka Europos Komisijos rekomendacijas, apibrėžtos jiems teikiamos valstybės pagalbos formos bei kitos nuostatos. Naujojoje redakcijoje nustatyta, kad MVĮ įmonių verslo subjektai yra vidutinės ir mažos įmonės (tarp jų ir labai mažos įmonės) bei fiziniai asmenys, įstatymų nustatyta tvarka turintys teisę verstis savarankiška komercine, gamybine arba profesine ir kita panašaus pobūdžio veikla, įskaitant tą, kuria verčiamasi turint verslo liudijimą (Darulis ir kt., 2004). Pagal Europos Sąjungos nuostatus, MVĮ yra klasifikuojamas į vidutines, mažas ir labai mažas (žr. į 1 lentelę).

1 lentelė

Mažų ir vidutinių įmonių samprata Lietuvoje

	Darbuotojų skaičius	Metinės pajamos/turto balansinė vertė	Savarankiškumas
Vidutinė įmonė	mažiau kaip 250	metinės pajamos neviršija 138 mln. Lt arba įmonės turto balansinė vertė yra ne didesnė kaip 93 mln. Lt	yra savarankiška*
Maža įmonė	mažiau kaip 50	metinės pajamos neviršija 24 mln. Lt arba įmonės turto balansinė vertė yra ne didesnė kaip 17 mln. Lt	yra savarankiška*
Labai maža įmonė	mažiau kaip 10	metinės pajamos neviršija 7 mln. Lt arba įmonės turto balansinė vertė yra ne didesnė kaip 5 mln. Lt	yra savarankiška*

Šaltinis: A. Darulio, V. Jakštienės, I. Krutkienės ir V. Makušienės (2004) pateiktas MVĮ sampratos modelis.

Savarankiškomis įmonėmis laikomos visos įmonės, išskyrus tas, kurių ¼ ar daugiau įstatinio kapitalo ar balsavimo teisių priklauso vienai ar kelioms įmonėms, kurios nėra mažos ar vidutinės įmonės. Ši riba gali būti viršyta, jei įmonė priklauso investicinėms bendrovėms, fondams ar kitiems juridiniams asmenims, investuojantiems rizikos kapitalą į mažų ir vidutinių įmonių verslą.

Pagal aukščiau pateiktus kriterijus, dauguma šalių mokslininkų sutinka, kad MVĮ sektorius apima kompanijas, kurios samdo mažiau nei 250 tarnautojų. Ganėtinais dažnai sutinkama įmonių grupė yra iki 50 darbuotojų, o vidurkis yra įmonės, turinčios 50 - 250 darbuotojų (Dzidzevičiūtė, 2010).

Lietuvoje MVĮ, kaip ir išsivysčiusiame pasaulyje, tampa visuotinai pripažintu, vienu iš pagrindinių ekonominio augimo ir nacionalinio konkurencingumo didinimo veiksnių (Adamonienė, Trifonova, 2007). MVĮ yra pripažįstamos kaip reikšminga priemonė ekonominei plėtrai skatinti. Smulkusis verslas pasižymi darbo vietų kūrimu, taip pat kaip vienas iš indikatorių į „sveiką“ ekonomiką. Mažos ir vidutinės įmonės - dinamiškiausia, nuolat besikeičianti įmonių grupė, svarbi ūkio sandaros grandis, turinti lemiamą įtaką ekonominiam augimui ir socialinių santykių stabilumui (Bersėnaitė,

2008). Pastebėtina, kad visose Europos šalyse, MVĮ sudaro 99 proc. visų registruotų kompanijų. Naujosiose ES šalyse smulkusis verslas vidutiniškai sukuria $\frac{3}{4}$ bendrojo vidaus produkto (BVP). Remiantis statistiniais duomenimis, Lietuvoje, MVĮ taip pat sudaro apie 99 proc. registruotų įmonių, gamina beveik 70 proc. BVP, ir jose dirba apytiksliai daugiau nei 70 proc. užimtųjų (Garuckas, Jatuliavičienė, 2007). Panaši statistika yra ir kitose ekonomiškai išsivysčiusiose šalyse.

Mažojo ir vidutinio verslo reikšmė yra išskirtinė, todėl MVĮ įmonės yra reikšminga šalies socialinė-ekonominė grupė, kurios dėka šalyje kuriamos darbo vietos, pridėtinė vertė, pritraukiamos investicijos, žmonės gali save sėkmingiau realizuoti, palaikomas kainų stabilumas, mokami mokesčiai valstybės ir savivaldybės biudžetams.

Kaip teigia T. Vasiliauskas (2009), analizuojant MVĮ reikšmę Lietuvos ekonomikai, svarbiausias dėmesys skiriamas trimis pagrindiniams rodikliams: MVĮ įmonių skaičiaus, sukuriama darbo vietų bei sukurtos pridėtinės vertės santykinei daliai. Šie rodikliai pasirinkti kaip geriausiai atspindintys MVĮ vaidmenį Lietuvos ekonomikai socialiniu ir ekonominiu aspektu.

MVĮ plėtra lemia užimtumo, taip pat savarankiško užimtumo augimą, be to, gali daryti įtaką struktūrinio ir teritorinio nedarbo mažėjimui. Lietuvoje MVĮ sukuria 71,4 proc. visų darbo vietų. MVĮ sektoriaus įmonių indėlis į šalyje sukuriama pridėtinė vertė atitinka užimtųjų dalį, tačiau dėl aukštesnio darbo našumo stambesnių įmonių indėlis viršija jų svorį darbo rinkoje (Mačerinskienė, 2008). MVĮ verslo grupė, kurios egzistavimas, ir juolab, jos ekonominė būklė yra viena iš esminių rinkos santykiais pagrįstos ekonomikos komponentų, turinti lemiamą poveikį bendram ekonominiam augimui ir socialiniam stabilumui, MVĮ Lietuvoje tampa vis labiau pripažįstamos kaip vienas iš esminių ekonominio augimo veiksnių (Masalskis, 2001).

Daugelis autorių sutaria, kad MVĮ funkcionuoja beveik visose ūkio šakose, tačiau tai nereiškia, kad visose pramonės šakose smulkios įmonės yra reikšmingos ir dominuojančios. Ne visada jos dirba efektyviai ir produktyviai bei įstengia viršyti didelių firmų rodiklius. Įmonės produktyvų darbą gali lemti daugelis veiksnių: sugebėjimas lanksčiai prisitaikyti prie greitai besikeičiančios aplinkos, mažas kapitalo poreikis, naujų technologijų įdiegimas, kvalifikacijos kėlimo galimybės ir pan. Autoriai sutaria, kad MVĮ yra vienas iš pagrindinių ekonomikos augimo veiksnių, turintis esminį poveikį bendrai šalies ūkio raidai, todėl jo plėtotė yra viena iš svarbiausių šalies ekonominės politikos krypčių.

Analizuojant mokslinę literatūrą, būtų galima išskirti šiuos MVĮ pranašumus:

- lankstumas prisitaikant prie greitai kintančių sąlygų;
- mažas kapitalo poreikis;
- naujų darbo vietų kūrimas;
- pagrindas susikurti naujoms veiklos šakoms ar greitai užpildyti jau esamas;
- greitai orientuojamasi į vietinius išteklius ir vietinių poreikių tenkinimas;

- rimtas konkurentas monopolijų klestėjimui;
- produkto kokybės gerinimas.

Galima teigti, kad mažas kapitalo poreikis, greitas reagavimas į rinkos pokyčius ir lankstumas prisitaikant prie jų, naujų rinkų ar nišų užpildymas, konkurencijos valstybės įmonėms sudarymas, didelių įmonių aptarnavimas, naujų ir dažnai geresnės kokybės produktų, paslaugų, gamybos procesų sukūrimas, palanki šeimyninio verslo forma - tai pagrindiniai mažų ir vidutinių įmonių privalumai, atskleidžiantys jų efektyvumą ir svarbą. Mažų ir vidutinių įmonių steigimasis ir jų veiklos skatinimas yra šalies ekonomikos augimo pagrindas ir vienas iš svarbiausių darbo vietų kūrimo šaltinių (Pačėsa, Pukas, 2002).

Atlikus mokslinių šaltinių analizę, galima teigti, kad mažų ir vidutinių įmonių klasifikacija pagal nustatytus kriterijus leidžia skirti smulkųjų verslą nuo stambiojo, dėl to lengviau galima įvertinti SVV teikiamą naudą. MVĮ reikalauja skirti daug dėmesio verslo kūrimui bei sėkmingai plėtrai įgyvendinti. MVĮ daro poveikį šalies ekonomikai, kuri pasireiškia per pagrindinių makroekonominių rodiklių augimą: bendrojo vidaus produkto augimą, užimtųjų skaičiaus didėjimą. Gebėjimas greitai prisitaikyti prie besikeičiančių sąlygų yra augančios ekonomikos garantas.

1.2. Mažų ir vidutinių įmonių plėtra recesijos sąlygomis

Makroekonominio vystymosi ciklą sudaro keturios stadijos: pakilimas, pikas, nuosmukis ir krizė. Mikroekonomikoje vartojama įmonės krizės sąvoka reiškia lūžio tašką, kuriame prasideda įmonės „sveikimas“ arba bankrotas. F. Roselieb (1999) išskiria šias krizių priežastingumo tendencijas:

- endogeninės priežastys – vidinės organizacijos priežastys;
- egzogeninės priežastys – išorinės organizacijos priežastys;
- multikauzalus – lemia ne viena priežastis, bet daugelis tarpusavyje susijusių veiksnių;
- priežasčių ir poveikio daugiapakopiškumas.

A. Sakalas ir A. Savanevičienė (2003) formuluodami krizių vadybos teorinius pagrindus akcentuoja dvi nuolatinės krizių vystymosi tendencijas:

- 1) makroekonominių ciklų ir krizių teorijas;
- 2) įmonių vystymosi krizes, susijusias su veiklos ir įmonės gyvenimo ciklais.

Kaip teigia Henderson (2007), pagal krizių priežastingumą ir turinį globalios ir nacionalinės verslo krizės skirstomos taip: ekonominės, politinės, terorizmo, socialinės–kultūrinės, aplinkos, sveikatos, technologinės, komercinės. Pasaulinės krizės daro įtaką nacionalinių, o pastarosios – lokalinių ir įmonių krizių atsiradimui.

Krizė – sisteminis įmonės funkcionavimo ir vystymo sutrikimas. Skirtinos dvi įmonės ekonominio nuosmukio stadijos: krizinė (iki nemokumo ribos), bankroto (už nemokumo ribos). Įmonės bankrotas – nesuvaldytos krizės baigiamoji stadija (Baležentis, Vijeikis, 2010).

Pasaulinė ekonominė krizė sukėlė naujas įmonių krizių ir bankrotų grėsmes. 2008 m. pabaigoje prasidėjo recesijos laikotarpis, stipriai paveikęs šalies ekonomikos būklę. Mokslinių darbų autoriai sutinka, kad šiuo laikotarpiu padidėjo įmonių įsiskolinimai. Augant skoloms ir ilgėjant vėluojančiųjų atsiskaitymų grandinei dalį bendrovių gali ištikti vadinamasis techninis bankrotas. Jos nežlugs tik tuo atveju, jei skolininkai nesikreips į teismus dėl bankroto. Daugiausia įsiskolinimų Lietuvos įmonės turi finansinėms įstaigoms – bankams, lizingo bendrovėms, likusią įmonių laiku negražintų įsiskolinimų dalį sudaro skolos tiekėjams (Buemann, 2009).

B. Gruževskis ir R. Zabarauskaitė (2010) teigia, krizės atsiradimą įmonėse sąlygoja vidiniai ir išoriniai veiksniai. Pagrindinės krizinės įmonių situacijos priežastys: vidinės – apyvartinio kapitalo trūkumas, rinkodaros klaidos, planavimo ir kontrolės neefektyvumas, neefektyvi vadyba, finansinės analizės nepakankamumas; išorinės – rinkų pokyčiai, vartotojų paklausos sumažėjimas, mokesčių politika. Autoriai pamini, kad svarbiausios ekonominės krizės pasekmės įmonėms: gamybos, pardavimų ir užsakymų apimčių sumažėjimas; klientų atsiskaitymų vėlavimas, pinigų srautų sutrikimas; darbuotojų skaičiaus ir darbo užmokesčio sumažėjimas; įsiskolinimų padidėjimas; investicijų sumažėjimas; kreditinio finansavimo galimybių sumažėjimas.

Absoliuti dauguma įmonių (beveik 80 proc.) susiduria su atsisakymu laiku už prekes ar suteiktas paslaugas problema. Pagrindinės atsiskaitymų vėlavimo priežastys: klientų finansiniai sunkumai arba sąmoningas lėšų užlaikymas. O. Stipeikis ir P. Žukauskas (2004) teigia, kad į prasidėjusį ekonominį sunkmetį Lietuvos įmonės žiūri rimtai: absoliuti dauguma įmonių pripažino turinčios krizės įveikimo planą ar strategiją. Pagrindinė šalies įmonių kovos su sunkmečiu kryptis – veiklos sąnaudų mažinimas, prekių ir paslaugų kainodaros optimizavimas. Pasak autorių šį kelią renkasi beveik 80 proc. įmonių.

Pastebėtina, kad dėl didėjančio nedarbo, mažėjančių namų ūkių ir įmonių pajamų, itin sumažėjusių verslo kreditavimo galimybių, taip pat dėl įsivyravusio pesimizmo drastiškai smunka vartojimas ir investicijos. Padėti dar labiau apsunkina į taupymą orientuota būtina valstybės fiskalinė politika, valstybės investicijų sumažinimas, bloga pagrindinių Lietuvos eksporto rinkų būklė. Prastėjant ekonominei būklei, prastėjo ir MVĮ subjektų plėtra.

Krizių ir bankrotų priežastis galima nagrinėti pagal jų kilmę, t. y. atsižvelgiant į endogenines priežastis, esančias vidinėje organizacijos įtakos srityje (nesėkminga organizacijos vadyba, ekonominės, personalo, finansų strategijos klaidos ir kt.) ir egzogenines priežastis, kylančias už organizacijos ribų, esančias netiesioginio poveikio lauke, tai organizacijos technologinė, ekonominė, konkurencinė, socialinė, visuomeninė bei teisinė aplinka (Valackienė, 2005). Skirtingi

autorai pabrėžia, kad dažniausiai įmonės nesugebėjimą prisitaikyti prie sparčiai kintančios aplinkos lemia vidinės ir išorinės nemokumo ir krizių priežastys.

Įmonių krizių ir bankrotų riziką gali sukelti vidiniai ir išoriniai veiksniai. Aplinkos veiksnių poveikis krizinei įmonės situacijai turi efektą – paprastai išorinės sąlygos sustiprina vidinių veiksnių reiškimosi galimybes (Kafidov, 2008) ir taip pat sukelia smulkaus ir vidutinio verslo vystymo problemas (Vijeikis, 2010). Nepaisant to, kad labai dažnai akcentuojamos išorinės priežastys (skolinimosi problemos, dideli mokesčiai, protekcionistinė politika ir panašiai), viena iš pagrindinių priežasčių, nors tai dažnai labai sunku pripažinti vadovams, yra netinkamas vadovavimas įmonei (Baležentis, A., Vijeikis, J., 2010).

Siekiant suvaldyti krizę, per 2009 metų I pusmetį buvo priimtos valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų pataisos ir viešųjų finansų deficitą įstengta sumažinti 7 procentais BVP. Ekspertų analizė rodo, kad Baltijos Valstybių recesijos sukelta įtampa viešųjų finansų srityje 2010 ir 2011 metais dar tęsis. Vykstant pasaulinei ekonomikos krizei, išteklių nesukaupusio Lietuvos ūkio recesijos padariniai yra ypač skaudūs. 2011 metais BVP augimas jau pasiektų 3-4 procentus, tačiau deficitas išliktų didelis ir siektų 13 procentų BVP. Bandytas finansuoti šiuos deficitus vien skolintomis lėšomis keltų grėsmę viešojo sektoriaus skolos tvarumui, vis daugiau viešųjų lėšų reiktų skirti skolai aptarnauti, milžiniška skolų grąžinimo našta prislėgtų ateities kartas (LR Ūkio ministerija, 2011).

Todėl Lietuvos išėjimą iš krizės visų pirma privalu susieti su ilgalaikie Viešųjų finansų strategija - valstybės skolos ir deficito valdymu, finansų stabilumu ir euro įvedimu. Kaip teigia G. Davulis (2009), euras nėra savaiminis tikslas, tai - priemonė siekti Lietuvos piliečių gerovės, užtikrinti mūsų finansų sistemos saugumą ir tvarumą ir padėti šaliai visiškai integruotis Europos Sąjungoje. Euro įvedimas prisidėtų prie ekonomikos stabilumo, būtino tolesniam augimui: gerokai sumažėtų kreditų palūkanos Lietuvos verslui ir gyventojams, išnyktų papildomos valiutos keitimo išlaidos, paprastesni būtų atsiskaitymai, padidėtų investicijų saugumas ir sumažėtų valstybės ekonominė rizika, todėl Lietuva taptų kur kas patrauklesnė investuotojams. Lietuvos ekonomikos atsigavimą būtina susieti ne tik su viešųjų finansų subalansavimu siekiant įsivesti eurą. Ekonomikos atsigavimas ir ilgalaikis šalies klestėjimas ypač priklauso nuo konkurencingos verslo reguliavimo ir investicijų aplinkos.

O. Rakauskienė (2009) pastebi, kad tinkamai sureguliuota verslo aplinka skatina perspektyvaus verslo atėjimą į rinką, efektyvių darbo vietų skaičiaus ir jose sukuriamos pridėtinės vertės didėjimą, vidaus bei išorės investicijų ir bendrą šalies konkurencingumo augimą. Tai ypač aktualu mažai ir atvirai Lietuvos ekonomikai. Tai turi teigiamos įtakos ir šalies viešųjų finansų būklei. Į sunkią finansinę ir ekonominę padėtį patekusios šalies ekonomikos būklės gerėjimas sietinas visų pirma su

pasaulio ekonomikos atsigavimu, tačiau daugelis problemų gali ir turi būti sprendžiamos pačioje šalyje.

A. Valackienė (2005) pažymi, kad ekonominės–finansinės krizės įveikimui yra taikomos tokios antikrizinio valdymo priemonės: piniginių įplaukų didinimo priemonės, apyvartinių lėšų poreikio mažinimo priemonės (išlaidų mažinimas).

Valstybė, norėdama pagelbėti MVĮ subjektų plėtrai recesijos sąlygomis, turi lanksčiai ir greitai prisitaikyti prie sunkmečio sąlygų, priimti atsakomybę už sprendimus bei viešųjų finansų panaudojimą ir taip prisidėti prie verslo aplinkos patrauklumo, konkurencingumo didinimo, darbo vietų išsaugojimo ir darbo našumo didinimo. Valstybė susiduria su neeiliniais iššūkiais ir jiems įveikti būtini neatidėliotini ir greiti sprendimai. Kaip teigia dauguma autorių, MVĮ plėtrą ekonominiu sunkmečiu apsunkina skolinimosi galimybės, mokesčių našta, patirties trūkumas.

1.3. Mažų ir vidutinių įmonių poreikio finansavimui gauti nustatymas

Mokslininkai nemažai diskutuoja apie MVĮ finansavimo galimybes. Tačiau norint nustatyti, ar MVĮ tikrai reikia finansavimo ir valstybės paramos, būtina išsiaiškinti problemas, su kuriomis susiduria MVĮ savo veikloje. Daugelis mokslininkų ir analitikų teigia, kad aukšti mokesčiai, finansiniai suvaržymai ir bendra finansavimo galimybių problema – pagrindiniai MVĮ sėkmingos plėtros barjerai. Tarp mažiau svarbių kliūčių buvo nurodyta silpna paklausa ir verslo paslaugų prieinamumas (Strazdas, R., Jokubavičius, A., Gečas, K., 2003).

Siekiant nustatyti, kaip valstybė turi remti smulkųjį verslą, būtina įvertinti valstybės teikiamos paramos efektyvumą. Verslo rėmimo efektyvumui nustatyti tiriami tokie verslo aplinkos aspektai kaip „verslo pradėjimas“, leidimų gavimas, kredito gavimas, mokesčių mokėjimas, vadovų ir darbuotojų kvalifikacijos kėlimas (Vernickaitė, Petrošius, 2007).

Išplėstinis Lietuvos MVĮ verslo tyrimas, paremtas metinių Lietuvos Statistikos Departamento ataskaitų nagrinėjimu, parodė, kad Lietuvoje yra gausu MVĮ vystymosi barjerų, kurie įrodo, kad įmonėms atsiranda poreikis finansavimui (Jančiauskas, 2000). Maža vartotojų perkamoji galia, kapitalo trūkumas ir biurokratija buvo nurodyta tarp svarbiausių MVĮ vystymosi barjerų. Panašu, kad svarbiausi barjerai yra formalūs (mokesčiai, įstatymai ir reguliavimas), finansų trūkumas.

Jasinavicius R., Broga Š., Vasiliauskas A. (2007) moksliniame tyrime, nustatė, verslo pradžioje susiduriama su finansinių išteklių stoka, per didelė mokesčių našta, per didelė administracine našta, bei per dideliu stambiojo verslo bei monopolinių struktūrų spaudimu smulkiajam verslui Lietuvoje. Dėl šių priežasčių MVĮ atsiranda poreikis paramai gauti.

Atsižvelgiant į pagrindines mokslinės literatūros autorių išskiriamas MVĮ verslo kliūtis, nustatant paramos reikalingumą, nagrinėjamos tokios: nepalankios verslui mokesčių sistemos,

teisinės bazės nepastovumas, vadovų ir darbuotojų kvalifikacijos trūkumas ir finansinių šaltinių trūkumas.

Nepalanki mokesčių sistema. Kiekvienai valstybei siekiant įvykdyti savo funkcijas, reikia daug finansinių išteklių, kurių pagrindinis šaltinis yra mokesčiai. Mokesčiai – sudėtinė verslo dalis, juos moka visi: ir užsiimantys individualia veikla fiziniai asmenys, ir individualios įmonės, ir biudžetinės įstaigos, ir akcinės bendrovės. Įvairiais mokesčiais apmokestinamos įmonės uždirbtos pajamos ir pelnas, sukurta pridėtinė vertė, samdomiems darbuotojams išmokėtas darbo užmokestis, akcininkams skirti dividendai, įmonės įsigytas nekilnojamasis turtas ir dar daugelis kitų objektų. Mokesčių naštos lygis ir apskritai visa mokesčių politika yra vienas iš svarbiausių veiksnių, lemiančių verslo aplinkos patrauklumą (Kindsfaterienė, Lukoševičius, 2008).

Mokesčių sistema - tai visuma vienu su kitais susijusių mokesčių, kuriuos nustato valdžia ir ima vykdomieji organai. Mokesčių sistema apima visus mokesčius, kuriuos valstybė surenka iš smulkaus ir vidutinio verslo ir kitų ūkio subjektų į biudžetus bei fondus: į valstybės ir savivaldybių biudžetus, nebiudžetinius fondus. Kiekvienos valstybės mokesčių sistema turėtų būti formuojama atsižvelgiant į apmokestinimui keliamus uždavinius ir kartu laikantis tam tikrų apmokestinimo. Apmokestinimo principai – tai pagrindinės taisyklės, kurias kūrė mąstytojai, visuomenės veikėjai ir politikai (Levišauskaitė, Šinkūnienė, 2006).

Analizuojant mokslinius šaltinius, pastebėta, kad kiekvienoje valstybėje siekiama, kad būtų sukurta sistema, atitinkanti mokesčių mokėtojų bei mokesčių administratorių lūkesčius (Novošinskienė, A., Slavickienė, A., 2007). Mokesčių būtinumo, jų administravimo ir dydžio tema dažnai kelia daug diskusijų tiek jų mokėtojams, tiek administratoriams. Šios diskusijos dažnai liečia verslo sektorių, nes jo pagalba surenkama, administruojama didelė dalis valstybės mokesčių. Kaip žinia, mokesstinės pajamos valstybei yra lėšos, leidžiančios įgyvendinti savo funkcijas, kurios yra būtinos pilnaverčiam valstybės funkcionavimui bei gyventojų gerovės užtikrinimui. Analizuojant mokesčių sistemą taikomą Lietuvos MVĮ verslui, būtina išskirti kokius mokesčius moka šio verslo atstovai.

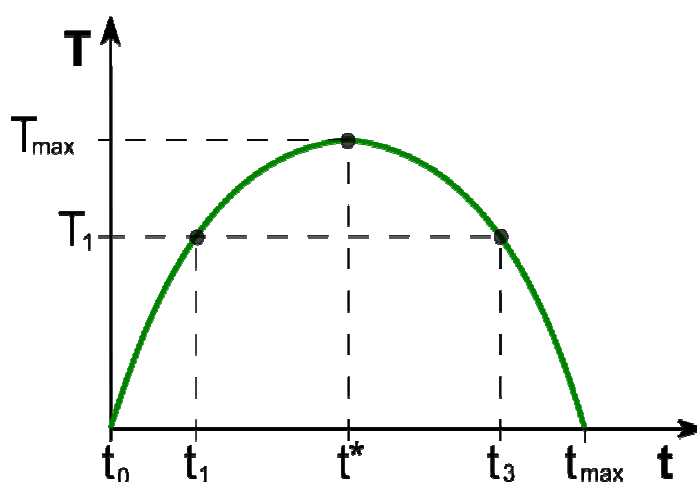
Remiantis Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos duomenimis, pagrindiniais mokesčiais Lietuvoje, galima įvardyti šiuos mokesčius: gyventojų pajamų, pridėtinės vertės, pelno. Lietuvoje pajamų mokesčio objektas yra nuolatinis ir nenuolatinis gyventojas. Verslo objektai šį mokestį moka tuo atveju, jei jie verčiasi individualia veikla įsigiję verslo liudijimą arba įsigijus individualios veiklos pažymėjimą. Verslo liudijimas – tai dokumentas, patvirtinantis fiksuoto pajamų mokesčio sumokėjimą verčiantis individualia veikla (Šapalienė L., 2008). Lietuvoje verslo liudijimo fiksuotas mokestis yra susietas su minimalia alga. Šio mokesčio dydis yra 15% nuo uždirbtų pajamų.

Nuo 2010 m. prasidėjusio mokestinio laikotarpio (ir vėlesniais mokestiniais laikotarpiais) pagrindinis mokesčio tarifas sumažintas nuo 20 proc. iki 15 proc. Visų mažų vienetų (išskyrus

pelno nesiekiančius), kuriuose vidutinis sąrašuose esančių darbuotojų skaičius neviršija 10 žmonių ir mokestinio laikotarpio pajamos neviršija 500 tūkstančių litų, nepriklausomai nuo jų teisinės formos, apmokestinamasis pelnas apmokestinamas taikant 5,0 proc. mokesčio tarifą, išskyrus atvejus, nustatytus PMĮ 5 str. 3 dalyje. Šios nuostatos taikomos ir žemės ūkio veiklą vykdančioms vienetams (Valstybinė mokesčių inspekcija, 2011).

Gyventojų pajamų mokestis yra vienas iš daugiausiai mokestinių pajamų biudžetui atnešančių mokesčių. Tačiau verslas yra linkęs slėpti būtent šį mokestį. Buvo nustatyta, kad skirtingas gyventojų pajamų, gautų iš darbo santykių, ir pajamų, gautų pagal autorines sutartis, apmokestinimas gyventojų pajamų mokesčiu, skatina mokesčių mokėtojus sudaryti autorines sutartis, siekiant išvengti dalies mokesčių sumokėjimo valstybei (Lietuvos Respublikos..., 2008).

Nustatyta, kad per dideli mokesčiai slopina verslininkų iniciatyvą mokėti mokesčius, o tai skatina „šešėlinės ekonomikos“ plėtrą (Buškevičiūtė E., 2005). Įvertinti kada mokesčių mokėtojams mokesčių tarifas yra per didelis, galima pasinaudojant Laffero kreive (žr. 1.3.1 pav.).

1.3.1 pav. Laffero kreivė

Šaltinis: Buškevičiūtė E., 2005.

Horizontalioje ašyje atidedamas mokesčio tarifas, o vertikalioje mokestinės pajamos, surenkamos. Šių dydžių susikirtimo taškas yra mokestinių pajamų suma, surenkama, esant nustatytam tarifui. Maksimalios mokestinės pajamos T_{max} bus surenkamos esant t^* tarifui. Jei nustatomi t_1 ar t_3 tarifai, mokestinės pajamos nėra maksimumo taške. Tarp šių tarifų skirtumas yra tas, kad nustačius t_1 mokesčio tarifą, jį dar galima didinti, nes nėra pasiektas T_{max} taškas. To negalima pasakyti apie t_3 tarifą, nes jam esant jau peržengiamas T_{max} taškas ir tik šio tarifo mažinimas gali gražinti mokestines pajamas į T_{max} tašką.

Teigiama, kad didėjantys netiesioginiai mokesčiai tiesiogiai didina kainas, mažina žmonių pajamų perkamąją galią ir dėl to: vartojimą, gamybą, užimtumą, darbo užmokestį, ekonomikos apimtis, įplaukas į biudžetą, didina skurdą ir socialinę atskirtį.

Pelno mokesčio padidinimas. Tai būtų pateisinama ekonominio pakilimo metu. Pridėtinės vertės mokesčio (PVM) lengvatų, verslo liudijimų panaikinimas kai kurioms sritims reiškia veiklos sąlygų pablogėjimą. Tokia esanti dabartinė programa prisidės prie silpnesnių įmonių bankrotų, prie nedarbo padidėjimo, nulems ir tai, kad valstybė negaus dalies įprastinių pajamų iš mokesčių.

V. Žukausko teigimu (2009), mokesčių kėlimo pasekmės dvi – besitraukianti ekonomika ir šešėlio išsikerojimas. Nuo 2009 metų pradžios jau kelis kartus didintas PVM tarifas, kelti akcizo mokesčiai, pelno mokestis, padidintas apmokestinimas autoriniams atlyginimams, individualiai veiklai, brango verslo liudijimai. Keliami mokesčiai ne tik užkrovė dar didesnę našą tuomet, kai ir taip sunku, tačiau ir prisidėjo prie visos ekonominės situacijos blogėjimo. Šešėlio išaugimą rodo įvairūs duomenys: išaugę sugaunamos kontrabandos, nelegalių prekių kiekiai, išaiškintų nuslėptų mokesčių sumos, greičiau nei nominalus BVP krentantis biudžeto pajamų surinkimas (Laukaitis, Navickas, 2003).

Teisinės bazės nepastovumas. Lietuvai atkūrus nepriklausomybę ir einant į rinkos ekonomiką, Lietuvoje pradėjo kurtis nauji verslo subjektai. Jų veiklą teko teisiškai reglamentuoti (Baršauskas P. 2002).

Lietuvos valdžios institucijas daugiau dėmesio skirti MVĮ plėtrai paskatino 1993 m. pradėta teikti PHARE programos parama. 1995 m. buvo parengta *MVĮ plėtros programa* (Žin., 1995, Nr. 23-541), priimtas *Mažųjų įmonių įstatymas* (Žin., 1995, Nr. 35-859). Nors pagal šį įstatymą galimybė gauti mokestinę lengvatą buvo susieta su įmonės dydžiu, *MVĮ plėtros programa* nenumatė realių priemonių MVĮ plėtrai, o ir numatytos priemonės per nustatytą laiką nebuvo įgyvendintos (Sūdžius V. 2001).

Lietuvoje pirmą kartą mažas ir vidutinis verslas buvo apibrėžtas tik 1998 m. priėmus Mažojo ir vidutinio verslo plėtros įstatymą. Šiame dokumente MVĮ subjektai buvo apibrėžiami tik pagal vieną kriterijų – darbuotojų skaičių, nors papildomai buvo keliamas ir savarankiškumo reikalavimas, pagal kurį kapitalo vertė, priklausanti vienai ar kelioms bendrai veikiančioms įmonėms, negalėjo viršyti 50 proc. Lietuvoje galiojė MVĮ verslo plėtros įstatymas bei Lietuvos mažųjų įmonių įstatymas, neatitiko Europos Komisijos reikalavimų, todėl 2002 m. spalio mėnesį buvo priimtas Lietuvos Respublikos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymo pakeitimo įstatymas, kuriame numatyta nauja, ES reikalavimus atitinkanti verslo subjektų klasifikacija (

Nuo 2003 m. sausio 1 d. Lietuvoje galioja LR MVĮ verslo įstatymas, pagal kurį Lietuvoje, kaip ir Europos Sąjungoje, MVĮ subjektai skirstomi į labai mažas, mažas ir vidutines įmones, veikiančias savarankiškai, tačiau Lietuvoje išskiriama dar viena kategorija – fiziniai asmenys, įgiję verslo liudijimą, šio verslo liudijimo galiojimo laikotarpiu.

Vadovų ir darbuotojų kvalifikacijos trūkumas. Vienas iš Lietuvos bendrosios politikos prioritetų yra parama MVĮ įmonėms, kurios yra šalies ekonomikos pamatas, užtikrinantis deramą

pragyvenimo lygį milijonams žmonių. Globalizacija ir ekonominės krizės pasekmės kelia naujus reikalavimus MVĮ, todėl ekonominio sunkmečio laikais šiam prioritetui turėtų būti skiriamas ypatingas dėmesys (Dzidzevičiūtė, 2010).

Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, verslininkų nuomone, didžiausia MVĮ plėtros kliūtis yra per didelė konkurencija rinkoje. Suprantama, kad MVĮ rinkoje parankiau būtų turėti mažiau konkurentų, tačiau nereikia pamiršti, kad sveika konkurencija yra pagrindinis ekonomikos augimo variklis, skatinantis SVV įmones ieškoti naujų kelių ir būdų išgyventi.

N. Pačėsos (2002) teigimu, esminis MVĮ bruožas – gebėjimas prisitaikyti prie rinkos pokyčių. Nuolat kintant verslo aplinkai, įmonės, norėdamos išsilaikyti ir tęsti veiklą, turi būti lanksčios, dinamiškos ir atviros. Tik adekvati reakcija į aplinkos pokyčius, šių pokyčių numatymas gali užtikrinti įmonės gyvavimo tęstinumą ir veiklos efektyvumą. Tai tampa ypač aktualu dabar, kai prekių ir paslaugų pasiūla yra pakankamai didelė, o vartotojų keliami reikalavimai jų kokybei vis didėja. Todėl verslo augimo, pelningumo ir tęstinumo pagrindas yra sugebėjimas konkuruoti rinkoje.

Žmogiškųjų išteklių plėtra yra vienas iš būdų šiam tikslui pasiekti. Žmogiškasis kapitalas – tai ne patys žmonės, o jų gamybiniai sugebėjimai, mokėjimai, įpročiai. Literatūroje žmogiškasis kapitalas dažniausiai apibūdinamas kaip žmogaus žinios, įgūdžiai, patirtis, motyvacija, energija, sveikata, kurie naudojami gamybos ar paslaugų srityje, siekiant gaminti produktus ir gauti didesnes pajamas. Žinios, gebėjimai, įgūdžiai yra kapitalas, kadangi yra būsimų atlyginimų arba būsimo pasitenkinimo šaltinis. Jie – žmogiškasis kapitalas, kadangi yra sudedamoji žmogaus, kaip asmenybės, dalis (Šileika, A., Tamašauskienė, Z. 2003). Kadangi visos aukščiau išvardintos savybės susietos su darbuotojų asmenybe, kuri neparduodama ir neperkama, tai galima nupirkti ir parduoti tik žmogiškojo kapitalo paslaugas, kurios pasireiškia darbuotojų profesinių sugebėjimų forma pačiame darbo procese.

Įmonės veiklos sėkmė priklauso nuo vadovo bei visų joje dirbančių darbuotojų gabumų, intelekto, sąžiningumo, taip pat nuo tarpusavio santykių, susiklosčiusių kolektyve. Kiekvieno darbuotojo asmeninės savybės turi įtakos ir bendradarbiams, ir bendrovės klientams bei partneriams. Todėl ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas nuolatiniam personalo mokymui ir darbuotojų kvalifikacijos tobulinimui (Bartkus, Simanavičienė, 2004). Kvalifikacija – asmens gebėjimai ir žinios, kurias jis sugeba tam tikroje veikloje panaudoti tam tikru lygiu. Kvalifikacija įgyjama įgimtų gabumų ir ugdomų bei lavinamų bendrųjų gebėjimų pagrindu. Vadovaujantis šiuo apibrėžimu galima išskirti kelias svarbias kvalifikacijos savybes.

Visų pirma, šis terminas apibūdina asmens įgūdžių, žinių, asmeninių savybių, profesinių gebėjimų ir atitikimo keliamiems reikalavimams tam tikroje srityje *visumą*. Čia svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad darbuotojo kvalifikacija turėtų būti suprantama kaip darbuotojo pasirengimas dirbti

tam tikrą darbą. Kvalifikacijos sąvoka apima teorines žinias, praktinius įgūdžius bei patirtį, reikalingą dirbti tam tikrą darbą. Kvalifikacija neturėtų būti tapatinama vien tik su išsimokslinimu, kadangi išsimokslinimas yra tik vienas iš daugelio kriterijų, apibūdinančių darbuotojo kvalifikaciją.

Kita svarbi savybė yra tai, kad asmens kvalifikacija yra asmens įgimtų gabumų ir išlavintų gebėjimų derinys. Aukščiau pateiktas apibrėžimas parodo profesinių gebėjimų tobulinimo, t.y. nuolatinio kvalifikacijos kėlimo svarbą. Mokymasis visą gyvenimą įgyja vis didesnę reikšmę siekiant užtikrinti darbuotojo kompetencijų augimą ir atitikimą besikeičiantiems rinkos poreikiams.

Taip pat artimai susijęs su kvalifikacijos sąvoka ir plačiai naudojamas terminas yra profesionalas (aukštos profesinės kvalifikacijos specialistas), turintis nepaprastų gebėjimų, dirbantis tam tikroje sferoje ir neprikaištingai atliekantis aukštos kvalifikacijos reikalaujamą darbą.

J. Vijeikio ir A. Baleženčio (2010) nuomone, profesionalų trūkumas mažose ir vidutinėse įmonėse yra vienas iš pagrindinių konkurencingumo augimo ir verslo raidos kliūčių. Mes gyvename naujų technologijų, sparčios kaitos ir informacijos sprogimo laikotarpiu, kai ypač vertinamas žmonių gebėjimas staigiai pasikeisti ir efektyviai prisitaikyti prie naujų sąlygų. Todėl labai svarbiu tampa mokymosi visą gyvenimą užtikrinimas, kuris leistų MVĮ įmonių vadovams bei darbuotojams neatsilikti nuo rinkos pokyčių.

Finansavimo šaltinių trūkumas. MVĮ subjektai vykdo veiklą turėdami ribotus išteklius. Galimybių ribotumas pasireiškia ribotu priėjimu prie finansinių išteklių, smulkesnių įmonių mokamais mažesniais atlyginimais, maža funkcinė specializacija ir kt. Minėti veiksniai yra būdingi daugeliui mažesnių įmonių ir kartais vertinami kaip bendros smulkių įmonių charakteristikos (Vijeikis, J., Makštutis, A. (2009).

Kvederavičiaus (2006) teigimu, finansinė parama yra svarbi visose mažo ir vidutinio verslo veiklos stadijose, kadangi veiklos pradžioje MVĮ susiduria su pradinio kapitalo stoka, vėliau reikia papildomo finansavimo apyvartinėms lėšoms, investicijoms. Jos būtinos, siekiant sėkmingai vykdyti ir plėtoti veiklą. Smulkios ir vidutinės įmonės, norėdamos gauti išorinį finansavimą, susiduria su specifinėmis problemomis ir tai yra vienas iš didžiausių šių įmonių plėtros sunkumų. Dėl finansinių išteklių stokos joms sunku samdyti kvalifikuotą darbo jėgą. Daugelio įmonių vadovai nėra linkę investuoti į darbuotojų mokymą ir jų kvalifikacijos kėlimą, nes bijo prarasti kvalifikuotą darbo jėgą dėl emigracijos ir didesnėse įmonėse mokamų didesnių atlyginimų. Detalesnės finansavimo galimybės aptariamos sekančiame skyriuje.

Apibendrinant galima teigti, kad daugelis autorių sutaria, kad MVĮ savininkas veiklą pradeda turėdamas ribotus išteklius, galimybes, tad naujam verslininkui rinkoje įsitvirtinti yra pakankamai sunku, todėl jau verslo eigoje įvairios finansų institucijos pradeda teikti finansinę pagalbą apyvartinėms lėšoms ir ilgalaikėms investicijoms. MVĮ norminiai dokumentai padėjo išvelgti, kad daugiausiai reglamentuojančių dokumentų, susijusių su MVĮ veiklos klasifikavimu, organizavimu ir

vystymu priimta po Lietuvos įstojimo į ES. Reglamentuotos remtinios ir neremtinios MVĮ veiklos, išskiriant prioritetines veiklos sritis. Ekonominė aplinka Lietuvoje dar nėra palanki MVĮ plėtoti: nebaigta reformuoti teisinė sistema, išlikę biurokratiniai verslo suvaržymai, netobulos buhalterinės apskaitos ir mokesčių sistemos ir kt.

1.4. Mažų ir vidutinių įmonių verslo finansavimo šaltiniai

Valstybės vaidmuo yra esminis veiksnys, įtakoiant MVĮ plėtrą bei sudarant sąlygas smulkiojo verslo funkcionavimui, sukuriant apsaugos ir paskatos mechanizmus, kurie atitinka valstybės ekonominius ir visuomeninius interesus, valstybės siekius ir plėtros strategiją. Priklausomai nuo to, kiek valstybei svarbus MVĮ verslas, atitinkamai yra formuojama valstybės ekonominė politika verslui skatinti ir jo plėtrai gerinti.

Lietuvoje MVĮ paramos prioritetai deklaruojami labai panašiai kaip ir Europos Sąjungoje. Lietuvoje veikia daugybė institucijų, kurios teikia informaciją, konsultacijas, tačiau yra stokojama finansinio mechanizmo. Dažniausiai finansiniai mechanizmai įmonėms brangiai kainuoja. Verslo sąlygos turi esminį poveikį bendrai Lietuvos ūkio raidai, naujų darbo vietų kūrimui ir socialiniam stabilumui, todėl palankios sąlygos verslui pradėti ir plėtoti yra viena iš šalies konkurencingumo augimo prielaidų. Kyla problema, kad verslo rėmimo priemonės savo funkcijomis dubliuoja viena kitą. MVĮ verslo rėmimo priemonės susistemintos 2 lentelėje.

2 lentelė

Valstybės teikiama parama mažoms ir vidutinėms įmonėms

Valstybės parama SVV	Paramos forma
INVEGA	Garantijos teikimas kredito įstaigoms už mikrokreditus, naujoms įmonėms už paskolas verslui pradėti bei įmonėms už paskolas verslo plėtrai. Dalinis palūkanų kompensavimas, paskolų teikimas.
Verslo inkubatorius	Lengvatinėmis sąlygomis nuomoja patalpas, techninę ir biuro įrangą, teikia verslo informacijos, konsultavimo ir mokymo paslaugas.
Verslo informacijos centras	Lengvatinėmis sąlygomis teikia verslo informaciją ir konsultavimo paslaugas, organizuoja mokymus, informacijos sklaidos renginius, įvairias verslumo skatinimo kampanijas bei tarpininkauja ieškant verslo partnerių Lietuvoje ir užsienio šalyse.
Lietuvos eksporto ir importo draudimas (LEID)	Suteikia draudimo paslaugas ir apsaugą nuo Lietuvos ir užsienio pirkėjų bankroto ar tyčinio neatsiskaitymo.
SVV skatinimo fondai	Fondų lėšos naudojamos lengvatinių paskolų teikimui, palūkanų kompensavimui, naujų darbo vietų kūrimo skatinimui ir verslo plėtrą skatinančių priemonių rėmimui.
ES struktūrinė parama	Teikiama finansinė parama socialiniams ir ekonominiams netolygumams tarp ES šalių narių ir atskirų regionų mažinti.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal INVEGA (2011), verslo inkubatoriaus (2011), verslo informacijos centro (2011).

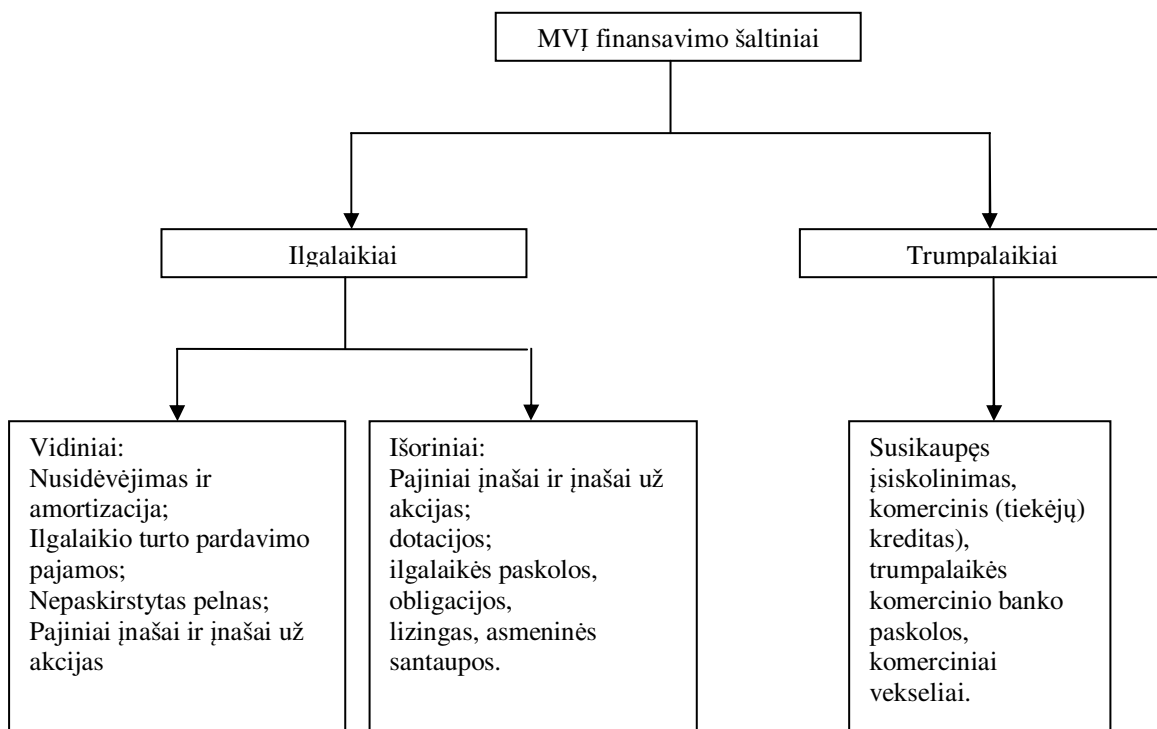
Galima pastebėti, kad valstybė taiko verslo rėmimo priemones, tačiau lieka MVĮ rėmimo neefektyvumo priežasčių: biurokratija ir išorinio finansavimo stoka.

Baršauskas (2003) skiria du MVĮ kylančius problemų lygius: išorinį ir vidinį. Problemos klasifikuojamos pagal jų kilmės aplinką, t. y. vidinę, kurios kintamieji garantuoja sistemos funkcionavimą ir tikslų įgyvendinimą, ir išorinį, kurios veiksniai tiesiogiai ir netiesiogiai daro įtaką įmonės veiklai. Pagrindinės problemos, kylančios smulkiam ir vidutiniam verslui, yra susijusios su išteklių formavimu, vadovavimu ir tarptautine įmonių veikla. Parama dažnai siejama tiek su tiesioginiais, tiek su netiesioginiais finansavimo šaltiniais.

Simanavičienė (2002) skiria tokias verslininkystės rėmimo formas:

- finansinė tiesioginė ir netiesioginė parama;
- teisinė ir administracinė parama;
- smulkaus verslo programavimas, konsultavimas ir mokymas;
- parama per mokesčių politiką.

V. Aleknevičienė (2004) smulkaus ir vidutinio verslo finansavimo šaltinius skirsto pagal jų trukmę į ilgalaikius ir trumpalaikius, o pagal tai, ar jie finansuojami iš pačios įmonės investicijų ar naudojantis kitų institucijų pagalba skirsto į vidinius ir išorinius (žr. 1.4.1 pav.).

1.4.1 pav. **Mažų ir vidutinių įmonių finansavimo šaltiniai**

Šaltinis: Aleknevičienė V., 2004.

Mokslinių šaltinių analizė leidžia teigti, kad įmonių finansavimo šaltiniai dažniausiai yra skirstomi į vidinius ir išorinius finansavimo šaltinius. Sprendžiant verslo organizacijos kapitalo

poreikio tenkinimo problemas, tenka priimti atitinkamus sprendimus dėl finansavimo šaltinių. MVĮ verslo finansavimo galimybes tiriantys autoriai sutinka, kad finansavimo šaltinius pirmiausia reikėtų skirstyti į vidinius ir išorinius. Autorės požiūris į verslo finansavimo šaltinių skirstymą pagal vidinius ir išorinius yra taip pat teigiamas. Kadangi MVĮ verslo subjektų svarbiausi finansavimo šaltiniai yra išoriniai finansavimo šaltiniai, tai didelis dėmesys bus skiriamas minėtų finansavimo šaltinių analizei, vidinius finansavimo šaltinius tik trumpai apžvelgiant.

1.4.1. Mažų ir vidutinių įmonių verslo vidiniai finansavimo šaltiniai

Finansiniai ištekliai yra būtini tam, kad organizacijos galėtų plėtoti savo veiklą. Kiekvienos įmonės pelnui gauti sąlygos priklauso nuo naudojamos finansinių išteklių struktūros. Išsami šių išteklių analizė leidžia įvertinti įmonės konkurencingumą. Planuojant, kaip įgyvendinti naujus ekonominius sprendimus, finansinių išteklių analizė ir įvertinimas padeda atskleisti verslo įmonės veiklos galimybes – kad poreikiai būtų tinkamai tenkinami, o ištekliai racionaliai naudojami.

R. Norvaišienė (2004) skiria tokius vidiniai kapitalo parūpinimo (padengimo) šaltinius:

1) savos lėšos, kurios dažniausiai kaip vienkartinis finansavimas įdedamos steigiant organizaciją,

2) kapitalo didinimas iš komercinės ir kitos veiklos gaunamo pelno ir įplaukų,

3) amortizacinių atskaitymų dalies panaudojimas.

Aleknevičienė (2004) išskiria šiuos: ilgalaikio turto nusidėvėjimas ir amortizacija, pajamos iš ilgalaikio turto pardavimo, nepaskirstytasis pelnas ir pajiniai įnašai bei įnašai už akcijas.

Finansiniams šaltiniams nustatyti reikia atsižvelgti į tokius kriterijus (Simanauskas, Šidlauskas, 2007).

a) finansinių išteklių poreikį bei jo tenkinimo šaltinius įmonės kūrimo ir pagrindinių fondų sudarymo išlaidoms padengti ir

b) šių išteklių poreikį einamajai organizacijos veiklai.

Kuriamai įmonei reikiamas jos veiklai pradines lėšas skiria steigėjai. Iš steigėjų lėšų formuojamas įmonės įstatinis ir kiti įmonių įstatymuose numatyti fondai. Nuosavas kapitalas formuojamas iš akcininkų įnašų, obligacijų emisijos kainos ir nominalios vertės skirtumo įplaukų, iš bendrovės pelno. Vidiniams šaltiniams priskiriamas pelnas. Jeigu įmonė uždirba pakankamai pelno, kad patenkintų savo finansinius poreikius, ji gali nenaudoti išorinių finansavimo šaltinių. Jei pelno neužtenka arba įmonė turi nuostolių, tai tenka rinktis kitą veiklos finansavimo būdą (Buckiūnienė, 2005). Kiekviena įmonė savo kapitalą formuoja pagal savo poreikius. Tai priklauso nuo daugelio veiksnių: įmonės tikslų, naudojimosi nuosavomis lėšomis galimybių, įmonės dydžio, turto struktūros (Kuizinaitė, Paliulytė, 2008).

Apibendrinant galima teigti, kad vidiniai finansavimo šaltiniai gali būti pajamos, nusidėvėjimas, ilgalaikio turto pardavimas, pelnas, įnašai. Galima teigti, kad vidiniai finansavimo šaltiniai ne visada yra efektyvūs. Pavyzdžiui, jei įmonė neuždirbo pelno, nepardavė turto, ar nedarė įnašų, vadinasi, ji neturi lėšų sumanymams vykdyti, ar verslui gerinti. Todėl teigtina, kad vidiniai įmonių finansavimo šaltiniai yra labai riboti.

1.4.2. Mažų ir vidutinių įmonių verslo išoriniai finansavimo šaltiniai

Mokslinėje literatūroje dažniausiai pabrėžiama MVĮ išteklių formavimo problema. Galima išskirti kelis su išteklių formavimu susijusių problemų aspektus: nėra gamybos masto ekonomijos, mažos kiekio nuolaidos gavimo galimybės, finansavimo, darbo jėgos samdymo ir informacijos ribotumo problemos (Štreimikienė D., Dapkus R., Šivickas G., 2007). Visame pasaulyje mažojo ir vidutinio verslo įmonėms būdinga tai, jog jų veiksmai yra daug rizikingesni negu stambių įmonių, jos kur kas dažniau nesugeba laiku gražinti (arba iš viso gražinti) suteiktų paskolų. Kredito institucijos, vengdamos „blogų paskolų“ rizikos, smulkiems verslininkams kelia labai griežtus reikalavimus (verslo planų kokybė, užstatai nekilnojamuoju turtu, kitų ūkio subjektų garantijos) ir priverstos didinti palūkanas, siekiant kompensuoti „blogų paskolų“ kaštus. Komercinių bankų teikiamos paskolos MVĮ įmonėms mokslinėse studijose dažnai įvardijamos kaip pagrindinis išorinis finansavimo šaltinis, nes nemažai finansinių išteklių pritraukiama per bankų kreditus (Adamonienė R., Makutėnienė D., Trifonova J., 2005).

Išoriniai finansinių išteklių šaltiniai – tai visų pirma ilgalaikės ir trumpalaikės bankų paskolos, taip pat einamasis kreditinis įsiskolinimas tiekėjams, kuris ypatingai didelį vaidmenį vaidina prekybos įmonių finansinių išteklių šaltiniuose. Plačiąja prasme finansavimas suprantamas kaip savo ir skolinto kapitalo parūpinimas ir jo panaudojimas įdėjimui (investavimui) į organizacijos pagrindinį ir apyvartinį turtą. Finansavimas siaurąja prasme suprantamas tik kaip organizacijos aprūpinimas reikalingu kapitalu, nenagrinėjant jo panaudojimo klausimų, tai yra atsiejant kapitalo parūpinimo problemą nuo jo panaudojimo nagrinėjimo ir vertinimo (Rutkauskas, Stankevičius, 2004).

Valstybės valdžios institucijos gali pabaudoti savo rengiamose programose įvairius MVĮ skatinimo būdus, tačiau svarbiausias jų yra finansinė parama. D. Štreimikienės ir R. Dapkaus teigimu (2007) finansinė išorinių priemonių parama apima:

- paramą investuojant, kai padengiama dalis investicijų, susijusių su įmonės steigimu, plėtimu, perorganizavimu, racionalizavimu, įrengimų įsigijimu, naujų gaminių kūrimu, patentų, licenzijų pirkimu ir kt.;
- nuolaidas kredituojant MVĮ, kurios pasireiškia palankiomis palūkanomis ir kitomis lengvatinių kreditų formomis;

- vyriausybės garantijas duodant paskolas MVĮ;
- mokesčių nuolaidas, kai mažinami mokesčio tarifai, atidedamas mokesčių mokėjimas.

Paprastai kredito įstaigų verslo finansavimui skirtas paslaugas galima suskirstyti į:

- Investicines paskolas;
- Paskolas apyvartiniam kapitalui papildyti;
- Faktoringą;
- Overdraftus;
- Kredito linijas;
- Vartotojiškas paskolas ir kredito limitus.

Bankų ir kitų finansinių institucijų teikiami kreditai yra pagrindinis šaltinis tais atvejais, kai projektų finansavimo momentu organizacija nėra sukaupusi pakankamai nuosavų finansinių išteklių. Kreditai yra beveik vienintelis prieinamas finansinių išteklių gavimo šaltinis, esant nuosavų lėšų trūkumui. Šio šaltinio trūkumai susiję su įmonės įsipareigojimais dėl kredito grąžinimo ir palūkanų išmokėjimo garantijų (Barsėnaitė, 2008).

MVĮ norėdami gauti kreditą turi pateikti finansų institucijai reikalingus dokumentus apie įmonę, neretai reikalaujamas ir užstatas, taip pat jam nustatomos didelės palūkanos ir dėl šių priežasčių MVĮ negali aktyviai naudotis teikiamu finansavimu. MVĮ jau savo veiklos pradžioje susiduria su pradinio kapitalo stoka. Dėl mažų veiklos apimčių ir didelės veiklos rizikos daugelis šių žmonių negali patenkinti kreditorių keliamų reikalavimų. Tolesnėje veikloje MVĮ subjektai susiduria su dviem papildomomis išorinio finansavimo reikmėmis: apyvartinio kapitalo formavimu ir investicijomis. Siekiant padidinti įmonės veiklos apimtį, reikia papildomų apyvartinių lėšų, kurios galėtų užtikrinti greitesnius atsiskaitymus ir pinigų srautų nenutrūkstumą. Toliau plėtodamos veiklą įmonės patiria investavimo problemų.

Taigi finansavimas yra aktualus visą įmonės gyvavimo laiką. Todėl vienas iš MVĮ plėtros uždavinių – pagerinti finansavimą ne tik pradedantiems verslininkams, bet ir jau veikiančioms MVĮ įmonėms (Mačerinskienė, Ivaškevičiūtė, Sabaitė, 2002). Be tinkamo finansavimo ir sklandžios pinigų srautų tėkmės nei vienas verslas nėra gyvybingas bei konkurencingas, todėl tinkamas verslo finansavimas tai vienas iš pagrindinių verslo sėkmės garantų (Masaklskis, 2001).

Kadangi verslo kreditai MVĮ subjektams nėra lengvai pasiekiami, ypač recesijos sąlygomis, valstybė įgyvendina verslo finansavimo galimybių priemones, kredito įstaigoms – bankams buvo numatyta skirti papildomų piniginių išteklių, kuriuos jie turi išskolinti MVĮ subjektams investiciniams projektams ir apyvartinėms lėšoms finansuoti. Šiam tikslui naudojami šie MVĮ kreditavimo instrumentai (INVEGA, 2011):

- Labai mažų kreditų (mikrokreditų) teikimas (paskolos iki 86 320 Lt).

- Mažų kreditų teikimas – 1 etapas (MK1) (paskolos iki 175 tūkst. Lt), skiriama iki 20 mln. Lt valstybės biudžeto lėšų;

- Mažų kreditų teikimas – 2 etapas (MK2) (paskolos iki 350 tūkst. Lt), skiriama ne mažiau kaip 100 mln. Lt ES struktūrinių fondų lėšų;

- Atviras kreditų fondas (AKF) (paskolos iki 1,5 mln. Lt+25 proc. banko lėšos), skiriama iki 200 mln. Lt ES struktūrinių fondų lėšų;

- JEREMIE kontroliuojamasis fondas (Paskolų priemonė, skirta 500 mln. Lt; Rizikos kapitalo fondai, skirta 96 mln. Lt; Bendrai su verslo angelais investuojantis fondas („verslo angelų fondas“), skirta 28 mln. Lt);

- Priemonės, sumažinančios kredito įstaigų riziką ir tokiu būdu paskatinančios kredituoti verslo subjektų projektus, iš jų:

- a) Valstybės garantijos už MVĮ paskolas, skiriama 129 mln. Lt ES struktūrinių fondų lėšų galimoms išmokoms mokėti (nuo 50 proc. iki 80 proc. padidintas garantijos dydis apyvartinėms MVĮ paskoloms);

- b) Dalinis palūkanų kompensavimas, skiriama 104 mln. Lt ES struktūrinių fondų lėšų, iš kurių.

Visos nurodytos priemonės vykdomos per INVEGA, kuri administruoja šių kreditų teikimą. Finansiniai tarpininkai – bankai buvo atrinkti konkursų būdu. Trišalės tikslinių paskolų sutartys tarp Ūkio ministerijos, INVEGA ir bankų dėl MK1 buvo pasirašytos balandžio mėn., dėl MK2 – gegužės mėn. Abi šios priemonės turėjo būti įgyvendintos 2009 m. AKF įsteigtas 2009 m. balandžio mėn., priemonė tęstinė, vykdoma ir 2010 m. Ūkio ministerijos nuomone, teikiant mažus kreditus, siekiama suaktyvinti kreditinių išteklių rinką Lietuvoje ir taip efektyviai panaudoti 2007–2013 m. ES struktūrinių fondų lėšas, skiriamas verslo finansavimui skatinti.

Literatūros šaltinių analizė leidžia teigti, kad svarbiausias MVĮ verslo rėmimas yra finansinė parama. Bankų ir kitų finansinių institucijų teikiami kreditai yra pagrindinis šaltinis tais atvejais, kai projektų finansavimo momentu organizacija nėra sukaupusi pakankamai nuosavų finansinių išteklių. Kreditai yra beveik vienintelis prieinamas finansinių išteklių gavimo šaltinis, esant nuosavų lėšų trūkumui. Ypač finansavimas reikalingas ekonominio sunkmečio sąlygomis, tačiau susiduriama su problemoma – norint gauti finansavimą, reikia turėti užstatą. Valstybė taiko priemones smulkaus verslo finansavimo galimybių gerinimui.

2. MAŽŲ IR VIDUTINIŲ ĮMONIŲ FINANSAVIMO LIETUVOJE RECESIJOS SĄLYGOMIS EKONOMINĖ ANALIZĖ

Mažojo ir vidutinio verslo plėtros skatinimas yra vienas svarbiausių ekonominės plėtros uždavinių, nes pagrindiniai šalies raidos tikslai – kurti naujas darbo vietas, spartinti BVP augimą, mažinti regionų socialinius - ekonominius skirtumus – negali būti pasiekti, labiau neišplėtojus MVĮ įmonių tinklo. MVĮ plėtra siejasi su inovacijų komercializavimu, smulkių ir stambių įmonių bendradarbiavimu, verslo infrastruktūros bei savivaldos plėtojimu, ir tai veikia visos šalies ekonomikos ir mokslo raidą. Būtiniausios MVĮ plėtros sąlygos – žinios, lėšos ir atitinkama aplinka, skatinanti įmones augti ir stiprėti. Gerinant MVĮ subjektų finansines galimybes, svarbų vaidmenį turėtų vaidinti gerai organizuota ir būtiniausia finansinė valstybės parama. Aplinkos tobulinimas – tai pirmiausia – MVĮ teisinės ir ekonominės aplinkos gerinimas, atsižvelgiant į Europos Sąjungos šalių patirtį (2007 – 2013 m ekonomikos augimo veiksmų programa, 2007). Gerinant teisinę, ekonominę ir informacinę MVĮ verslo aplinką, galima būtų užtikrinti, kad verslininkai atskiruose regionuose galėtų pasinaudoti jiems svarbia verslo informacija, mokymo ir konsultavimo paslaugomis; teikti efektyvią finansinę paramą mažam ir vidutiniam verslui.

Žiūrint iš valdžios politikos perspektyvos, priimant sprendimus reikėtų ieškoti būdų, kaip neoficialų verslą padaryti kuo mažiau patrauklų. Siekiant, kad „šešėlinis“ sektorius sumažėtų, o oficiali ekonomika padidėtų, yra svarbu turėti kuo mažiau mokesčių ir reglamentų, įskaitant teisinius nuostatus pradedant verslą, įdarbinimo reguliavimų, licenzijavimo taisyklių ir pan. Taip pat labai svarbu yra paprastas ir veiksmingas valdymas, vienodos visiems ir aiškios taisyklės (pvz., jokių mokesčių išimčių, palikti minimalias teises vietos pareigūnams veikti savo nuožiūra ir pritaikyti teises nuostatus). Teisinės sistemos stabilumas ir aukštesnis bendras pajamų lygis taip pat būtų svarbūs veiksniai, kurie prisidėtų prie „šešėlinės“ ekonomikos mažėjimo. (Žukauskas, 2002). Pradėdami verslą MVĮ įmonių vadovai privalo kuo tiksliau apskaičiuoti reikiamų lėšų dydį, tinkamai įvertinti jau turimas ir, esant lėšų trūkumui, tinkamai pasirinkti reikiamų lėšų pritraukimo formą ir būdus. Galimi įvairūs būdai verslui finansuoti bei tam tikrų finansavimo šaltinių deriniai – panaudojant ne tik nuosavas, bet ir skolintas lėšas, turint galimybę – ir struktūrinių fondų lėšas

Vyriausybė siekia palengvinti verslo galimybes skolintis, nes ji yra esminis veiksnys, įtakojantis MVĮ sėkmingą plėtrą. Šiam tikslui pasiekti reikia, kad verslą kiek galima sparčiau pasiektų finansiniai ištekliai, todėl Vyriausybė siekia pritraukti išorinių finansinių išteklių bei teikti juos verslui priimtinais sąlygomis. Kadangi tiek valstybei, tiek Lietuvos bankams yra sunku pasiskolinti, o pačios paskolos yra labai brangios, Vyriausybė kuria mechanizmus, kuriais dalis ES struktūrinių fondų lėšų panaudojami verslui kredituoti. Paminėtina, kad didelis dėmesys finansiniams ištekliams patekti į rinką skiriamas naudojant šias priemones – jau egzistuojantis

Kontroliuojantysis fondas ir UAB „Investicijų ir verslo garantijos“. Siekiant pagerinti finansinio skolinimosi sąlygas Vyriausybės nutarimu uždarajai akcinei bendrovei „Investicijų ir verslo garantijos“ (INVEGA) suteikta teisė teikti garantijas už MVĮ imamas paskolas ir kitose valstybėse veikiančiose kredito įstaigose (LR Vyriausybė, 2010).

Šiame skyriuje autorė skiria didelį dėmesį valstybės taikomoms priemonėms gerinti MVĮ priėjimą prie finansavimo šaltinių. Kadangi smulkiąjam verslui gauti finansavimą yra ne taip paprasta, o ypač pastaruoju metu ryškėjant ekonominės krizės poveikiui, verslas patiria didžiulius pokyčių iššūkius, mėgindamas prisitaikyti prie esamos situacijos ir išgyvenimo sąlygų. Todėl tikslinga tampa analizuoti priemonių, padedančių smulkiesiems verslininkams gauti finansavimą, panaudojimą, atsižvelgiant į recesijos sąlygomis taikomas priemones.

2.1. Tyrimo metodologinis pagrindimas

Tyrimo tikslui pasiekti darbe naudojamas reiškinių grupavimas, duomenų palyginimas. MVĮ finansavimo rodiklių kitimui nustatyti naudojami tokie dydžiai: santykiniai dydžiai, vidutiniai dydžiai bei dinamikos eilučių dydžiai.

Praktinės darbo dalies tyrimas pagrįstas kiekybiniais metodais, kurie leidžia įvertinti statistinę informaciją, susijusią su MVĮ finansavimu. MVĮ finansavimo rodikliai analizuojami kokybiškai. Analizuojant ekonominių reiškinių pasikeitimą laiko atžvilgiu paprasto statistinių duomenų sugretinimo nepakanka, todėl būtina apskaičiuoti šiuos dinamikos eilutės analitinius rodiklius: absoliutaus lygio padidėjimą/sumažėjimą, didėjimo/mažėjimo tempus, didėjimo/mažėjimo tempus.

Atliekama rodiklių statistinė ir dinaminė analizė. Remiantis statistiniais duomenimis, retrospektyvos atžvilgiu atliekami MVĮ finansavimo rodiklių dinaminės eilutės skaičiavimai.

Šiame etape skaičiuojami padidėjimo (sumažėjimo) ir vidutinio padidėjimo (sumažėjimo) tempai absoliučiais ir santykiniais dydžiais

Dinamikos rodiklių skaičiavimo formulės (Molienė, 2004):

- Padidėjimo (sumažėjimo) tempas:

$$T_p = \frac{y_n - y_1}{y_1} \times 100\% \text{ - formulė, skaičiuojant baziniu būdu;} \quad (2.1)$$

$$T_p = \frac{y_n - y_{n-1}}{y_{n-1}} \times 100\% \text{ - formulė, skaičiuojant grandininio būdu.} \quad (2.2)$$

Čia: T_p – padidėjimo (sumažėjimo) tempas;

y_n – galutinis (paskutinis) eilutės lygis;

y_1 – pradinis (pirmas) eilutės lygis.

- Vidutinis padidėjimo (sumažėjimo) tempas:

$$\bar{T}_p = \bar{T}_d - 100\% \text{ - formulė, skaičiuojant baziniu būdu;} \quad (2.3)$$

$$\bar{T}_p = \bar{T}_d - 100\% \text{ - formulė, skaičiuojant grandininio būdu.} \quad (2.4)$$

Čia: \bar{T}_d - vidutinis didėjimo (mažėjimo) tempas;

\bar{T}_d - vidutinis didėjimo (mažėjimo) tempas.

- Absoliutinis padidėjimas (sumažėjimas):

$$\Delta y = y_n - y_1 \text{ - formulė, skaičiuojant baziniu būdu;} \quad (2.5)$$

$$\Delta y = y_n - y_{n-1} \text{ - formulė, skaičiuojant grandininio būdu.} \quad (2.6)$$

Čia: Δy - absoliutinis padidėjimas (sumažėjimas);

y_n – galutinis (paskutinis) eilutės lygis;

y_1 – pradinis (pirmas) eilutės lygis;

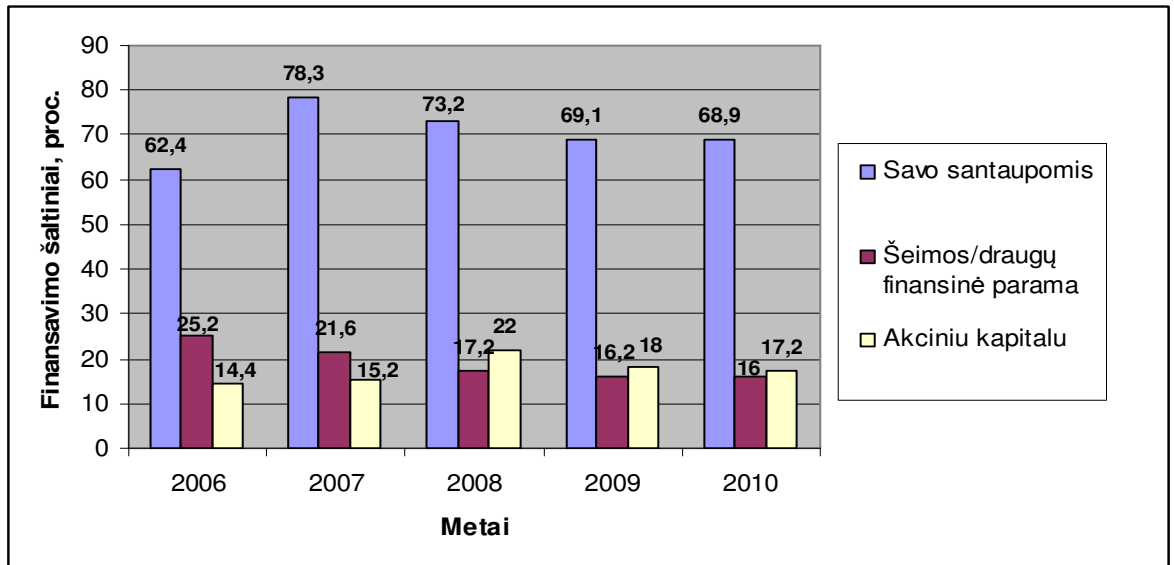
y_{n-1} – prieš tai buvusi reikšmė.

Minėtų rodiklių dinaminė analizė naudojantis matematinės statistikos metodais leido įvertinti MVĮ finansavimo rodiklių pokyčius 2006 – 2010 m. laikotarpiu. Taip pat atliekama duomenų kokybinė analizė.

Suformuota tyrimo metodika leido nuosekliai ištirti analizuojamą objektą. Visi skaičiavimai buvo atliekami Exel'io programos pagalba.

2.2. Mažų ir vidutinių įmonių vidinių finansavimo šaltinių ekonominė analizė

Kuriamai įmonei reikiamas jos veiklai pradines lėšas skiria steigėjai. Iš steigėjų lėšų formuojamas įmonės įstatinis ir kiti įmonių įstatymuose numatyti fondai. Lėšos skiriamos taip pat ir verslo plėtrai, naujų įrengimų įsigijimui, produkcijos gerinimui ir t.t. Vidiniai piniginių lėšų šaltiniai – tai įmonės uždirtbti ir pasiskolinti pinigai, kurie reikalingi apmokėjimui už darbą ir materialinius išteklius, turtui įsigyti, mokesčiams mokėti, skoloms grąžinti, dividendams išmokėti ir pan. (Vijeikis, Makštutis, 2009). Smulkaus verslo finansavimas vidiniais šaltiniais gerina įmonės savarankiškumą, jos stabilumą, kreditingumą bei patikimumą. Kiekviena įmonė turi turėti reikalingų finansinių išteklių, kad galėtų užtikrinti produkcijos gamybos bei realizavimo nenutrūkstamą procesą. Tam reikia, kad įmonė turėtų pakankamus finansinių išteklių rezervus. Svarbu nepamiršti, kad net ir gerai dirbančiose įmonėse dėl tam tikrų priežasčių išlaidos gali viršyti gaunamas pajamas. Jei įmonė neturėtų šių rezervų, jos veiklos procesas neišvengiamai sutriktų, o tai reiškia, kad gali susidaryti dar didesni nuostoliai. Šiame poskyryje analizuojami pagrindiniai įmonės finansavimo šaltiniai 2008 – 2010 m. laikotarpiu: nuosavomis santaupomis, šeimų/draugų finansinė parama, akcinis kapitalas. MVĮ vidinių finansavimo šaltinių dinamika pateikiama sekančiame paveiksle (žr. 2.2.1 pav.).

2.2.1 pav. Mažų ir vidutinių įmonių vidinių finansavimo šaltinių dinamika 2006 – 2010 m.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento pateikti duomenys, 2011.

Analizuojant pateiktus duomenis, pastebėtina, kad daugiausiai buvo naudojamos savo turimomis santaupomis pradėti verslą ar jį plėsti. Kaip matyti, šeimos ar draugų santaupos bei akcinis kapitalas analizuojamu laikotarpiu nebuvo kaip vienas pagrindinių smulkaus verslo finansavimo šaltinių. Iš duomenų galima spręsti, kad smulkiojo verslo pats geriausias ir patikimiausias vidinis finansavimo šaltinis – nuosavos santaupos. Akivaizdu, kad verslininkų, finansavusių verslą nuosavomis santaupomis duomenys visu analizuojamu laikotarpiu yra daugiau nei dvigubai didesni nei finansavimo iš šeimos/draugų ar akcinio kapitalo.

Kaip parodė duomenys, absoliuti dauguma verslininkų savo verslo finansavimui panaudojo nuosavas lėšas. Didžiausias procentas verslininkų, panaudojusių santaupas verslui finansuoti, pastebimas 2007 m. (78,3 proc.), o mažiausiai – 2006 m. (62,4 proc.). Vertinant nuosavų santaupų panaudojimo finansavimui vidutinius augimo tempus, galima sakyti, kad jis buvo 3,2 proc. Per 2006 – 2010 m. laikotarpį smulkaus verslo finansavimas nuosavomis santaupomis mažėjo. Nuo 2006 m. iki 2007 m. pastebimas vienintelis finansavimo iš santaupų augimas, tai reiškia, kad tuo laikotarpiu 25,3 proc. išaugo verslininkų skaičius, kuris smulkiajam verslui pradėti ir plėtoti naudojo vidinio finansavimo priemonę – santaupas. Nuo 2007 m. iki 2010 m. matomas finansavusiųjų nuosavomis lėšomis mažėjimas, kuriam įtakos turėjo ekonominė krizė, nes tuo laikotarpiu

Analizuojant verslininkų finansavimo šeimos/draugų finansine parama duomenis, pastebėta, kad 2006 – 2010 m. laikotarpiu rodiklis sumažėjo daugiau nei trečdaliu (36,5 proc.). Remiantis akcinio kapitalo investicijomis į verslą duomenimis, matyti, kad toks vidinio finansavimo šaltinis

nebuvo itin patrauklus tiriamuoju laikotarpiu, jo kitimas yra netolygus – pastebimas didėjimas iki 2008 m., o vėlesniais laikotarpiais – mažėjimas.

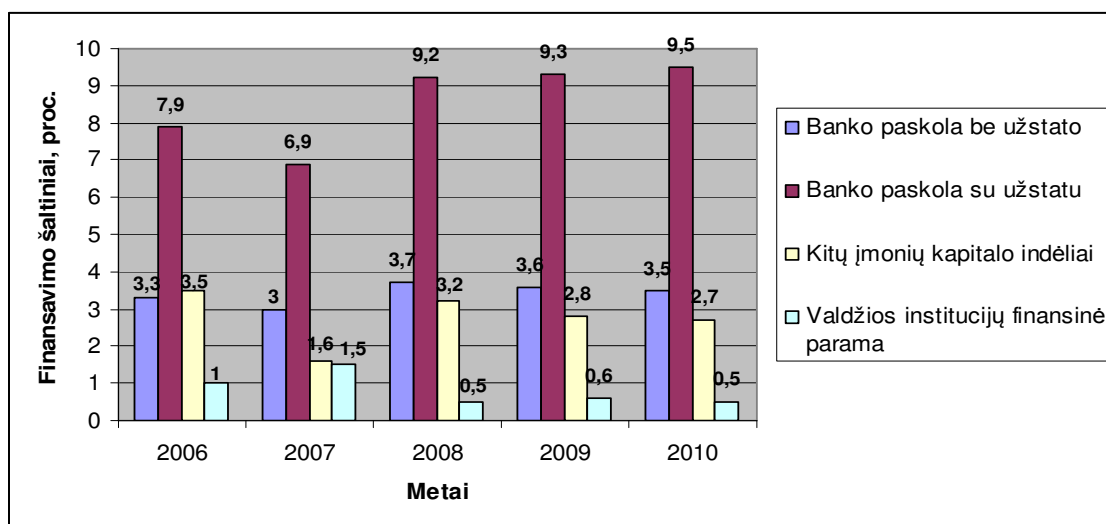
Pastebėtina, kad smulkieji verslininkai pradėdami verslą daugiausiai naudojami nuosavų santaupų lėšomis. Tikėtina to priežastis, kad ypač sunku jaunam verslininkui gauti paramą dar tik pradėdant verslą, visos numatytos finansinės paramos yra skiriamos jau įsibėgėjus verslui, t.y. apyvartinėms lėšoms užmokėti ar kt. Tai įrodo, kad šeimos ar draugų parama naudojosi nedidelė dalis verslininkų – apie 21 proc. Akcinio kapitalo įnašais naudojamasi finansuojant verslą apie 27 proc. Daugiausia akciniu kapitalu pasinaudojo meninę, pramoginę ir poilsio organizavimo veiklą vykdančios įmonės. Akcinio kapitalo įnašais naudojamasi finansuojant verslą apie 17 proc. Teigiama, kad savarankiškas verslo finansavimas yra patikimesnis – pradinis kapitalas priklauso steigėjui ir/arba šeimos nariams bei draugams. Tačiau, iš kitos pusės, giminių investavimas ar skolinimasis (taip paprastai vadinama šeimos finansinė parama) yra gana pavojingas – nesėkmės atveju prarandamos artimo giminaičio santaupos. Skolintis iš draugų taip pat nesaugu. Nesėkmės atvejai gali būti tokie pat skausmingi ir pakenkti tarpusavio santykiams. Todėl išeitis gali tapti partnerių paieška. Tolesnis verslo vystymasis finansuojamas iš verslo veiklos (uždirbto) pelno bei kitų vidinių finansavimo šaltinių.

Nuosavų ir šeimos bei draugų lėšų panaudojimas įmonei steigti analizuojant pagal apskritis – išlieka pagrindiniais verslo finansavimo šaltiniais visose apskrityse, tačiau, remiantis statistika jų dalis kiekvienoje atskirai apskrityje labai skiriasi. Teigtina, kad daugiausiai pasinaudojusių savo santaupomis ekonomikos pakilimo laikotarpiu buvo Alytaus (84,8%), Klaipėdos (77,8%) ir Kauno (77,8%) apskrityse, mažiausiai – Marijampolės (66,7%). Šioje apskrityje daugiau nei kitose apskrityse buvo įmonių, panaudojusių šeimos ir draugų paramą bei akcinį kapitalą (Statistikos departamentas, 2011).

Kalbant apie vidinius įmonės finansavimo šaltinius galima teigti, kad daugiau nei pusė smulkiųjų verslininkų naudojami nuosavomis lėšomis kuriant ir plėtojant verslą. Recesijos sąlygomis matyti MVĮ savininkų, naudojančių nuosavas lėšas verslui finansuoti, sumažėjimas. Natūralu, nes tai lėmė turimų nuosavų santaupų mažėjimas. Galima daryti išvadas, kad ekonominio nuosmukio pokyčiai netikėtai užklupo ne tik smulkius verslininkus, bet ir stambias įmones turinčius savininkus. Ekonominė krizė pirmiausia sukūrė finansų rinkas, o netrukus dėl to padariniai jau buvo juntami ir visuose ekonomikos sektoriuose. Kadangi nei įmonės, nei patys verslininkai nebuvo tam pasiruošę, nebuvo sukaupę jokių papildomų santaupų ar atsargų, o staiga pradėjus mažėti biudžeto pajamoms, verslininkai nesugebėjo greitai reaguoti ir mažinti verslo sąnaudas.

2.3. Mažų ir vidutinių įmonių išorinių finansavimo šaltinių ekonominė analizė

Prieš pradėdant veiklą ar jos plėtros projektą, labai svarbu tinkamai pasirinkti kapitalo pritraukimo formą – bendrovės finansinius išteklius. Trūkstant vidinių finansavimo šaltinių yra pasitelkiami išoriniai, pirmiausiai skolinti finansavimo šaltiniai. Išoriniai finansavimo šaltiniai gali būti ne tik paskolos, bet ir kitų įmonių kapitalo indėliai bei taip pat valdžios institucijų finansinė parama. Anot V. Kuizinaitės (2008), išoriniai finansavimo šaltiniai nėra pirmaeiliai verslo steigimo kapitalo gavimo būdai, tačiau, plečiant veiklą, be jų šiuolaikiniuose verslo sąlygose išsiversti praktiškai neįmanoma. Naudojant skolintą kapitalą yra svarbu susieti skolų grąžinimo terminus su turto naudingo egzistavimo trukme. Kai kurių investicijų finansavimui pakanka skolintis porai metų ir jau pirmaisiais metais galima grąžinti dalį ilgalaikės paskolos. MVĮ finansavimo galimybių dinamika parodyta 2.3.1 pav.

2.3.1 pav. Mažų ir vidutinių įmonių išorinių finansavimo šaltinių dinamika 2006 – 2010 m.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento pateikti duomenys, 2011.

Iš pateiktų duomenų matyti, kad daugiausiai verslininkų naudojosi banko paskola su užstatu. Apylygis skaičius verslininkų tiriamu laikotarpiu naudojosi banko paskola be užstato bei kitų įmonių kapitalo indėlių finansavimo priemonėmis. Mažiausia dalis verslininkų kaip išorinio finansavimo šaltiniu naudojosi valdžios institucijų finansine parama.

Analizuojant statistinius duomenis galima teigti, kad svarbiausiu prioritetu verslui steigti ir plėtoti buvo renkama banko paskola su užstatu. Dinaminiai rodiklio pokyčiai parodė, kad 2006 – 2010 m. laikotarpiu banko paskola vis augo, tačiau 2007 m. pastebimas verslininkų, pasinaudojusių banko paskola su užstatu, skaičiaus mažėjimas (sumažėjo 12,7 proc.). Sparčiausias augimas matomas 2007 – 2008 m. laikotarpiu (padidėjo verslininkų skaičius 33,3 proc.). Nors matomas

verslininkų, pasinaudojusių banko paskola su užstatu, skaičiaus augimas nuo 2007 m., tačiau galima teigti, kad vis dėlto rodiklio augimo tempai išliko lėti (5,9 proc.).

Kitu MVĮ finansavimo šaltiniu - banko paskola be užstato pasinaudoja apie 3 proc. MVĮ savininkų, tai dažniausiai būna mikro paskolos. Turėdami tam tikrą turtą verslininkai pasinaudoja ir banko paskola su užstatu (apie 7 proc. visų verslo pradžios finansavimo šaltinių). Tikėtina viena iš priežasčių, kodėl išaugo skolinimasis iš banko, yra ta, kad pasirašytos trišalės sutartys su trimis bankais: Ūkio, Šiaulių ir Medicinos bankais dėl 20 mln. Lt sumos, skirtos iš nacionalinio biudžeto, išdalavimo. Jie teikė vadinamuosius mažus kreditus, kurių suma gali siekti iki 175 tūkst. Lt. Atrinkti bankai, kurie teikė paskolas MVĮ ir iš 100 mln. litų vertės INVEGOS fondo. Per juos teikiami kreditai labai mažoms, mažoms ir vidutinėms įmonėms. Viena įmonė gali gauti iki 350 tūkst. Lt paskolą investicijoms ir apyvartinėms lėšoms. Europos investicinio fondas skyrė 775 mln. Lt sumos paskoloms paskirstymo (LR Statistikos departamentas, 2011).

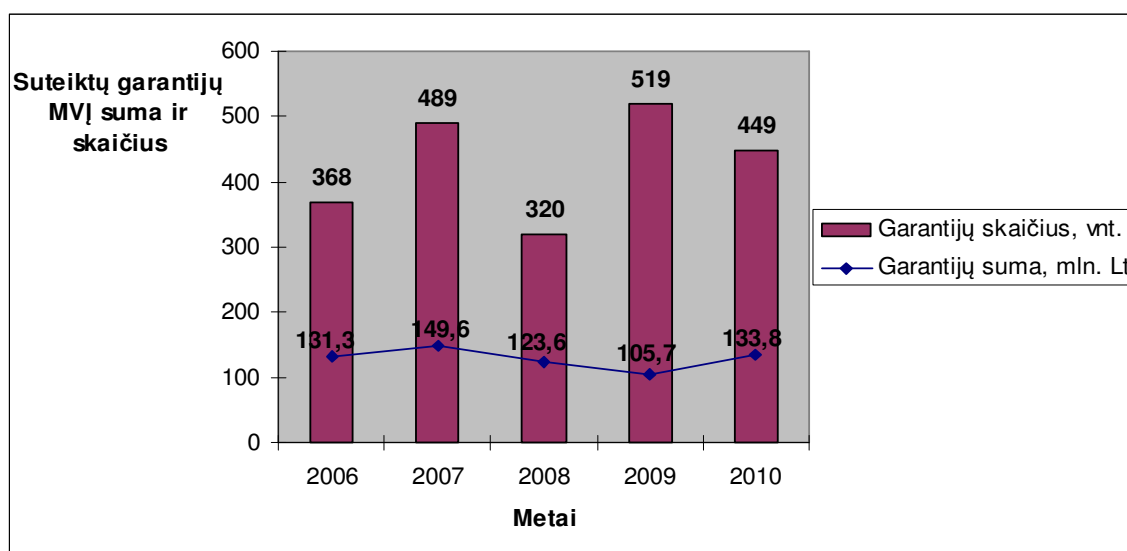
Kaip matyti, nežymiai sumažėjo valstybės ir savivaldybių įstaigų finansine parama pasinaudojusių verslininkų dalis – nuo 1 proc. 2006 m. iki 0,5 proc. 2010 m. Daugiausiai valstybės ir savivaldybių įstaigų finansine parama pasinaudojo kita komunalinė, socialinė ir asmeninė aptarnavimo veikla užsiimančios įmonės (apie 3 proc.), taip pat daugiausia jos gavusių buvo apdirbamojoje gamyboje – 3,5 proc. Daugiausiai imta paskolų Alytaus ir Vilniaus apskrityse – banko paskolas už užstatą paėmusių įmonių dalis analizuojamu laikotarpiu sudarė atitinkamai 15 proc. ir 12 proc.

Šiaulių ir Panevėžio apskrityse paėmusių banko paskolas už užstatą dalis 2008 m. padidėjo – atitinkamai 6,8 ir 1 procentiniu punktu. Finansinių šaltinių pokyčiai įvyko ir kitose apskrityse. Pvz., Telšių apskrityje savo santaupas panaudojusių įmonių dalis sumažėjo – nuo 74 procentų 2007 m. iki 59,4 procento 2008 m., tačiau gerokai padidėjo pasinaudojusių akciniu kapitalu – 9,3 procentinio punkto.

Apibendrinant galima teigti, kad pradedant smulkų ir vidutinį verslą gauti finansinę paramą jaunam verslininkui sunku. Tik įsitvirtinus rinkoje norint gauti tam tikrą paramą apyvartinėms lėšoms ar investicijoms, verslininkai kreipiasi į banką, kuriame neretai su INVEGA garantijomis gaunama tam tikro dydžio paskola. Todėl galima daryti išvadas, kad svarbiausiu išoriniu finansavimo šaltiniu tampa paskola su užstatu.

2.4. Mažoms ir vidutinėms įmonėms suteiktų garantijų už paskolas ekonominė analizė 2006 – 2010 m.

Remiantis aukščiau pateikta MVĮ finansavimo šaltinių analize, teigtina, kad MVĮ daugiausiai pasinaudoja finansavimo šaltiniu – paskola su užstatu. Sukrėtimai pasaulio finansų rinkose neabejotinai padarė poveikį ir Lietuvos ūkiui. Akivaizdu, kad šalies ekonomikos sulėtėjimas atsispindėjo ir MVĮ versle. Smulkusis verslas dažniausiai susiduria su problema – lėšų trūkumu apyvartai pagyvinti, materialinėms bei nematerialinėms investicijoms (Simanauskas, Šidlauskas, 2007). MVĮ subjektas, kreipdamasis į banką ar kitą kredito įstaigą dėl paskolos verslui pradėti ar plėsti, dažnai susiduria su bankui nepatrauklaus ar nepakankamo užstato problema. Smulkiajam verslui gelbėti valstybės įkurta institucija UAB „INVEGA“ padeda išspręsti šią problemą. Todėl aktualu yra nagrinėti suteiktų garantijų MVĮ paskoloms portfelį. Garantijų portfelio už teikiamas MVĮ paskolas dinamika pavaizduota 2.4.1 pav.

2.4.1 pav. Suteiktų garantijų MVĮ už paskolas skaičiaus ir garantijų sumos dinamika 2006 – 2010 m.

Šaltinis: UAB „INVEGA“ duomenys, 2011.

Iš pateiktų duomenų galima sakyti, kad INVEGA suteiktų garantijų MVĮ subjektams kaita analizuojamu laikotarpiu yra netolygi. Pastebimas garantijų skaičiaus augimas, 2007 – 2008 m. laikotarpiu – kritimas, vėlesniu laikotarpiu – vėl augimas. Tačiau lyginant 2010 m. su baziniais metais (2006 m.), suteiktų garantijų skaičius vis dėlto išaugo 81 garantija (22,0 proc.). Suteiktų garantijų suma MVĮ verslo subjektams kito gana tolygiai. Nors matomas suteiktos garantijų sumos 2007 – 2009 m. laikotarpio mažėjimas, tačiau galima teigti, kad suteiktos garantijos išaugo 1,9 proc. (2,5 mln. Lt).

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad recesijos sąlygomis garantijų teikimo skaičius MVĮ subjektams už paskolas staigiai išaugo. Garantijų skaičius nuo 2008 m. iki 2009 m. padidėjo 62,2 proc. (199 garantijomis). Nors pastebimas suteiktų garantijų MVĮ subjektams staigus šuolis, tačiau suteiktų garantijų suma 2008 – 2009 m. laikotarpiu vis dėlto sumažėjo (17,9 mln. Lt). Lyginant suteiktų garantijų skaičiaus ir suteiktų garantijų sumų vidutinius augimo tempus, galima teigti, kad jie išliko lėti (vidutinis suteiktų garantijų skaičiaus augimo tempas – 11,8 proc., o garantijų sumos – 2,2 proc.). Iš pateiktų duomenų analizės matyti, kad suteiktų garantijų suma mažėjo, tačiau suteiktų garantijų skaičius ekonominio nuosmukio metu augo, vadinasi galima teigti, kad recesijos sąlygomis vis daugiau MVĮ galėjo pasinaudoti teikiamomis garantijomis paskolai gauti, tačiau garantuojamos sumos išliko nedidelės.

Per 2006 metus INVEGA mažoms ir vidutinėms įmonėms suteikė 368 garantijas, iš jų 296 įtrauktos į Europos investicijų fondo (EIF) pergarantuojamą portfelį, t. y. 3,6 karto daugiau nei INVEGOS veiklos pradžioje. Suteiktų garantijų suma siekė 131,3 mln. Lt (iš jų 121,5 mln. Lt pergarantuoja EIF). Per 2006 m. suteiktos garantijos padėjo MVĮ subjektams pasiskolinti 192,9 mln. Lt paskolų. Kadangi kasmet gaunama vis daugiau projektų, kurių įgyvendinimui reikalingos didesnės nei 500 tūkst. Lt investicijos, todėl ir 2006 metais augo garantuotų paskolų (išaugo 31,9 proc.) ir suteiktų garantijų vidutinių sumos (išaugo 45,3 proc.).

Remiantis INVEGA duomenimis, 2007 m. iš bankų buvo gauti 606 verslo projektai, kurių finansavimui užtikrinti buvo prašoma suteikti INVEGOS garantiją. 80 iš jų buvo nuspręsta garantijos nesuteikti. INVEGOS veiklos apimčių augimo tempai nesumažėjo ir 2007 m., kai per metus buvo suteiktos 489 garantijos, garantuotų paskolų suma sudarė 228,26 mln. Lt, o suteiktų garantijų suma – 149,58 mln. Lt. 2007 m. palyginti su 2006 m., garantuotų paskolų ir suteiktų garantijų vidutinės sumos šiek tiek sumažėjo (sumažėjo 11,0 proc.), nes 1,6 karto daugiau negu 2006 m. buvo suteikta garantijų, kuriomis buvo užtikrintas mažesnių nei 100 tūkst. Lt paskolų grąžinimas.

2008 m. iš bankų buvo gauti 392 verslo projektai, tačiau 42 iš jų buvo nuspręsta garantijos nesuteikti. INVEGOS veiklos apimčių augimo tempai, palyginti 2008 m. su 2007 m., sumažėjo beveik trečdaliu. Tam įtakos turėjo dėl pasaulinės krizės sulėtėję šalies ekonomikos augimo tempai ir ypač sumažėjęs bankų skolinimas verslui. Per 2008 m. buvo suteikta 320 garantijų, garantuotų paskolų suma sudarė 210,3 mln. Lt, o suteiktų garantijų suma – 123,6 mln. Lt. Mažėjant veiklos apimtims, paskolų ir garantijų vidutinės sumos, palyginti 2008 m. su 2007 metais, nesumažėjo, o didėjo (vidutinės paskolų sumos padidėjo 26,2 proc., o garantijų – 38 proc.). Daugiau nei 20 proc. visų per 2008 m. laikotarpį suteiktų garantijų sudarė garantijos, užtikrinančios paskolų, viršijančių 1 mln. Lt, grąžinimą.

2009 m. pradžioje komerciniams bankams dėl lėšų stygiaus pristabdžius skolinimą MVĮ subjektams ir sugriežtinus rizikos vertinimą, INVEGA, įgyvendindama Vyriausybės patvirtintą Ekonomikos skatinimo planą, pateikė ne vieną MVĮ aplinkai Lietuvoje gerinti skirtą priemonę, turėjusią teigiamos įtakos ir pačios bendrovės veiklos rezultatams (Ekonomikos skatinimo planas, 2009). Per 2009 m. kredito įstaigoms suteiktas rekordinis garantijų skaičius – iš viso garantuota už 519 MVĮ subjektų paskolų, kurių suma siekė 146,7 mln. Lt, o garantijų suma – 105,7 mln. Lt. Suteiktų garantijų skaičius buvo 62 proc. didesnis nei 2008 m. (nuo ekonominio nuosmukio pradžios), o palyginti su 2007 m. – 6 proc. didesnis. 2009 m. iš bankų gauti 784 projektai, iš kurių buvo nuspręsta 163 projektams garantijos nesuteikti. 2009 m. garantijų portfelyje apie 91 proc. sudarė garantijos, užtikrinančios mažiau nei 500 tūkst. Lt paskolų dydžio reikalaujančių projektų įgyvendinimą. Iš jų daugiau kaip trečdalį sudarė garantijos už paskolas, neviršijančias 100 tūkst. Lt. Tokia suteiktų garantijų struktūra lėmė paskolų ir garantijų vidutinių sumų smarkų sumažėjimą, palyginti su ankstesniais 2008 m., prasidėjus ekonominiam nuosmukiui.

2010 m. iš kredito įstaigų gauti 677 MVĮ subjektų projektai, kurių finansavimui užtikrinti buvo prašoma suteikti INVEGOS garantiją. Kaip ir kiekvienais metais bankai atsirinko projektus pagal savo reikalavimus, kam suteikti paskolas, o kam ne. Paaiškėjo, kad buvo 111 projektų, kuriems nuspręsta garantijos nesuteikti. 2010 m. suteikta 70 garantijų mažiau nei 2009 m., tačiau suteiktų garantijų suma yra 26,6 proc. arba 28,1 mln. Lt didesnė. Per 2010 m. suteiktų garantijų portfelyje iki beveik 21 proc. išaugo garantijų, užtikrinančių didesnių nei 500 tūkst. Lt dydžio paskolų reikalaujančių projektų įgyvendinimą. Iš jų daugiau kaip 7 proc. sudarė garantijos už paskolas, viršijančias 1 mln. Lt. Tokia suteiktų garantijų struktūra lėmė paskolų (padidėjo 46,3 proc.) ir garantijų vidutinių sumų padidėjimą (37,3 proc.), palyginus su ankstesniu analizuojamu laikotarpiu – 2009 m. Mažiausia 2010 m. laikotarpiu garantuota paskola – 10,0 tūkst. Lt, garantijos suma – 7,2 tūkst. Lt., o didžiausia garantuota paskola – 5,0 mln. Lt, garantijos suma – 4,0 mln. Lt. Vadinasi, jau 2010 m. MVĮ pradėjo gauti paskolas didesnėmis sumomis nei anksčiau analizuotu laikotarpiu.

LR Vyriausybė šiandien pritarė UAB „Investicijų ir verslo garantijos“ (INVEGA) 2010 metų veiklos rezultatams, kurie buvo išskirtinai sėkmingi - suteiktų garantijų suma daugiau kaip ketvirtadaliu (26,6 proc.) arba 28,1 mln. Lt viršijo 2009 metų suteiktų garantijų sumą (2010 m. suteiktų garantijų suma siekė 133,8 mln. Lt), kredito įstaigoms garantuota beveik penktadaliu (18,1 proc.) daugiau Lietuvos smulkiojo verslo subjektams suteiktų paskolų (174,3 mln. Lt). Iš viso per 2010 metus suteiktos 449 garantijos už paskolas, skirtas MVĮ subjektų, kurie nėra bankrutuojantys ar restruktūrizuojami, gebantys vykdyti esamus ir būsimus įsipareigojimus finansų institucijoms, projektams finansuoti. Sėkmingai įgyvendinus šiuos projektus planuojama sukurti beveik 600 naujų darbo vietų (Lietuvos banko metų ataskaita, 2011).

INVEGOS veiklos rezultatai akivaizdžiai parodo verslininkų ir kredito įstaigų pasitikėjimą bei palankumą siūlomai valstybės paramai garantijų forma. Garantijas gavusios įmonės be INVEGA garantijos nebūtų galėjusios pritraukti jų veiklos plėtrai reikalingo finansavimo, nebūtų kūrusios naujų ar išlaikiusios esamas darbo vietas visuose Lietuvos regionuose. INVEGA garantijų forma prisiimti valstybės įsipareigojimai smarkiai prisidėjo prie krizės kamuojamos ekonominės bei socialinės padėties Lietuvoje gerinimo (Barsėnaitė, 2008).

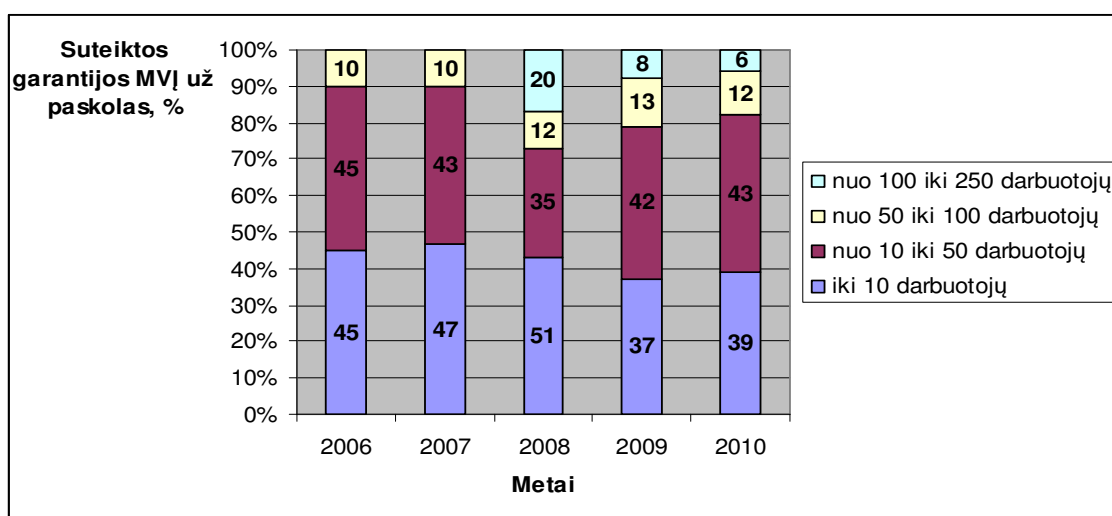
Pastebėtina, kad pasaulinė finansų krizė neaplenkė ir Lietuvos, ir turėjo įtakos smulkiajam verslui. Prasidėjęs šalies ūkio lėtėjimas neišvengiamai atsiliepė ir MVĮ veiklos rezultatams, taip pat turėjo įtakos verslo prisiimtų finansinių įsipareigojimų vykdymui, ir įtakojo INVEGA garantijų išmokų padidėjimą. Nuo veiklos pradžios iki 2010 metų pabaigos INVEGOS už Lietuvos įmones prisiimtų ir įvykdytų garantinių įsipareigojimų suma sudarė 17 mln. Lt, o vien per 2010 metus kredito įstaigoms išmokėta net 60 proc. visos šios sumos, t. y. 10,6 mln. Lt. Per pastaruosius metus padidėjusi INVEGA garantijų išmokų suma, dar kartą patvirtina, kad INVEGA, lengvindama MVĮ subjektams priėjimą prie finansavimo šaltinių, efektyviai įgyvendina jai paskirtas valstybės finansinės paramos verslui funkcijas, yra patikimas partneris bei solidus valstybės vardu prisiimtų įsipareigojimų vykdytojas kredito įstaigoms, kas neleidžia pastarosioms abejoti vykdomos MVĮ paramos politikos efektyvumu bei tvarumu ir tuo pačiu užtikrina Lietuvos įmonėms lengvesnį ir palankesnį kreditavimą net ir esant šalyje sudėtingoms ekonominėms sąlygoms (INVEGA, 2010).

Kai 2009 metais Lietuvos bendrasis vidaus produktas buvo pasiekęs žemiausią ribą per pastaruosius 10 metų (-14,7 proc.) ir ekonominė bei socialinė situacija Lietuvoje buvo išties nepavydėtina, INVEGA suteikė rekordinį garantijų skaičių - 519 MVĮ projektų buvo garantuoti valstybės Taigi, galima teigti, kad daugumai įmonių buvo ištiesta reali pagalbos ranka lipant iš krizės duobės. Nežiūrint į tai, kad garantijų išmokų suma 2010 m. buvo sąlyginai didelė, INVEGA veikla, valstybės lėšų panaudojimas ir valstybės per INVEGA teikiama parama MVĮ subjektams yra efektyvi (Slapšienė, 2011).

Atlikta suteiktų garantijų MVĮ už paskolas analizė parodė, kad per analizuojamą 2006 – 2010 m. laikotarpį INVEGA teikiamos garantijos tiek jų kiekiu, tiek sumos atžvilgiu kito netolygiai. Pastebimas netolygus kitimas tarp suteiktų garantijų skaičiaus ir garantuotų sumų, tai reiškia, kad nors garantijų analizuojamais laikotarpiais skaičius augo, tačiau garantuojamos sumos mažėjo. Tokia tendencija pastebima ekonominio nuosmukio sąlygomis. Paskutiniu analizuojamu laikotarpiu, kada ekonominės sąlygos pradėjo iš lėto gerėti, galima daryti išvadas, kad INVEGA taikomos priemonės vis dėlto lengvino MVĮ priėjimą prie finansinių šaltinių sąlygas.

2.5. Mažoms ir vidutinėms įmonėms suteiktų garantijų pagal darbuotojų skaičių skaičių įmonėse ekonominė analizė 2006 – 2010 m.

Naujai įsteigtoms ir neturinčioms kredito gavimo patirties mažoms ir vidutinėms įmonėms gauti paskolą banke yra gana sudėtinga. Todėl naudojimasis UAB „INVEGOS“ teikiamomis paslaugomis sudaro didesnes galimybes šioms įmonėms gauti banke paskolą savo verslui pradėti, o bankams – išplėsti potencialių klientų ratą. MVĮ finansavimo galimybės priklauso ir nuo darbuotojų skaičiaus įmonėse, nes kredito įstaigos nustato reikalavimus atsižvelgiant į MVĮ darbuotojus. Šiame poskyryje analizuojamas garantijų teikimas už paskolas įmonėms pagal darbuotojų skaičiaus kriterijų (žr. 2.5.1 pav.).

2.5.1 pav. Suteiktų garantijų MVĮ už paskolas pagal darbuotojų skaičių dinamika 2006 – 2010 m.

Šaltinis: UAB „INVEGA“ duomenys, 2011.

Analizuojamu 2006 – 2010 m. laikotarpiu matyti, kad daugiausiai buvo suteikta garantijų už paskolas įmonėms, kuriose dirba iki 10 darbuotojų, ir įmonėms, kurios atitinka kriterijų – nuo 10 iki 50 darbuotojų. Vertinant suteiktų garantijų už paskolas struktūrą pagal įmonės dydį, galima sakyti, kad daugiausiai garantijų už teikiamas paskolas gavo labai mažos ir mažos įmonės. Kaip matyti, suteiktos garantijos už paskolas labai mažoms ir mažoms įmonėms pasiskirstė panašiai. Pagal teikiamų garantijų struktūrą labai mažoms įmonėms analizuojamu laikotarpiu vidutiniškai teko 43,8 proc. suteiktų garantijų, o mažoms įmonėms – 53 proc. garantijų. Mažiausiai garantijų už imamas paskolas buvo suteikta įmonėms, turinčioms nuo 100 iki 250 darbuotojų – vidutiniškai 3,2 proc. suteiktų INVEGA garantijų.

Atliekant garantijų portfelio analizę už MVĮ suteiktas paskolas pagal darbuotojų skaičių matyti, kad garantijų teikimas nebuvo tolygus. Pagal suteiktų garantijų už paskolas labai mažoms įmonėms

struktūros pokyčius matyti, kad nuo 2006 m. iki 2010 m. suteikiamos garantijos sumažėjo 6 proc. punkto. Suteiktos garantijos įmonėms, kuriose dirba nuo 10 iki 50 darbuotojų per analizuojamus metus suteiktos garantijos sumažėjo tik 2 proc. punkto. 2008 m. pradėtos teikti INVEGA garantijos už paskolas įmonėms pagal darbuotojų skaičių atitinkančioms kriterijų – nuo 100 iki 250 darbuotojų. Pastebėtina, kad ekonominio nuosmukio laikotarpiu dėmesys taip pat skiriamas ir vidutinėms įmonėms, nes jos taip pat galėjo pasinaudoti INVEGA teikiamomis garantijomis už paskolas.

Atkreiptinas dėmesys, kad vis didesnę dalį INVEGOS suteiktų garantijų portfelyje sudarė garantijos, suteiktos už paskolas naujoms, mažiau nei 3 metus veikiančioms, įmonėms. 2007 m. naujų įmonių paimtų paskolų grąžinimui užtikrinti suteiktos 166 INVEGOS garantijos, iš kurių beveik pusė vos prieš metus įsteigtų įmonių paskolų grąžinimą. 2007 m. laikotarpiu suteikta 61 garantija labai mažoms įmonėms, kurios iš bankų ėmė paskolas, neviršijančias 25 tūkst. eurų (EUR). Beveik pusė šių garantijų buvo skirtos naujai įsteigtų labai mažų įmonių verslui pradėti. Nuo 2006 metų rugpjūčio mėnesio INVEGA pradėjo administruoti valstybės remiamą mikrokreditavimą, todėl ėmė augti labai mažų įmonių, pasinaudojusių INVEGA paslaugomis – garantijų teikimu už imamas paskolas – skaičius. Tai taip pat turėjo įtakos ir per 2007 m. suteiktų garantijų portfelio pagal įmonių dydį struktūros pokyčiams (INVEGA, 2008). Pažymėtina, kad labai mažų įmonių vykdomų projektų finansavimui suteiktų garantijų dalis bendrame per 2007 m. suteiktų garantijų portfelyje pasiekė 47 proc. (kaip daugiausiai suteiktų garantijų už paskolas).

INVEGA duomenimis, 2008 m. naujų įmonių paimtų paskolų grąžinimui užtikrinti suteiktos 109 INVEGOS garantijos, iš kurių daugiau kaip pusė užtikrina vos prieš metus įsteigtų įmonių paskolų grąžinimą. Ataskaitiniu laikotarpiu 32 garantijos suteiktos labai mažoms įmonėms, kurios iš bankų ėmė paskolas, neviršijančias 25 tūkst. EUR. Beveik 65 proc. šių garantijų buvo skirtos naujai įsteigtų labai mažų įmonių verslui pradėti. Labai mažų įmonių vykdomų projektų finansavimui suteiktų garantijų dalis bendrame suteiktų garantijų portfelyje kasmet augo ir 2008 metais pasiekė 51 proc.

Išsiaiškinta, kad 2009 m. suteiktų garantijų struktūroje itin sumažėjo garantijų, suteiktų už mažiau nei 3 metus veikiančių įmonių imamas paskolas, skaičius. 2008 m. tokios garantijos sudarė daugiau kaip trečdalį suteiktų garantijų skaičiaus, o 2009-aisias siekė vos 20 proc., o už mažiau nei vienerius metus veikiančių įmonių paimtas paskolas suteiktos tik 29 garantijos (2008 m. – 56 garantijos). Ekonominio sunkmečio laikotarpiu pastebėtas naujų įmonių steigimosi sumažėjimas, o jau veikiančioms įmonėms, neturinčioms ilgametės kreditavimo patirties, tokiu metu gauti paskolą banke tapo ypač sudėtinga. Pasaulinės krizės padarė įtaką įmonių krizių atsiradimui (Baležentis, Vijeikis, 2010).

Ataskaitiniu laikotarpiu 99 garantijos suteiktos labai mažoms įmonėms, kurios iš bankų ėmė paskolas, neviršijančias 25 tūkst. EUR. Šiek tiek didesnė (58,6 proc.) minėtų garantijų dalis 2009 m. buvo skirta naujai įsteigtų labai mažų įmonių apyvartinėms lėšoms papildyti, kurių labai trūko ekonominio nuosmukio metu.

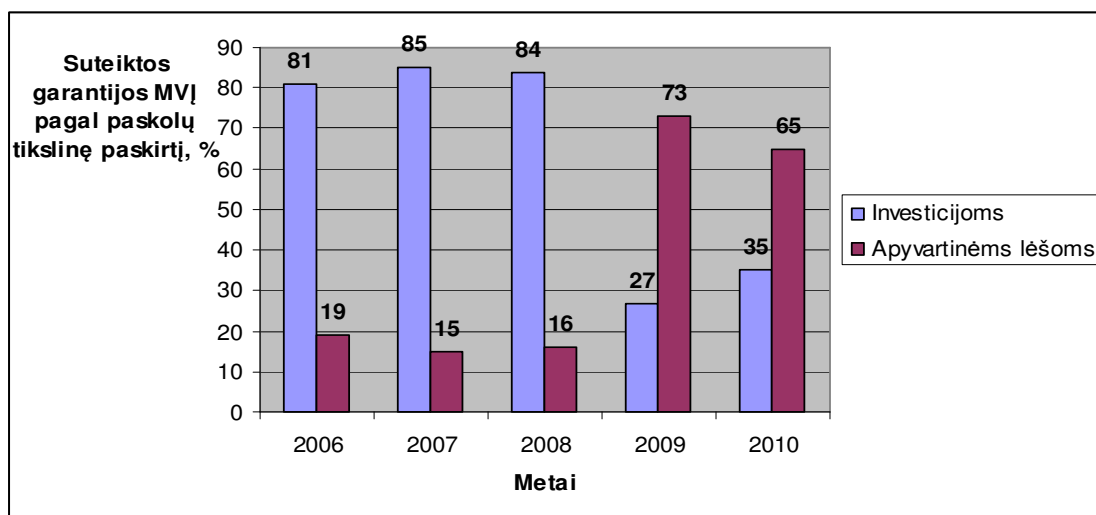
Garantijų portfelio struktūra pagal dirbančiųjų skaičių įmonėse per 2010 m. palyginti su 2009 metais, išliko beveik nepakitusi. Kaip ir 2009 m., didžiausią dalį (82 proc.) sudarė garantijos, suteiktos labai mažoms ir mažoms įmonėms. Didesnė dalis (65,6 proc.) minėtų garantijų per 2010 metus buvo suteikta už įmonių paimtas paskolas apyvartinėms lėšoms papildyti.

Remiantis atlikta analize apie suteiktų garantijų MVĮ pagal darbuotojų skaičių statistika, galima daryti išvadas, kad daugiausiai paskolų analizuojamu laikotarpiu buvo garantuota labai mažoms (vidutiniškai 43,8 proc.) ir mažoms įmonėms (vidutiniškai 53 proc.). Pastebėta, kad patraukliausios įmonės finansavimui gauti buvo tos, kurios vykdė veiklą ne mažiau nei tris metus. Recesijos sąlygomis išliko ta pati tendencija, kad priėjimas prie finansinių šaltinių išliko įmonėms, pagal darbuotojų skaičių turinčioms labai mažos ir mažos įmonės statusą.

2.6. Mažoms ir vidutinėms įmonėms suteiktų garantijų analizė pagal paskolų tikslinę paskirtį 2006 – 2010 m.

Gaunamo kredito gražinimas visais atvejais turi būti užtikrintas - paprastai įkeičiant patį investicijų objektą. Tai reiškia, kad už paskolos gavimą turi būti suteiktos garantijos. Siekdamas didesnio saugumo, kredito įstaigos privalo rinktis kam duoti paskolas. Be to, kreditai, dar prieš išduodant paskolas, siekia apsisaugoti nuo skolininkų, kurie nori gauti papildomų paskolų, tačiau nevykdo savo įsipareigojimų pagal anksčiau išduotas paskolas ar kitas sutartis, arba nenaudoja paskolos pagal jų tikslinę paskirtį (Povilaitis, 2008).

Smulkusis verslas dažnai susiduria su finansiniais sunkumais, todėl yra priverstas ieškoti papildomų lėšų, kad galėtų tapti konkurencingas ir stabilus. Šiam tikslui pasiekti dažniausiai yra ieškoma būdų kaip gauti finansavimą. Finansavimo poreikis pasireiškia lėšų investicijoms poreikiu arba apyvartinėms lėšoms įmonėje papildyti. Todėl tikslinga yra analizuoti MVĮ suteiktas garantijas pagal jų tikslinę paskirtį (žr. 2.6.1 pav.).

2.6.1 pav. Suteiktų garantijų MVĮ pagal paskolų tikslinę paskirtį dinamika 2006 – 2010 m.

Šaltinis: UAB „INVEGA“ duomenys, 2011.

Iš pateikto grafiko matyti, kad garantijų teikimas MVĮ pagal jų tikslinę paskirtį kito labai netolygiai. Pastebėtina, kad pagal pateiktus duomenis analizuojamas laikotarpis išsiskiria į priekrizinį laikotarpį ir krizinį laikotarpį. Vertinant garantijų teikimą pagal jų tikslinę paskirtį matyti, kad ekonominio pakilimo laikotarpiu MVĮ verslui labiausiai trūko lėšų investicijoms, o recesijos sąlygomis MVĮ ėmė paskolas apyvartinėms lėšoms papildyti.

Tiriamu laikotarpiu INVEGOS suteiktos garantijos MVĮ paskoloms investicijų tikslu kito netolygiai. Nuo 2008 m. pastebimas staigus garantuotų paskolų mažėjimas. Lyginant 2010 m. su baziniais metais (2006 m.) garantijų už MVĮ paskolas investicijoms sumažėjo 58,8 proc. (46 proc. punkto, t. y. daugiau nei pusė). Pastebimas vidutinis 9 proc. mažėjimo tempas.

Analizuojant garantijų suteikimą už paskolas apyvartinėms lėšoms gauti, matyti, kad suteiktos garantijos 2006 – 2010 m. laikotarpiu išaugo 46 proc. punkto. Ryškus garantijų teikimo už paskolas apyvartinėms lėšoms padidėjimas pastebimas ekonominio nuosmukio laikotarpiu. Tai būtų galima paaiškinti tuo, kad prasidėjus ekonominei krizei suprastėjo MVĮ atsiskaitymas su tiekėjais, atsiradus lėšų verslui plėsti trūkumas, paskatino MVĮ subjektus imti paskolas apyvartinėms lėšoms papildyti.

Analizuojant suteiktų garantijų portfelio struktūrą pagal finansuojamų projektų tikslinę paskirtį, galima teigti, kad garantijos už paskolas investicijoms 2006 m. išaugo iki 81 proc. viso garantijų skaičiaus. Pusė šių garantijų suteikta už labai mažų įmonių imamas investicines paskolas ir daugiau nei trečdalis – naujoms įmonėms jų verslui pradėti. 2007 metais buvo suteikta 415 garantijų investicinėms paskoloms, kas sudaro 85 proc. nuo viso per 2007 metus suteiktų garantijų portfelio. Pažymėtina, kad beveik 50 proc. šių garantijų buvo suteikta taip pat už labai mažų įmonių imamas investicines paskolas, ir daugiau nei trečdalis jų – naujos įmonės .

Per 2008 metus suteiktos 269 tokios garantijos, kurių garantuotų paskolų suma sudaro 184,3 mln. Lt. Daugiau kaip trečdalis minėtų garantijų buvo skirta mažiau nei 3 metus veikiančių įmonių investiciniams projektams įgyvendinti. Pažymėtina, kad daugiau negu pusė minėtų garantijų suteikta už labai mažų įmonių imamas investicines paskolas, kurių per 60 proc. skirta naujų labai mažų įmonių verslui pradėti.

Iki 2009 metų trejus metus iš eilės daugiau kaip 80 proc. viso garantijų portfelio buvo suteikiama verslininkų imamų investicinių paskolų grąžinimui užtikrinti. Prasidėjus ekonominiam nuosmukiui, didžioji dalis verslininkų ėmė iš bankų paskolas, kurios buvo skirtos įmonių apyvartinėms lėšoms papildyti. Todėl ataskaitiniu laikotarpiu kardinaliai pasikeitė suteiktų garantijų struktūra pagal paskolos tikslinę paskirtį: 73 proc. sudarė garantijos už paskolas apyvartinėms lėšoms papildyti ir tik 27 proc. investiciniams projektams įgyvendinti. Apyvartinėms lėšoms papildyti per 2009 metus daugiausia paskolų su INVEGOS garantija suteikta prekybos įmonėms, o investicinių paskolų – paslaugų įmonėms (LR Statistikos departamentas, 2011). Daugiau kaip pusė garantijų, užtikrinančių investicinių paskolų grąžinimą, suteikta už labai mažų įmonių paimtas paskolas, kurių per 40 proc. skirta naujų labai mažų įmonių verslui pradėti.

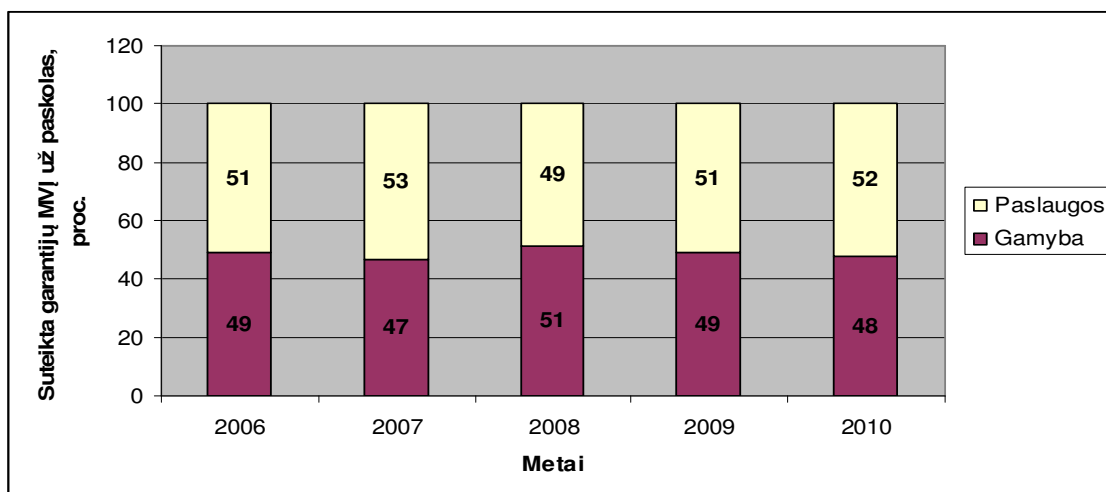
2010 metais MVĮ garantijos, kurios buvo suteiktos už įmonių, veikiančių iki 1 metų, paskolas, sudarė 50 proc., kita dalis - garantijos, kurios buvo suteiktos už įmonių, veikiančių nuo 1 iki 3 metų, paskolas. Palyginimui su 2009 metais, MVĮ garantijos, kurios buvo suteiktos už įmonių, veikiančių iki 1 metų, paskolas, sudarė beveik 30 proc., o garantijos, kurios buvo suteiktos už įmonių, veikiančių nuo 1 iki 3 metų, paskolas - daugiau nei 70 proc. Tai rodo, kad ir ekonominio sunkmečio metais INVEGA išliko patikimu garantu, sudarančiu galimybę naujai įsteigtoms bei jau veikiančioms, tačiau neturinčioms ilgametės kreditavimo istorijos, įmonėms gauti paskolą kredito įstaigose įmonių projektams finansuoti. Atlikus garantijų už paskolas pagal jų tikslinę paskirtį analizę bei remiantis INVEGA duomenimis, galima sakyti, apyvartinėms lėšoms papildyti per 2010 m. daugiausia paskolų su INVEGOS garantija suteikta prekybos įmonėms, o investicinių paskolų – paslaugų įmonėms. Daugiau kaip pusė garantijų, užtikrinančių investicinių paskolų grąžinimą, suteikta už labai mažų įmonių paimtas paskolas, kurių daugiau kaip trečdalis skirta naujų labai mažų įmonių verslui pradėti.

Atlikta analizė leidžia teigti, kad apyvartinių lėšų trūkumas įmonėms ryškiausiai pasireiškė ekonominio nuosmukio sąlygomis. Ekonominėi krizei dar nepaveikus mažų ir vidutinių įmonių verslo, MVĮ subjektai daugiausiai naudojo paskolomis investiciniams projektams įgyvendinti. Teigtina, kad MVĮ skolintas lėšas investicijoms daugiausiai naudojo gamybos bei paslaugų sektoriuje, o lėšas apyvartai pagerinti – prekybos sektoriuje. Analizė parodė, kad paskolos su garantijomis 2006 – 2010 m. laikotarpiu buvo teikiamos ne tik jau veikiančioms smulkioms įmonėms, bet ir tik neseniai atsiradusiems naujiems MVĮ verslo subjektams (apie 30 proc. MVĮ

subjektų). Būtina pabrėžti, kad daugiausiai garantijų teikimo už paskolas paslaugomis pasinaudojo labai mažos ir mažos įmonės. Manytina, kad pamažu atsigaunant ekonomikai, įmonės nebejaus didelio apyvartinių lėšų stygiaus ir vėl pradės daugiau skolintis investicinių projektų įgyvendinimui.

2.7. Mažoms ir vidutinėms įmonėms suteiktų garantijų ekonominė analizė pagal veiklos rūšis 2006 – 2010 m.

MVĮ subjektų pasiskirstymas pagal ekonomines veiklas atskleidžia, kad didelę dalį MVĮ beveik visuose regionuose sudaro paslaugų įmonės. Tokį MVĮ subjektų pasiskirstymą lemia greita prekių bei paslaugų apyvarta, nedidelės investicijos pradedant tokio pobūdžio verslą bei kiti privalumai. Kiek sudėtingiau yra steigti verslą gamybos sektoriuje, nes tokio pobūdžio verslas reikalauja didesnio kapitalo bei investicijų, taip pat ir kvalifikuotų darbuotojų. Neturint pakankamai lėšų verslui pradėti ar jį plėtoti, MVĮ subjektai yra priversti skolintis. Suteiktos garantijos už paskolas MVĮ subjektams pagal veiklos rūšis pateiktos sekančiame paveiksle (žr. 2.7.1 pav.).

2.7.1 pav. Suteiktų garantijų MVĮ pagal veiklos rūšis dinamika 2006 – 2010 m.

Šaltinis: UAB „INVEGA“ duomenys, 2011.

Kaip matyti iš pateiktų duomenų, MVĮ imamos paskolos su užstatu pagal ekonomines veiklas struktūra visu tiriamu laikotarpiu išliko beveik nepakitusi. 2006 – 2010 m. matomas tolygus pasiskirstymas pagal veiklos rūšis. Analizuojant suteiktų garantijų MVĮ pagal veiklos rūšis, galima sakyti, kad paslaugų vidutinis kitimo tempas visu analizuojamu laikotarpiu buvo nežymus 0,6 proc. (per visą analizuojamą laikotarpį garantijos išaugo 1 proc. punktu). Gamybos sektoriuje pastebimas vidutinis mažėjimo tempas 0,4 proc. (garantijos sumažėjo 1 proc. punktu).

Lietuvoje metinis BVP augimas 2006 m. siekė 7,4 proc. Sparčiausiai augo apdirbamosios gamybos, statybos, transporto sukurta pridėtinė vertė, kuri siekė maždaug 11 proc. Šioms įmonėms teko apie 50 proc. bendrosios pridėtinės vertės (Ūkio Ministerija 2008 – 2010 m. strateginis planas, 2008). INVEGA suteiktų garantijų atžvilgiu tiek gamyba užsiimantiems, tiek paslaugas teikiantiems

verslininkams per 2006 metus suteiktų garantijų skaičius pasiskirstė beveik tolygiai. Gamybos sektoriui 2006 m. suteikta 49 proc., o paslaugų – 51 proc. Pagal gamybai suteiktų garantijų skaičių 2006 m. vyravo medienos dirbinių gamyba, kurios įmonėms suteiktų garantijų lyginamasis svoris sudarė 19 proc. bendrame per metus gamybos sektoriui suteiktų garantijų portfelyje. Nedaug atsiliko metalo dirbinių, maisto pramonės, statybos įmonės. Be to, ataskaitiniais metais INVEGA paslaugomis pasinaudojo chemijos pramonės, medicininės įrangos gamybos, kasybos ir karjerų eksploatavimo, antrinio perdirbimo įmonės. 2006 m. daugiausia INVEGA paslaugomis naudojosi viešbučių ir visuomeninio maitinimo, reklamos ir leidybos bei autoserviso paslaugas teikiantys verslininkai (INVEGA, 2011).

INVEGOS suteiktų garantijų atžvilgiu tiek gamyba užsiimantiems, tiek paslaugas teikiantiems verslininkams per 2007 m. suteiktų garantijų skaičius pasiskirstė taip pat beveik tolygiai. Gamybos sektoriui 2007 m. suteikta 53 proc., o paslaugų – 47 proc. viso garantijų. Remiantis INVEGA duomenimis, galima teigti, kad tarp gamybos sferoje veikiančių įmonių suteiktų garantijų skaičių vyraujančios išlieka medienos perdirbimo įmonės. Dėl išaugusių šalyje statybų apimčių, nedaug nuo jų atsiliko ir statybos bei remonto darbus atliekančios įmonės, kurių projektų finansavimui užtikrinti ataskaitiniu laikotarpiu suteikta 2,2 karto daugiau garantijų lyginant su 2006 m. Taip pat ypač aktyvios buvo stiklo gamybos ir medienos ruošos įmonės, kurių paimtų paskolų grąžinimui užtikrinti INVEGA bankams ataskaitiniu laikotarpiu suteikė atitinkamai 4,5 ir 3,5 karto daugiau garantijų negu per 2006 m. Analizuojant paslaugų sektoriaus įmones, kurių projektams buvo suteiktos garantijos, paminėtina, kad 2007 m. daugiausia INVEGOS paslaugomis naudojosi viešbučių ir visuomeninio maitinimo, reklamos ir leidybos bei autoserviso paslaugų įmonės, šiek tiek mažiau garantijų suteikta sveikatos priežiūros įmonėms. 2007 m. beveik 3 kartus daugiau negu 2006 m. suteikta garantijų už įvairias paslaugas gyventojams teikiančių įmonių (tai būtų kirpyklų, grožio salonų, soliariumų, skalbyklų, buitinės technikos remonto ir pan.) imamas paskolas. Pagal analizės duomenis pastebima didėjimo tendencija.

Analizuojant 2008 m. didesnioji (51 proc.) dalis garantijų suteikta paslaugų sektoriaus įmonių paimtų paskolų grąžinimui užtikrinti. Pasak INVEGOS, daugiausiai paslaugomis naudojosi viešbučių ir visuomeninio maitinimo, autoserviso paslaugų ir poilsio organizavimo įmonės, šiek tiek mažiau garantijų suteikta sveikatos priežiūros bei reklama ir leidyba užsiimančioms įmonėms. Tarp gamybos sferoje veikiančių įmonių pagal suteiktų garantijų skaičių jau antri metai iš eilės vyraujančiomis išliko statybos ir remonto darbus atliekančios bei medienos perdirbimo įmonės. 2008 m. paskolomis su užstatu pasinaudojo MVĮ subjektai, užsiimantys matavimo, tikrinimo, bandymo prietaisų, optinės įrangos, sporto reikmenų bei vaistų gamybos veikla, tačiau pagal išvardintas veiklas paskolų grąžinimui užtikrinti suteikta kol kas po vieną garantiją. Gana sparčiai augo garantijų, suteiktų už prekybos įmonių imamas paskolas, skaičius. Per 2008 m. suteiktos 44

tokios garantijos, kurių dalis bendrame suteiktų garantijų portfelyje išaugo nuo 2,2 proc. 2008 m. pradžioje iki beveik 14 proc. ataskaitinio laikotarpio pabaigoje. Paminėtins, kad daugiausia INVEGOS paslaugomis naudojosi maisto produktais, įvairiomis detalėmis bei baldais prekiaujančios įmonės.

Tiriant 2009 m. garantijų, suteiktų už gamybos, paslaugų ir prekybos sektoriaus įmonių paimtas paskolas, skaičius pasiskirstė beveik tolygiai, tik šiek tiek daugiau (35,7 proc.) jų suteikta už prekybos įmonių paimtas paskolas (LR Ūkio Ministerija, 2009). Iš paslaugų sektoriaus reikėtų išskirti transportavimo, sveikatos priežiūros bei viešbučių ir visuomeninio maitinimo paslaugas teikiančias įmones. Tarp gamybos sferoje veikiančių įmonių pagal suteiktų garantijų skaičių jau antrus iš eilės metus vyraujančios išliko statybos ir remonto darbus atliekančios įmonės. Kiek mažiau garantijų suteikta maisto ir medienos pramonės įmonėms. Gana sparčiai augo garantijų, suteiktų už prekybos įmonių imamas paskolas, skaičius. Per 2008 m. suteiktos 44 tokios garantijos, o per 2009 m. – jau 185 garantijos, kurių dalis bendrame suteiktų garantijų portfelyje išaugo nuo 2,2 proc. Daugiausia INVEGOS paslaugomis naudojosi maisto produktais, automobilių priežiūros reikmenimis bei medicinos, kosmetikos ir tualetų reikmenimis prekiaujančios įmonės.

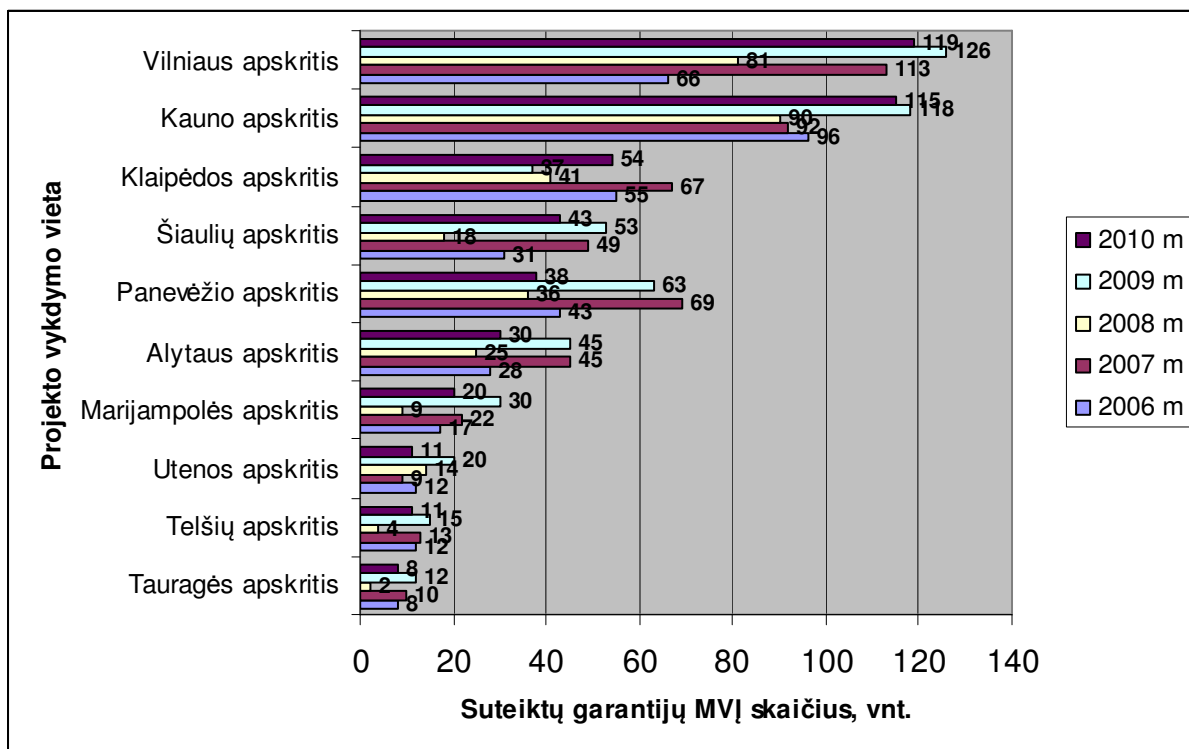
Pastebėtina, kad 2010 m. tarp gamybos sferoje veikiančių įmonių pagal suteiktų garantijų skaičių vyraujančiomis išliko statybos ir remonto darbus atliekančios įmonės. Kiek mažiau garantijų suteikta medienos bei maisto pramonės įmonėms. Iš paslaugų sektoriaus reikėtų išskirti transportavimo, sveikatos priežiūros bei viešbučių ir visuomeninio maitinimo paslaugas teikiančias įmones.

Atlikta statistinių duomenų analizė įrodo, kad pastebima teigiama tendencija – kasmet vis prasiplečia veiklos rūšių, kurių projekto finansavimui užtikrinti suteikiamos INVEGA garantijos, ratas. Analizuojamu laikotarpiu, pastebėta, kad vis tik didžioji dalis MVĮ naudojasi teikiamomis garantijos prekybos sektoriuje (daugiau nei trečdalis MVĮ). Visu analizuojamu 2006 – 2010 m. laikotarpiu MVĮ gautų garantijų už paskolas pasiskirstymas struktūriškai išliko beveik nepakitęs. Tiek paslaugų, tiek gamyba užsiimančių MVĮ suteiktų garantijų pasiskirstymas visu analizuojamu laikotarpiu buvo itin svarbus.

2.8. Mažoms ir vidutinėms įmonėms suteiktų garantijų ekonominė analizė pagal projektų vykdymo vietą 2006 – 2010 m.

MVĮ plėtra skirtinguose regionuose yra skirtinga. Nepaisant jų netolygaus pasiskirstymo MVĮ subjektų skaičius išlieka didžiausias bendroje įmonių struktūroje (MVĮ sudaro apie 90 proc. visų įmonių). Netolygus MVĮ pasiskirstymas Lietuvos apskrityse leidžia teigti, kad smulkusis verslas susiduria su begale kliūčių, dėl to vienuose regionuose pastebima didesnė MVĮ koncentracija, o kituose – mažesnė. Nepaisant šio įmonių sektoriaus pažangos, šių įmonių skaičiaus augimas išlieka

gana lėtas. Išsiaiškinus, kad MVĮ subjektams trūksta finansinės paramos, o ypač tai pasireiškė ekonominio nuosmukio sąlygomis, reikia priimti sprendimus, kaip pagerinti priėjimą prie finansavimo šaltinių. Suteiktų garantijų MVĮ pagal jų vykdymo vietą duomenys pateikti 2.8.1 pav.

2.8.1 pav. Suteiktų garantijų MVĮ pagal projektų vykdymo vietą dinamika 2006 – 2010 m.

Šaltinis: UAB „INVEGA“ duomenys, 2011.

Iš pateikto paveikslo duomenų matyti, kad tradiciškai aktyviausi išlieka Kauno ir Vilniaus apskrityse veikiantys verslininkai. Visu analizuojamu laikotarpiu MVĮ suteikiamų garantijų skaičius pagal projekto vykdymo vietą išliko jau aukščiau minėtose apskrityse. Pastebimas netolygus MVĮ suteiktų garantijų skaičiaus kitimas. Vertinant kitimo tempus, matyti garantuotų paskolų skaičiaus mažėjimo tendencija. Pastebėta, kad garantijų skaičius vertinant pagal apskritis labiausiai sumažėjo Vilniaus apskrityje (53 garantijomis lyginant 2010 m. su baziniais metais). Kauno apskrityje garantijų skaičius nuo analizuojamo laikotarpio pradžios sumažėjo 20 proc. (19 garantijų).

Analizuojant 2006 m., matyti, kad vis daugiau projektų gaunama iš įmonių, veikiančių plėtotiniuose regioniniuose centruose. Iš tokių įmonių 2006 m. ypač aktyvūs buvo Marijampolės apskrities verslininkai. Pasyviausiomis kol kas išlieka Tauragės apskrities įmonės. Pagal suteiktų per 2006 m. garantijų skaičių Alytaus ir Telšių apskrityse pirmaujančios buvo medienos gaminių ir baldų gamybos įmonės, Vilniaus apskrityje – reklamos ir leidybos, viešbučių ir visuomeninio maitinimo, verslo konsultacinės įmonės, Kauno apskrityje – medienos apdirbimo, sveikatos priežiūros, viešbučių bei visuomeninio maitinimo įmonės, Klaipėdos apskrityje – statybinės bei autoserviso paslaugų įmonės, Marijampolės apskrityje – autoservisai, viešbučių bei visuomeninio

maitinimo paslaugų įmonės, Panevėžio apskrityje – metalo gaminių gamybos įmonės, Šiaulių apskrityje – medienos gaminių bei maisto pramonės įmonės, Tauragės bei Utenos apskrityse – autoserviso paslaugų įmonės (INVEGA, 2011).

2007 m. (kaip ir 2006 m.) didžiąją suteiktų garantijų portfelio sudaro garantijos, suteiktos Vilniaus ir Kauno apskrityse veikiančių MVĮ paimtų paskolų grąžinimui užtikrinti. Pažymėtina, kad gana aktyviai INVEGOS teikiamomis paslaugomis naudojosi ir Panevėžio apskrities įmonės, kurių projektų finansavimui paremti suteikta 1,6 karto daugiau garantijų nei 2006 m. Iš plėtotiniuose regioniniuose centruose veikiančių įmonių aktyviausios buvo Alytaus apskrities įmonės, kurių paimtų paskolų grąžinimui užtikrinti suteikta beveik dvigubai daugiau garantijų negu 2006 m. Kaip matyti iš pateiktų duomenų, kasmet vis daugiau INVEGOS paslaugomis pasinaudoja ir Marijampolės apskrities verslininkai. Pasyviausios kol kas išlieka Utenos ir Tauragės apskričių įmonės. Pagal suteiktų 2007 m. garantijų skaičių Alytaus apskrityje pirmaujančios buvo miškininkyste bei medienos ruoša užsiimančios įmonės, Klaipėdos, Šiaulių ir Utenos apskrityse – statybos ir remonto darbus atliekančios įmonės, Panevėžio ir Telšių apskrityse – medienos apdirbimo įmonės, Marijampolės apskrityje – autoserviso paslaugų įmonės, Tauragės apskrityje – plastikinių gaminių gamybos įmonės, Vilniaus ir Kauno apskrityse – viešbučių, visuomeninio maitinimo bei sveikatos priežiūros paslaugų įmonės (LR Statistikos Departamentas, 2011).

Analizuojant 2008 m. daugiausia garantijų buvo suteikta už Vilniaus ir Kauno apskrityse veikiančių MVĮ subjektų imamas paskolas. Šios garantijos sudaro daugiau negu pusę viso per ataskaitinį laikotarpį suteiktų garantijų portfelio. Iš plėtotiniuose regioniniuose centruose veikiančių įmonių tradiciškai aktyviausios išlieko Alytaus apskrities įmonės. Pagal suteiktų 2008 m. garantijų skaičių minėtos apskrities įmonės aplenkia Šiaulių apskrities įmones. Pastebėtina, kad vis aktyviau INVEGOS paslaugomis pradėjo naudotis Utenos apskrities smulkiojo verslo subjektai. Palyginti su 2007 m., daugiau garantijų už imamas paskolas 2008 m. buvo suteikta tik šios apskrities MVĮ subjektams. Ankstesniais laikotarpiais pagal suteiktų garantijų skaičių Utenos apskritis užimdavo paskutines pozicijas, o pagal atitinkamą 2008 m. rodiklį šioje apskrityje veikiančios įmonės aplenkė Marijampolės, Telšių bei Tauragės apskričių įmones. Pasyviausiai naudojantis garantijomis vis dar išliko Tauragės apskrities smulkieji verslininkai. INVEGA (2008) duomenimis, pagal suteiktų per 2008 m. garantijų skaičių Alytaus apskrityje pirmaujančios buvo statybos darbus atliekančios, viešbučių, visuomeninio maitinimo ir poilsio organizavimo paslaugų įmonės, Kauno ir Vilniaus apskrityse – prekybos įmonės, Klaipėdos apskrityje – metalo pramonės bei visuomeninio maitinimo įmonės, Panevėžio ir Šiaulių apskrityse – viešbučių ir visuomeninio maitinimo įmonės, Marijampolės apskrityje – statybinių medžiagų gamybos ir transportavimo paslaugų įmonės, Utenos apskrityje – plastikinių gaminių gamybos, transporto priemonių ir įrengimų nuomos įmonės, Telšių apskrityje – baldų, medienos gamybos, lengvosios pramonės bei prekybos įmonės.

Analizuojant 2009 m. duomenis daugiausia garantijų (kaip ir ankstesniais analizuojamais laikotarpiais) buvo suteikta už Vilniaus ir Kauno apskrityse veikiančių MVĮ subjektų imamas paskolas. Šios garantijos sudarė beveik pusę viso per ataskaitinį laikotarpį suteiktų garantijų portfelio. Iš plėtotiniuose regioniniuose centruose veikiančių įmonių tradiciškai aktyviausios vėl gi išliko Alytaus apskrities įmonės. Pagal per 2009 m. suteiktų garantijų skaičių minėtos apskrities įmonės užima penktą vietą, jau aplenkdamos Klaipėdos apskrities įmones. Pažymėtina, kad gana aktyviai INVEGOS paslaugomis pradėjo naudotis Marijampolės ir Telšių apskričių MVĮ subjektai, už kurių paimtas paskolas suteiktų garantijų skaičius, palyginti su 2008 m., išaugo daugiau kaip 3 kartus. Taip pat reikėtų išskirti ir Tauragės apskrities įmones, kurioms iki šiol kasmet buvo suteikiamos vos 2–4 garantijos. Analizuojant 2009 m. įmonių paimtų paskolų grąžinimui užtikrinti INVEGA, palyginti su 2008 m., suteikė 6 kartus daugiau garantijų. Remiantis Statistikos departamento duomenimis, pagal suteiktų per 2009 m. garantijų skaičių Alytaus apskrityje pirmaujančios buvo maisto pramonės ir prekybos įmonės, Kauno ir Marijampolės apskrityse – transportavimo paslaugų įmonės, Klaipėdos ir Telšių apskrityse – sveikatos priežiūros įmonės, Panevėžio apskrityje – maisto pramonės bei plastikinių gaminių gamybos įmonės, Šiaulių apskrityje – maisto ir lengvosios pramonės įmonės, Utenos apskrityje – prekybos įmonės, Tauragės apskrityje – elektros, dujų ir vandens tiekimo įmonės, Vilniaus apskrityje – statybos ir remonto darbų bei sveikatos priežiūros įmonės.

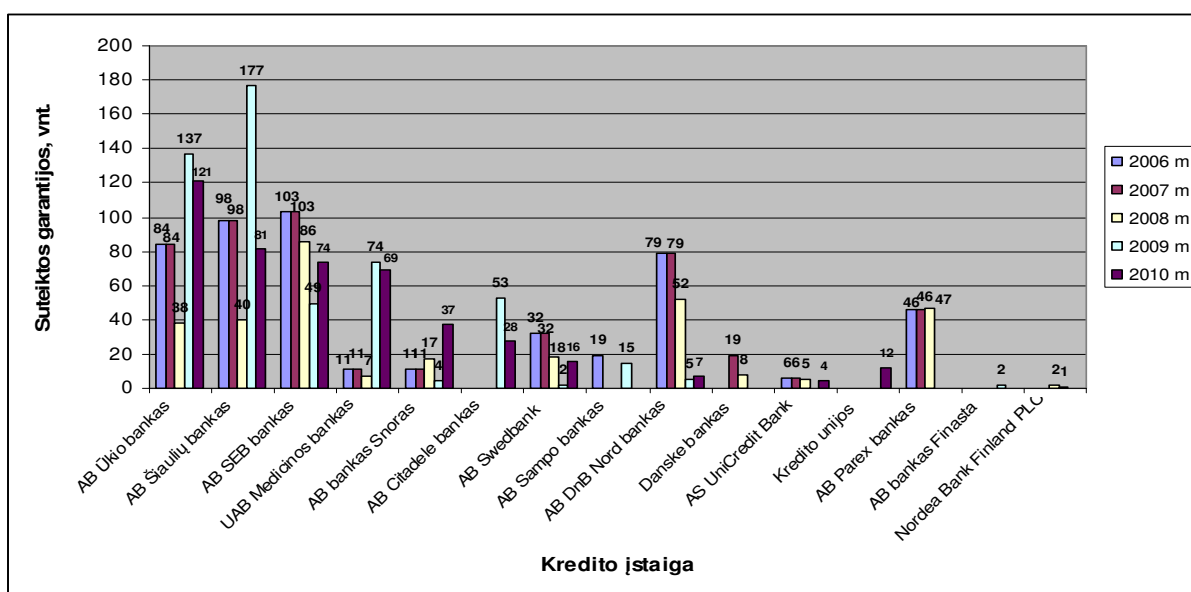
Žiūrint į statistinius duomenis, matyti, kad 2010 m. išlieka ta pati tendencija - ir toliau daugiausia garantijų suteikiama už Vilniaus ir Kauno apskrityse veikiančių MVĮ subjektų imamas paskolas. Šios garantijos sudaro daugiau nei pusę viso per ataskaitinį laikotarpį suteiktų garantijų portfelio. Iš plėtotiniuose regioniniuose centruose veikiančių įmonių jau trečius metus iš eilės aktyviausiomis išliko Alytaus apskrities įmonės. Atliekant gilesnę analizę, galima sakyti, kad pagal suteiktų per 2010 m. garantijų skaičių Alytaus apskrityje pirmaujančios buvo lengvosios pramonės bei statybos ir remonto įmonės, Kauno, Panevėžio, Marijampolės, Tauragės ir Utenos apskrityse – prekybos įmonės, Klaipėdos apskrityje – statybos ir remonto bei metalo pramonės įmonės, Šiaulių apskrityje – chemijos, medienos ir popieriaus pramonės įmonės, Telšių apskrityje – medienos pramonės bei kitų specialios paskirties mašinų gamybos įmonės, Vilniaus apskrityje – prekybos, reklamos ir leidybos, transportavimo paslaugų, viešbučių ir visuomeninio maitinimo paslaugų įmonės.

Atlikus MVĮ duomenų apie imamas paskolas pagal jų projektų vykdymo vietą analizę, galima daryti išvadas, kad garantuotų paskolų skaičiaus pasiskirstymas pagal apskritis buvo nevienodas. Akivaizdu, kad aktyviausi verslininkai visais analizuojamais laikotarpiais išliko Vilniaus ir Kauno apskrityse. Toks garantijų skaičiaus pasiskirstymas buvo tikėtinas, nes ir pati MVĮ skaičiaus didžiausia koncentracija yra minėtuose regionuose. Taip pat gana aktyviai INVEGA teikiamomis

garantijomis finansavimui gauti naudojosi Marijampolės, Utenos bei Telšių MVĮ subjektai, o Tauragės apskrities įmonės liko pasyviausiomis. Tokia garantijų pasiskirstymo tendencija išliko visu analizuojamu laikotarpiu. Svarbu paminėti, kad recesijomis sąlygomis, MVĮ subjektų pasinaudojimas pagal apskritis niekuo neišsiskyrė ir ekonomikos nuosmukio laikotarpiu, t.y. tokia garantijų pasinaudojimo tendencija atskiruose regionuose išliko kaip ir prieš kriziniu laikotarpiu, tik pastebimas garantijų skaičiaus mažėjimas per analizuojamą 2006 – 2010 m. laikotarpį.

2.9. Mažoms ir vidutinėms įmonėms suteiktų garantijų ekonominė analizė pagal kredito įstaigas 2006 – 2010 m.

Pagrindinis verslo finansavimo šaltinis yra paskola iš kredito įstaigų. MVĮ verslo subjektai nusistato savo poreikius finansavimo šaltiniams gauti ir kreipiasi į kredito įstaigas. Tačiau svarbu pabrėžti, kad čia susiduriama su verslo finansavimo galimybių problemomis. Dažnai reikalaujama, kad verslininkai turėtų užstatą, kaip garantą paskolos negražinimo atveju. Kyla problema, kad smulkieji verslininkai arba pradedantieji verslą tokio garanto neturi. Todėl valstybės pagalba prieiti prie finansavimo šaltinių verslui yra labai svarbi. Prašant paskolos banke svarbu iš anksto numatyti pagrindinius klausimus, į kuriuos gali tekti atsakyti banke, t.y. suma ir laikotarpis, kuriam imama paskola, kaip pinigai bus naudojami, kiek prisidedama nuosavomis lėšomis, koks bus produktas ir jo kaina, koks ir kada planuojamas pelnas, turimi kontaktai arba susitarimai, pasižadėjimai dėl verslo susitarimų su tiekėjais ir jų jau turimi įsipareigojimai ir kt. (Verslo finansavimas, 2011). Kiekvienas komercinis bankas kelia savus reikalavimus, kuriuos gali įgyvendinti ne kiekvienas verslininkas. Valstybės suteiktų garantijų statistiniai duomenys už paskolas per INVEGA pagal kredito įstaigas pavaizduoti sekančiame paveiksle (žr. 2.9.1 pav.)

2.9.1 pav. Suteiktų garantijų MVĮ pagal kredito įstaigas dinamika 2006 – 2010 m.

Šaltinis: UAB „INVEGA“ duomenys, 2011.

Iš pateiktos diagramos matyti, kad yra nemažai kredito įstaigų, kurios MVĮ verslui teikia paskolas, tačiau, kaip matyti, gautų paskolų su garantija skaičiai nėra įspūdingi. Visu analizuojamu laikotarpiu išsiskiria AB Ūkio bankas, AB Šiaulių bankas, AB SEB Vilniaus bankas, AB DnB Nord bankas. Kaip matyti iš pateiktos diagramos, garantuotų paskolų skaičius MVĮ verslui kito labai netolygiai. Tai be abejonės lėmė skirtingi bankų reikalavimai paskolų išdavimui.

Pastebima, kad 2006 m. laikotarpiu buvo efektyviai bendradarbiaujama su bankais. Pagal suteiktų garantijų skaičių minimu laikotarpiu buvo galima išskirti tris bankus favoritus: AB Šiaulių banką, AB DnB NORD banką ir AB SEB Vilniaus banką. O kalbant apie visus bankus, ryškiausiai išsiskyrė AB „Sampo“ bankas. Daugiausia projektų, kurių finansavimui reikalingų investicijų suma viršijo 500 tūkst. Lt, buvo gauta iš AB banko „Swedbank“ (tuo laikotarpiu AB „Hansabankas“), AB SEB Vilniaus banko bei AB banko „Snoras“. Todėl beveik ketvirtadalį per 2006 metus garantuotų paskolų portfelio pagal paskolų sumų dydžius sudaro šių bankų klientams garantuotos paskolos. INVEGA (2006) duomenimis, 2006 m. buvo pasirašytos bendradarbiavimo sutartys su 41 kredito unija.

Apžvelgiant bendradarbiavimą su kredito įstaigomis, paminėtina, kad 2007 m. daugiausia garantijų (103 vnt.) suteikta AB SEB bankui. Taip pat aktyviai INVEGOS teikiamas paslaugas savo klientams siūlė AB Ūkio bankas ir AB bankas „Swedbank“, kuriems 2007 m. suteikta beveik dvigubai daugiau garantijų nei 2006 m. Pažymėtina, kad ypač aktyviai su INVEGA pradėjo bendradarbiauti AB „Parex“ bankas. Jei per penkerius INVEGOS veiklos metus minėtam bankui buvo suteikta tik 14 garantijų, tai vien per 2007 m. buvo garantuota už 46 šio banko klientų paimtas paskolas, kas 5 kartus daugiau negu per 2006 m. Šis bankas pagal suteiktų per 2007 metus garantijų skaičių užėmė penktą vietą, aplenkdamas iki šiol šias pozicijas užėmusį AB „Sampo“ banką, taip pat gana platų klientų aptarnavimo tinklą turintį AB banką „Swedbank“. Daugiausia projektų, kurių finansavimui reikalingų investicijų suma viršijo 500 tūkst. Lt, buvo gauta iš AB SEB banko, AB „Sampo“ banko ir AB banko „Snoras“. O pagal garantuotų paskolų sumą AB SEB banko paskolos sudaro beveik trečdalį visos per 2007 m. INVEGA garantuotų paskolų sumos. Siekiant kuo daugiau kredito įstaigų įtraukti padedant verslui 2007 m. buvo pasirašyta bendradarbiavimo sutartis su AS „UniCredit Bank“ Lietuvos skyriumi (jam suteiktos 6 garantijos).

Atliekant suteiktų garantijų 2008 m. struktūros analizę pagal kredito įstaigas, pažymėtini trys bankai. Daugiausia garantijų 2008 m. suteikta AB SEB bankui. AB Šiaulių bankas, kuris pagal šį analizuojamą rodiklį 2008 m. yra pirmaujantis. Pažymėtina, kad iš SEB banko ataskaitiniu laikotarpiu buvo gauta daugiausia projektų, kurių finansavimui reikalingų investicijų suma viršijo 1 mln. Lt ir pagal garantuotų paskolų sumą AB SEB banko paskolos sudaro beveik trečdalį visos per 2008 m. INVEGOS garantuotų paskolų sumos. Kiek mažiau garantijų suteikta AB DnB NORD bankui, kuris pagal 2008 m. suteiktų garantijų skaičių užima antrąją, o pagal suteiktų nuo

INVEGOS veiklos pradžios garantijų skaičių – trečiąją poziciją. Parex bankas pirmą kartą nuo INVEGOS veiklos pradžios 2008 m. laikotarpyje į pirmaujančias pozicijas. Iš pateiktos diagramos duomenų matyti, kad per 2008 metus daugiau nei 2007 metais garantijų suteikta tik AB bankui „Snoras“ ir AB Parex bankui. Pasyvus išlieka Nordea Bank Finland PLC Lietuvos skyrius, kuriam per 2008 m. suteiktos tik 2 garantijos (INVEGA, 2011).

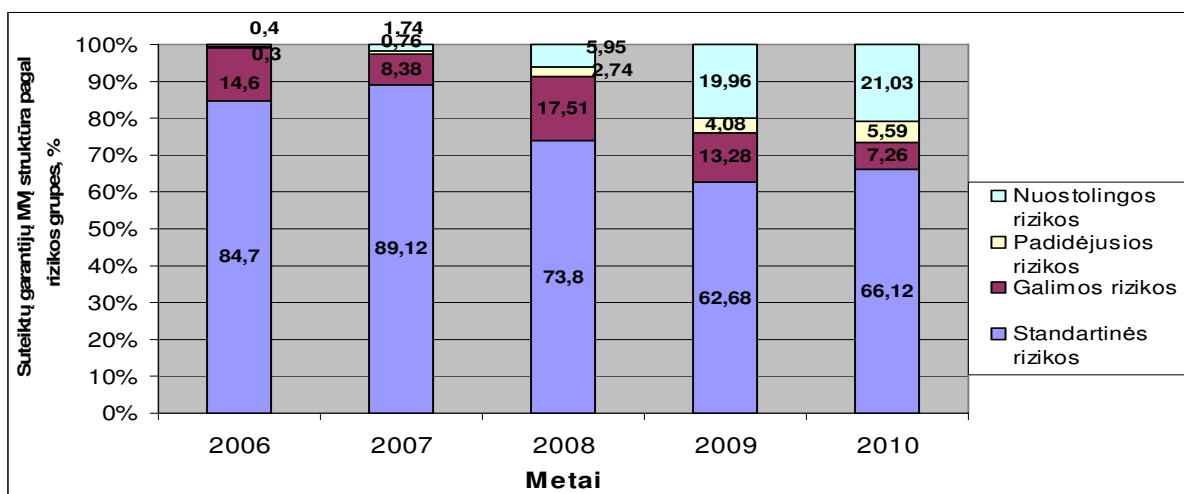
Analizuojant ataskaitiniu laikotarpiu suteiktų garantijų portfelio struktūrą pagal kredito įstaigas, pažymėtini AB Šiaulių, AB Ūkio, UAB Medicinos bei AB „Parex“ bankai. Sparčiam šiems bankams suteiktų garantijų skaičiaus augimui įtakos turėjo tai, kad minėti bankai, laimėję konkursą dėl naujų INVEGOS administruojamų ir įgyvendinamų priemonių (mažų kreditų teikimo lengvatinėmis sąlygomis iš nacionalinio biudžeto bei ES struktūrinių fondų lėšų), gana aktyviai naudojami INVEGOS garantijomis. Taip pat reiktų išskirti AB SEB banką, kuris pagal ataskaitiniu laikotarpiu suteiktų garantijų skaičių užima penktą poziciją, o pagal suteiktų nuo INVEGOS veiklos pradžios garantijų skaičių – trečią, užleisdamas vietą tik AB Šiaulių bankui ir AB Ūkio banku.

Analizuojant 2009 m. laikotarpiu suteiktų garantijų portfelio struktūrą pagal kredito įstaigas, pažymėtini AB bankas „Snoras“, „Swedbank“, AB bei AB SEB bankas, kuriems suteiktų garantijų skaičius, palyginti su 2009 metais, išaugo atitinkamai 9, 8 ir 1,5 karto. Ypač reiktų išskirti AB SEB banką, kuris tiek pagal 2010 m., tiek ir nuo INVEGOS veiklos pradžios suteiktų garantijų skaičių užima trečią poziciją. Tuo tarpu, likusiems bankams 2010 m. garantijų buvo suteikta mažiau negu per 2009 m. Pastebėtina, kad analizuojamu laikotarpiu Danske Bank Lietuvos filialas tiek 2009 m., tiek 2010 m. dėl garantijų nesikreipė. Analizuojant 2010 m. laikotarpį pastebėtas garantijų teikimo sumažėjimas.

Remiantis atlikta analize, galima daryti išvadą, kad analizuojamu laikotarpiu labiausiai bendradarbiavo trys bankai: AB Šiaulių bankas, AB DnB NORD bankas ir AB SEB Vilniaus bankas. Visu 2006 – 2010 m. laikotarpiu minėti bankai išlaikė lyderio pozicijas. Vadinasi, galima daryti išvadą, kad minėtos kredito įstaigos prisidėjo prie verslo plėtros gerinimo sąlygų. Pastebėtas didžiausias paskolų su garantija teikimas 2009 m. laikotarpiu. Ekonominė krizė palietus šalies ūkį, sumažėjo verslo finansavimas, tačiau supratus, kad prieinami finansavimo šaltiniai yra verslo išsigelbėjimas, buvo pradėta teikti daugiau garantijų už imamas paskolas.

2.10. Mažoms ir vidutinėms įmonėms suteiktų garantijų ekonominė analizė pagal projektų rizikos grupes 2006 – 2010 m.

Kredito rizika yra viena iš svarbiausių rizika banko veikloje. Todėl bankai, išduodami paskolas verslui pirmiausia juos įvertina. Grupuoiant garantijas į rizikos grupes, vertinama, kaip ūkio subjektas vykdo paskolos sutartyje numatytus paskolos dalies grąžinimus ir palūkanų mokėjimus, taip pat įvertinama kita, susijusi su įmonių veikla bei finansuojamo projekto vykdymo eiga, informacija. Įvertinus visus kriterijus, teikiamos garantijos už paskolas yra priskiriamos kuriai nors rizikos grupei. Toliau darbe yra analizuojamos suteiktos garantijos pagal jų rizikos grupes (žr. 2.10.1 pav.).

2.10.1 pav. Suteiktų garantijų MVĮ pagal projektų rizikos grupes dinamika 2006 – 2010 m.

Šaltinis: UAB „INVEGA“ duomenys, 2011.

Pateikti duomenys rodo, kad suteiktos garantuotos paskolos 2006 – 2010 m. laikotarpiu yra standartinės rizikos. Tačiau akivaizdžiai matyti, kad į tokią rizikos grupę analizuojamu laikotarpiu patekusių MVĮ subjektų skaičius ėmė mažėti. Tai galima paaiškinti tuo, kad nuo 2008 m. atsirado ir pradėjo didėti į nuostolingos riziką grupę patekusios MVĮ. Kaip matyti, standartinės rizikos grupei priskirtų suteiktų garantijos per analizuojamą laikotarpį sumažėjo 18,58 proc. punkto. Vidutinis mažėjimo tempas buvo 5,4 proc. Galimos rizikos grupei priskiriamos suteiktos garantijos visu tiriamu laikotarpiu išlaikė panašią struktūrą. Pastebėtina, kad ekonominio nuosmukio laikotarpiu, nuo 2008 m. pradėjo didėti suteiktų garantijų skaičius, patenkantis padidėjusios rizikos grupę (padidėjo 5,3 proc. punkto). Ekonominės krizės laikotarpiu staiga išaugo nuostolingos rizikos grupei priskiriamos suteiktos garantijos už paskolas (išaugo 20,6 proc. punkto).

Grupuoiant garantijas į rizikos grupes, vertinama, kaip ūkio subjektas vykdo paskolos sutartyje numatytus paskolos dalies grąžinimus ir palūkanų mokėjimus, taip pat įvertinama kita, susijusi su įmonių veikla bei finansuojamo projekto vykdymo eiga, informacija. Atsižvelgiant į minėtus

kriterijus, 2006 m. pabaigoje galiojančių garantijų portfelyje 92,6 proc. sudaro standartinių paskolų grupei priskirtinos garantijos ir likusi dalis – paskolų, kurioms skaičiuojami specialūs atidėjimai, garantijos. Net ir sparčiai augant INVEGA bendrovės garantijų portfeliui, jo kokybė išliko aukšta. Per visą Bendrovės veiklos laikotarpį tik dėl 18 paskolų negražinimo atvejų buvo kreiptasi į Bendrovę dėl garantijų išmokų. 2006 m. pagal bankų pateiktą informaciją buvo atlikti 6 paskolų negražinimo ir garantijos išmokos apskaičiavimo tyrimai. Nustatyta, kad 2006 m. bankams buvo išmokėta 487 tūkst. Lt garantijų išmokų. Visos išmokos buvo mokamos už 2006 m. veiklą nutraukusių MVĮ negražintas paskolas (tai sudarė 473 tūkst. Lt), išskyrus sumokėtą galutinę garantijos išmokos dalį (14 tūkst. Lt). Sumokėjusi garantijos išmokas ir perėmusi reikalavimo teisę, INVEGA tęsia sumokėtų sumų išieškojimą iš skolininkų ir jų įkeisto turto. Per 2006 m. INVEGA skolininkai pagal pasirašytas skolų dengimo sutartis grąžino 25 tūkst. Lt sumokėtų garantijų išmokų.

Atsižvelgiant į minėtus kriterijus, teigtina, kad 2007 m. pabaigoje galiojančių garantijų portfelyje 89,12 proc. sudarė standartinių paskolų grupei priskirtinos garantijos ir likusi dalis – paskolų, kurioms skaičiuojami specialūs atidėjimai, garantijos. 2007 m. pagal bankų pateiktą informaciją buvo atlikti 6 paskolų negražinimo ir garantijos išmokos apskaičiavimo tyrimai. Pagal 1 tyrimo atvejį, įvertinus tai, kad per 30 proc. paskolos dalies buvo panaudota ne pagal valdybos sprendime nurodytą paskolos panaudojimo paskirtį, garantijos išmoka bankui nebuvo mokėta. Pagal kitų 5 atliktų tyrimų rezultatus per 2007 m. bankams buvo išmokėta 186,9 tūkst. Lt garantijų išmokų. Remiantis INVEGA duomenimis, visos išmokos buvo mokamos už 2007 m. veiklą nutraukusių MVĮ įmonių negražintas paskolas (150 tūkst. Lt), išskyrus sumokėtą galutinę garantijos išmokos dalį (36,9 tūkst. Lt). Per 2007 m. bendrovei skolininkai pagal pasirašytas skolų dengimo sutartis grąžino 29 tūkst. Lt sumokėtų garantijų išmokų. Dalį (90 procentų) šių sumokėtų garantijų išmokų INVEGA grąžino LR ūkio ministerijai, o 10 procentų (2007 m. – 2,9 tūkst. Lt) mažino Bendrovės garantijų išmokų sąnaudas.

Pasaulinė krizė lėmė, kad 2008 m. antroje pusėje prasidėjęs su statybų sektoriumi susijusių investicijų kritimas ir nepalanki šio sektoriaus raida atsiliepė kitiems su vidaus paklausa susijusiems sektoriams, dėl ko sulėtėjo bendras ūkio pajamų augimas. Lietuvos ūkio ekonomikos lėtėjimas neišvengiamai turėjo įtakos ir INVEGOS garantijų portfelio kokybės pablogėjimui bei garantijų išmokų sąnaudų padidėjimui, palyginti su ankstesniais laikotarpiais. 2008 m. pab. specialiųjų atidėjimų apimtis, palyginti su 2007 m., išaugo net 3,5 karto. Per visą INVEGOS veiklos laikotarpį dėl 31 paskolos negražinimo atvejo buvo kreiptasi į INVEGĄ dėl garantijų išmokų, iš jų dėl 11 paskolų – vien per 2008 m. Grupuojant garantijas pagal rizikos grupes, buvo atsižvelgiama į vertinimo metu nustatytą garantijos suteikimo rizikos įvertinimą, kaip ūkio subjektas vykdo paskolos sutartyje numatytus paskolos dalies grąžinimus ir paskolų palūkanų mokėjimus, taip pat

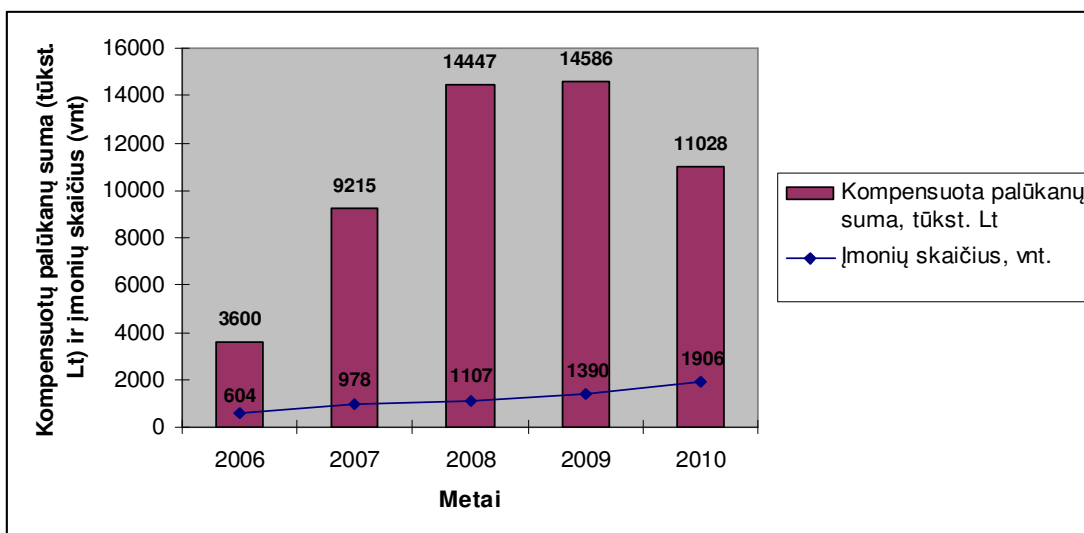
įvertinama ir kita su įmonės veikla bei finansuojamo projekto vykdymo eiga susijusi informacija. Pasak INVEGOS, atsižvelgiant į minėtus kriterijus, 2008 m. pab. galiojančių garantijų portfelyje 73,8 proc. sudarė standartinių paskolų grupei priskirtinos garantijos, t. y. jų dalis, palyginti su 2007 m. tuo pačiu laikotarpiu, sumažėjo 13,5 procentinio punkto. Likusiai garantijų portfelio daliai (24,4 proc.) buvo skaičiuojami specialūs atidėjimai.

Tęsiantis ekonominei krizei bendra garantijų išmokų suma, sumokėta bankams per 2009 m., sudarė net 43,3 proc. visos nuo INVEGOS veiklos pradžios sumokėtų išmokų sumos ir siekė 055,9 tūkst. litų. Per visą INVEGOS veiklos laikotarpį dėl 57 paskolos negražinimo atvejų buvo kreiptasi į INVEGA dėl garantijų išmokų, iš jų dėl 31 paskolos – vien per 2009 m. Lyginant 2009 m. su 2008 m., pastebėta, kad specialiųjų atidėjimų apimtys išaugo beveik 3 kartus. Analizuojamu 2009 m. laikotarpiu matyti, kad galiojančių garantijų portfelyje 62,68 proc. sudarė standartinių paskolų grupei priskirtinos garantijos, t. y. jų dalis, palyginti su 2008 m. tuo pačiu laikotarpiu, sumažėjo 11,12 procentinio punkto. Likusiai garantijų portfelio daliai (37,32 proc.) buvo skaičiuojami specialūs atidėjimai.

Dėl krizės prasidėjęs Lietuvos ūkio ekonomikos lėtėjimas neišvengiamai įtakojo ir garantijų portfelio kokybės pablogėjimą bei garantijų išmokų sąnaudų padidėjimą. Remiantis statistiniais duomenimis, lyginant 2010 m. su 2009 m. matyti, kad specialiųjų atidėjimų apimtys išaugo beveik 27 proc. Atsižvelgiant į minėtus kriterijus, 2010 m. galiojančių garantijų portfelyje 66,12 proc. sudarė standartinių paskolų grupei priskirtinos garantijos, t. y. jų dalis, palyginti su 2009 m. tuo pačiu laikotarpiu, padidėjo 3,52 procentinio punkto. Likusiai garantijų portfelio daliai (33,88 proc.) buvo skaičiuoti specialūs atidėjimai.

2.11. Mažoms ir vidutinėms įmonėms suteiktų paskolų dalinio palūkanų kompensavimo ekonominė analizė 2006 – 2010 m.

Valstybės MVĮ teikia pagalbą finansavimui gauti priemone – daliniu paskolų palūkanų kompensavimu. Pažymėtina, kad priemonę administruoja INVEGA. Jei paskola paimta su INVEGOS garantija, paskolų palūkanos gali būti kompensuojamos. Paskolų palūkanų kompensavimai yra numatomi kriterijai: mažoms ir vidutinėms įmonėms kompensuojama 50 proc. sumokėtų paskolų palūkanų, bet ne daugiau kaip 5 proc. metinių palūkanų. Įmonių imamos paskolos lėšos (tiek investicinės, tiek apyvartinės paskolos) turi būti skirtos verslo plėtrai. Paskolų palūkanos kompensuojamos garantijos galiojimo laikotarpiu, bet ne ilgiau kaip 24 mėn. apyvartinių paskolų atveju, ir ne ilgiau kaip 36 mėn. investicinių paskolų atveju. Paskolos suma negali viršyti 2,5mln. Lt. (Dalinis palūkanų finansavimas, 2010) Kompensuotų palūkanų suma MVĮ matomas sekančiame paveiksle (žr. 2.11.1 pav.).

2.11.1 pav. **Kompensuotų palūkanų MVĮ sumos ir MVĮ skaičiaus dinamika 2006 – 2010 m.**

Šaltinis: UAB „INVEGA“ duomenys, 2011.

Kaip matyti iš pateiktos diagramos duomenų, palūkanų kompensavimas analizuojamu laikotarpiu augo iki 2009 m., o sekančiu laikotarpiu vėl ėmė mažėti. Lyginant kompensuotų palūkanų sumas, pastebėtina, kad per visą 2006 – 2010 m. laikotarpį kompensuotos palūkanos išaugo 206 proc. (7428 tūkst. Lt lyginant 2010 m. su baziniais metais (2006 m.)). Kompensuojamų palūkanų staigus augimo šuolis matomas nuo 2007 m. iki 2008 m. Kompensuojamųjų palūkanų sumos vidutinis augimo tempas tiriamu laikotarpiu buvo 28,5 proc.

Analizuojant MVĮ verslo, pasinaudojusio kompensuojamų palūkanų paslauga, dinamiką, pastebėta, kad kiekvienais tiriamais laikotarpiais MVĮ skaičius augo, tai reiškia, kad kiekvienais metais vis daugiau atsirado smulkių įmonių, kurioms buvo kompensuotos palūkanos. Pastebima MVĮ skaičiaus tolygi augimo tendencija. Analizuojamu laikotarpiu MVĮ skaičius vidutiniškai augo 34,5 proc. Lyginant MVĮ skaičių su kompensuotų palūkanų sumomis, teigtina, kad nors kompensuotų palūkanų augimas 2007 – 2008 m. laikotarpiu staigiai išaugo, MVĮ skaičiaus augimo dinamikoje tokia tendencija nepastebima.

Pastebėta, kad 2006 – 2007 m. laikotarpiu INVEGA sutarties su Ūkio ministerija pagrindu administravo dalinį palūkanų kompensavimą nustatydamas tokias sąlygas:

- 50 proc. palūkanų kompensuojama visais atvejais labai mažoms įmonėms, o mažoms įmonėms ir mažiau nei 3 metus veikiančioms vidutinėms įmonėms – investicijų paskolų atvejais.
- 30 proc. palūkanų kompensuojama visoms įmonėms, išskyrus labai mažas įmones, paskolų apyvartinėms lėšoms atvejais, ilgiau nei 3 metus veikiančioms vidutinėms įmonėms – visais atvejais.

Palūkanos kompensuojamos iš Ūkio ministerijos Specialiosios MVĮ verslo plėtros ir skatinimo programų lėšų.

Nuo 2008 m. INVEGA vadovaujasi 2007-11-29 Lietuvos Respublikos ūkio ministro įsakymu Nr. 4-502 patvirtintais Paskolų palūkanų dalinio kompensavimo smulkiojo ir vidutinio verslo subjektams administravimo nuostatais. Remiantis šiais nuostatais, visoms investicinėms paskoloms, garantuotoms nuo 2008 metų sausio 1 d. maksimali metinė palūkanų norma, kuri iš dalies kompensuojama, yra 7 procentai. Pagal sutartį su Ūkio ministerija iš Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos Specialiosios ekonomikos augimo ir konkurencingumo didinimo programos lėšų ataskaitiniu laikotarpiu 1107 įmonei, gavusiai 2002 - 2008 metais paskolas su INVEGOS garantija, kompensuota 14,4 mln. Lt palūkanų.

Analizuojant 2009 m. duomenis apie dalinį palūkanų kompensavimą, galima sakyti, kad ankstesniais laikotarpiais priemonė buvo įgyvendinama iš Lietuvos Respublikos biudžeto lėšų, o 2009 m. finansavimas jau buvo pradėtas vykdyti iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų (Europos regioninės plėtros fondo, 2011). Vadovaujantis trišalės visuotinės dotacijos valdymo sutartimi, sudaryta tarp Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos, Lietuvos Respublikos finansų ministerijos ir INVEGA, pastaroji buvo paskirta visuotinės dotacijos valdytoju, t. y. INVEGA skirta 104 mln. Lt ES struktūrinių fondų lėšų priemonei „Dalinis palūkanų kompensavimas“ įgyvendinti 2009-2015 m. laikotarpiu. Įgyvendindama šią priemonę, INVEGA ataskaitiniu laikotarpiu atliko tų MVĮ subjektų, kurių paskolų palūkanos buvo kompensuojamos iki trišalės sutarties pasirašymo dienos, stebėsenos komiteto patvirtintų bendrųjų ir specialiųjų kriterijų atitikties įvertinimą, taip pat kaupė, vertino ir sistemino gautas iš įmonių užpildytas MVĮ subjekto statuso deklaracijas ir prašymus iš dalies kompensuoti palūkanas pagal priemonę. 2009 m. laikotarpiu MVĮ subjektams buvo pervesta 14,566 mln. Lt Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų.

2010 m. pagal 1.906 priimtus sprendimus iš dalies kompensuoti palūkanas MVĮ subjektams buvo pervesta 11,028 mln. Lt Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų.

Pagrindiniai aspektai įtakojantys visuotinės dotacijos lėšų įsisavinimą 2010 m. (Pranešimas apie Lietuvos banko pagrindinio tikslo įgyvendinimą., 2011):

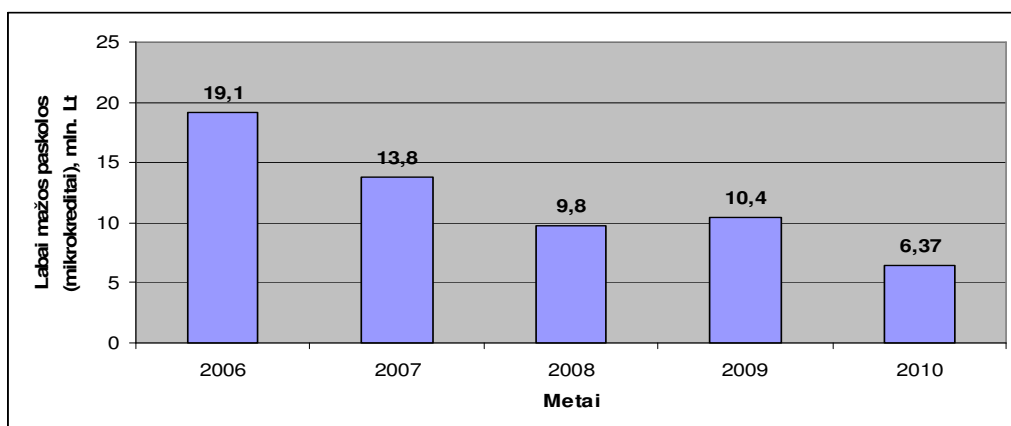
- bankų sumažintos kreditavimo apimtys (finansų krizės įtaka);
- mažėjanti vidutinių palūkanų normos kitimo tendencija - tam įtakos turėjo tarpbankinių palūkanų VILIBOR ir EURIBOR svyravimai bei „lengvatinių paskolų“ priemonių efektas, kadangi lengvatinės paskolos yra teikiamos iš valstybės kredito įstaigoms, vykdančioms lengvatinių paskolų teikimą, suteiktų pigesnių nei rinkoje esančių kreditavimo šaltinių, už kuriuos mokamos palūkanos yra mažesnės nei tarpbankinės palūkanos (VILIBOR ar EURIBOR palūkanų normos);
- radikaliai pasikeitęs investicinių ir apyvartinių paskolų santykis (apyvartinės paskolos užima dominuojančią poziciją);

- ženkliai sutrumpėjusi naujų paskolų trukmė.

Atlikta analizė leidžia teigti, kad valstybė per 2006 – 2010 m. laikotarpį vykdė lėšų paskirstymo verslui programą „Dalinį paskolų palūkanų kompensavimą“. Vyriausybės skiriamos lėšos projektui buvo administruojamas per INVEGA. Išsiaiškinta, kad INVEGA griežtino palūkanų kompensavimą paskoloms, kurios buvo suteikiamos apyvartinėms lėšoms įmonėje papildyti. Tačiau pastebėtina, kad ekonominės krizės laikotarpiu kaip tik išaugo tokių paskolų poreikis. 2006 – 2008 m. laikotarpiu palūkanoms finansuoti buvo naudojamos Lietuvos Respublikos biudžeto lėšomis, o nuo 2009 – ES struktūrinio fondo lėšomis.

2.12. Mažoms ir vidutinėms įmonėms suteiktų labai mažų paskolų (mikrokreditų) ekonominė analizė 2006 – 2010 m.

Labai mažų paskolų teikimas – viena iš priemonių verslo finansavimui. Šios finansavimo priemonės tikslas – sudaryti sąlygas labai mažoms ir mažoms įmonėms bei fiziniams asmenims pradėti savo verslą, taip pat socialinėms įmonėms plėtoti savo verslą, naudojantis mikrokreditais, taip skatinant verslumą ir savarankišką užimtumą. Siekdama paskatinti MVĮ plėtrą Lietuvoje, Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2006 m. pritarė Ūkio ministerijos siūlymui teikti mikrokreditus ir skyrė 28,8 mln. Lt – PHARE pasibaigusią programą (negrąžintinos paramos Lietuvai) lėšas. Mikrokreditai teikiami supaprastinta tvarka, o palūkanos yra mažesnės negu įprastai. (žr. 2.12.1 pav.).

2.12.1 pav. MVĮ suteiktų labai mažų paskolų (mikrokreditų) dinamika 2006 – 2010 m.

Šaltinis: UAB „INVEGA“ duomenys, 2011.

Kaip matyti iš pateiktų duomenų, pastebima MVĮ subjektams suteiktų mikrokreditų mažėjimo tendencija analizuojamu laikotarpiu. per tiriamą laikotarpį labai mažos paskolos sumažėjo daugiau nei per pusę, t. y. 66,7 proc., kas sudaro 12,73 mln. Lt. Pastebimas suteiktų mikrokreditų analizuojamu 2006 – 2010 m. laikotarpiu 22,4 proc. vidutinis mažėjimo tempas.

Siekdama paskatinti mažų ir vidutinių įmonių plėtrą Lietuvoje, Lietuvos Respublikos Vyriausybė pritarė Ūkio ministerijos siūlymui teikti mikrokreditus ir skyrė 28,8 mln. Lt – PHARE pasibaigusią programą lėšas (negražintinos paramos Lietuvai). Šios lėšos buvo išskolintos bankams: AB Šiaulių bankui (15 mln. Lt), UAB Medicinos bankui (8,3 mln. Lt) ir AB DnB NORD bankui (5,5 mln. Lt). Būtent šitiems bankams buvo skolinama, nes jie tuo laikotarpiu pasiūlė geriausias įmonių kreditavimo sąlygas. Mikrokreditavimui administruoti valstybė paskyrė INVEGA.

Pastebėta, kad palankesnės sąlygos taikomos labai mažoms įmonėms, veikiančioms plėtotiniuose regioniniuose centruose. (2006 m. laikotarpiu kaip plėtotinius centrus galima paminėti Alytaus, Marijampolės, Tauragės, Telšių ir Utenos apskričių savivaldybių teritorijas). Kaip matyti iš pateiktos diagramos, 2006 m. buvo suteikta mikrokreditų už 19,1 mln. Lt. INVEGA duomenimis 2006 m. didžioji mikrokreditų sumos dalis – 16,7 mln. Lt – atiteko labai mažoms įmonėms, 6,8 mln. Lt mikrokreditų pasinaudojo įmonės, kurios veiklą analizuojamu laikotarpiu vykdė remtinose apskrityse: Alytaus, Marijampolės, Tauragės, Telšių ir Utenos.

AB Šiaulių banko duomenimis, labai maži kreditai buvo daugiausiai buvo suteikti labai mažoms įmonėms (12,6 mln. Lt), mažos įmonės paėmė mikrokreditų už 1,1 mln. Lt. UAB Medicinos bankas iš viso panaudojo skiriamomis lėšomis labai mažiems kreditams taip pat daugiausiai pasinaudojo labai mažos įmonės (skirta 1,3 mln. mikrokreditų). AB DnB Nord bankas išdalijo mikrokreditų už 3,6 mln. Lt, iš jų 2,8 mln. Lt gavo mikroįmonės.

Analizuojant 2007 m. laikotarpį lėšos mikrokreditams teikti buvo paskolintos AB Šiaulių bankui (15 mln. Lt), UAB Medicinos bankui (8,3 mln. Lt) ir AB DnB NORD bankui (5,5 mln. Lt), kurie pasiūlė geriausias įmonių mikrokreditavimo sąlygas. AB Šiaulių bankas, UAB Medicinos bankas ir AB DnB NORD bankas visiškai panaudojo mikrokreditavimui skirtas lėšas ir tolesnius išdavimus jau vykdė iš gražintų mikrokreditų (INVEGA, 2008). 2006 m. labai mažų paskolų buvo išdalyta 19,1 mln Lt, o 2007 metais – 13,8 mln Lt. Pastebima ta pati mikrokreditavimo tendencija kaip ir ankstesniais metais – daugiausiai mikrokreditų buvo išduota labai mažoms įmonėms. Daugiausia mikrokreditų buvo suteikta įmonėms, kurios savo veiklą vykdo Vilniaus, Šiaulių ir Alytaus apskrityse bei užsiima didmenine ir komisine prekyba, krovinių vežimu krovininiais automobiliais ir variklinių transporto priemonių technine priežiūra bei remontu.

2008 m. skiriamos lėšos mikrokreditams vėl gi buvo paskolintos AB Šiaulių bankui (15 mln. Lt), UAB Medicinos bankui (8,3 mln. Lt) ir AB DnB NORD bankui (5,5 mln. Lt). Kaip ir tikėtasi, didžioji labai mažų paskolų sumos dalis – 37,5 mln. Lt – atiteko labai mažoms įmonėms. Mažoms įmonėms teko – 4,7 mln. Lt, o vidutinėms – 0,5 mln. Lt. Įmonės, kurios savo veiklą vykdo plėtotiniuose regioniniuose centruose (Alytaus, Marijampolės, Tauragės, Telšių ir Utenos), gavo 15,2 mln. Lt labai mažų paskolų, o likusiose apskrityse veikiančios įmonės – 27,5 mln. Lt.

Daugiausia labai mažų paskolų buvo suteikta įmonėms, kurios savo veiklą vykdo Vilniaus, Šiaulių ir Alytaus apskrityse bei užsiima didmenine ir komisine prekyba, krovinių vežimu kroviniais automobiliais ir variklinių transporto priemonių technine priežiūra bei remontu.

Analizuojant 2009 m. buvo suteikta labai mažų paskolų už 10,4 mln. litų (palyginimui 2008 m. – 9,8 mln. litų labai mažų paskolų, 2007 m. – 13,8 mln. litų, 2006 m. – 19,1 mln. litų). Per ataskaitinį laikotarpį didžioji labai mažų paskolų sumos dalis – 44,4 mln. litų – atiteko labai mažoms įmonėms. Mažoms įmonėms teko – 7,7 mln. litų, o vidutinėms – 1 mln. litų.

Įmonės, kurios savo veiklą vykdė plėtotiniuose regioniniuose centruose (Alytaus, Marijampolės, Tauragės, Telšių ir Utenos), gavo 33,9 mln. litų labai mažų paskolų, o likusiose apskrityse veikiančios įmonės – 19,2 mln. litų. Įmonėms, kurios dirbo paslaugų sferoje buvo suteikta labai mažų paskolų už 21,1 mln. litų, 20,4 mln. litų – įmonėms, kurių pagrindinė veikla prekyba, 11,6 mln. litų – įmonėms, kurių pagrindinė veikla gamyba.

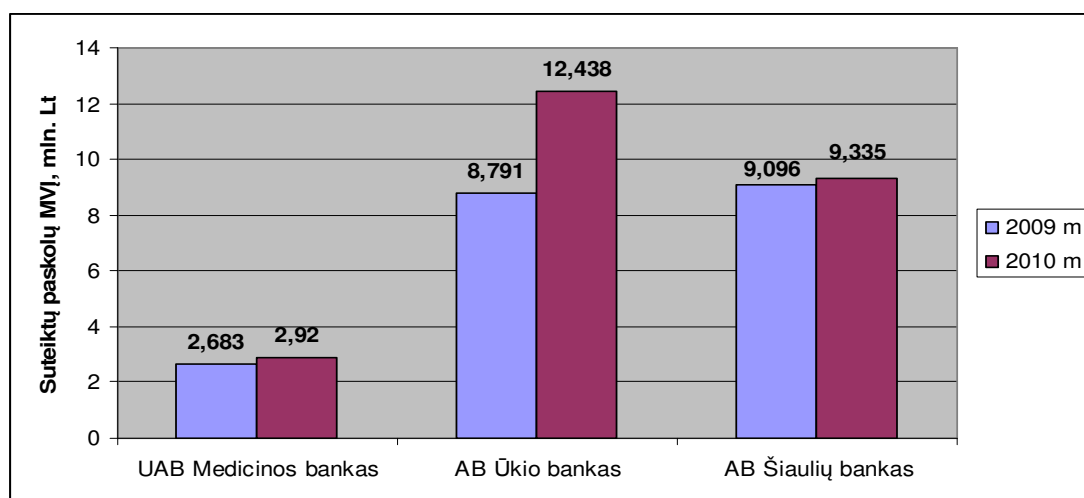
2010 m. buvo suteikta 6,37 mln. Lt lėšų labai mažiems kreditams. Kaip ir buvo planuota, didžioji mikrokreditų sumos dalis per šį laikotarpį suteiktų mikrokreditų – 4,55 mln. Lt – atiteko labai mažoms įmonėms. Mažoms įmonėms teko – 1,53 mln. Lt, o vidutinėms – 0,29 mln. Lt. Įmonės, kurios savo veiklą vykdė plėtotiniuose regioniniuose centruose (Alytaus, Marijampolės, Tauragės, Telšių ir Utenos), gavo 2,11 mln. Lt mikrokreditų, o likusiose apskrityse veikiančios įmonės – 4,26 mln. Lt. Įmonėms, kurios dirba paslaugų sferoje, buvo suteikta 1,90 mln. Lt mikrokreditų, 2,81 mln. Lt – įmonėms, kurių pagrindinė veikla prekyba, 1,66 mln. Lt – įmonėms, kurių pagrindinė veikla gamyba.

Atlikta analizė, leidžia daryti išvadas, kad mikrokreditais analizuojamu laikotarpiu daugiausiai pasinaudojo labai mažos įmonės (daugiau nei pusė). Tai sąlygojo, kad bankai jiems sudarė pačias palankiausias sąlygas. Paminėtini trys bankai, 2006 – 2010 m. aktyviausiai dalyvavę labai mažų kreditų teikimo MVĮ verslui programoje - AB Šiaulių bankas, UAB Medicinos bankas, ir AB DnB NORD bankas. Labai mažų kreditų teikimą administravo INVEGA. Atsižvelgiant į esamą situaciją, galima prognozuoti, kad MVĮ suteikiamų kreditų skaičius turėtų mažėti, jei valstybė nepadarys tinkamų sprendimų.

2.13. Mažoms ir vidutinėms įmonėms suteiktų paskolų pagal „Mažų kreditų teikimas – 1 etapas“ ekonominė analizė

Atsiradus poreikiui finansuoti smulkųjį verslą, Lietuvos Respublikos ūkio ministerija priėmė sprendimą skirti iki 100 mln. Lt mažų kreditų teikimui skatinti. Priemonei „Mažų kreditų teikimas - 1 etapas“ skirta 20 mln. Lt Lietuvos valstybės biudžeto asignavimų, kuriuos administravimo INVEGA. Ekonominės krizės laikotarpiu valstybės biudžeto lėšos mažų kreditų teikimui skatinti

skirtos paskolos forma. Lėšos skiriamos vienam arba keliems bankams, dalyvavusiems atrankoje ir pasiūliusiems palankiausias mažų kreditų teikimo sąlygas (žr 2.13.1 pav.).

2.13.1. pav. Suteikta MVLt paskolų pagal „Mažų kreditų teikimo – 1 etapas“ programą 2009 – 2010 m.

Šaltinis: UAB „INVEGA“ duomenys, 2011.

Analizuojant diagramoje pateiktus duomenis, matyti, kad programoje „Mažų kreditų teikimas – 1 etapas“ dalyvavo trys bankai – UAB Medicinos bankas, AB Ūkio bankas, AB Šiaulių bankas. Kadangi į 2009 m. kovo 20 d. Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos paskelbtą kvietimą dalyvauti atrankoje atsiliepė 5 bankai. Atsižvelgiant į vertinimo kriterijus (siūlomas įmonių kreditavimo sąlygas, banko dalį, kuria prisidedama prie priemonės finansavimo, patirtį kredituojant smulkųjį verslą Lietuvoje ir Lietuvos banko nustatytų reikalavimų laikymąsi), Ūkio ministerijos ir INVEGA skelbtą konkursą išskolinti lėšas smulkiąjam verslui laimėjo AB Ūkio bankas, AB Šiaulių bankas ir UAB Medicinos bankas, su kuriais 2009 m. balandžio 21 d. buvo pasirašytos trišalės tikslinės paskolos sutartys. Kadangi programa pradėta vykdyti tik nuo 2009 m., analizuojamas tik 2009 – 2010 m. laikotarpis. Kaip matyti iš pateiktų duomenų, 2010 m. buvo suteikta daugiau paskolų MVLt subjektams nei 2009 m. Akivaizdu, kad daugiausiai paskolų smulkiąjam verslui teikė AB Ūkio bankas. Analizuojamu laikotarpiu AB Ūkio banko suteiktos paskolos MVLt išaugo 41,0 proc. (3,647 mln. Lt). AB Šiaulių banko suteiktos paskolos išaugo tik 2,6 proc. (0,239 mln. Lt). O UAB Medicinos banko suteiktos paskolos – 8,8 proc. (0,237 mln. Lt).

Priemonei įgyvendinti skirta iki 20 mln. Lt Lietuvos valstybės biudžeto asignavimų. Faktiškai bankams išskolinta 16,685 mln. Lt, o įvertinus bankų įsipareigotas pridėti nuosavas lėšas, mažiems kreditams skirta 20,35 mln. Lt. AB Ūkio banko teikiamiems mažiems kreditams skirta iki 10 mln. Lt valstybės biudžeto lėšų (faktiškai išduota 8 mln. Lt), AB Šiaulių banko – iki 8 mln. litų (faktiškai išduota 7 mln. Lt), UAB Medicinos banko – iki 2 mln. litų (faktiškai išduota 1,685 mln. Lt). AB Ūkio bankas prie priemonės finansavimo įsipareigojo pridėti 25 proc. savo lėšų, AB Šiaulių bankas – 20 proc., UAB Medicinos bankas – 16 proc. savo lėšų.

Pagal priemonę „Mažų kreditų teikimas – I etapas“, mažų kreditų gavėjai – labai mažos, mažos ir vidutinės įmonės, registruotos ir pagrindinę veiklą vykdančios Lietuvoje, veikiančios visuose ūkio sektoriuose, išskyrus didmeninės prekybos, žemės ūkio, statybos, finansinės ir draudimo veiklos, teisinės veiklos sektorius. Vienam kredito gavėjui pagal šią priemonę gali būti suteiktas ne daugiau kaip vienas mažas kreditas. Maksimali mažo kredito suma – 175 000 Lt. Maži kreditai gali būti teikiami investicijoms arba apyvartiniam kapitalui finansuoti. Maži kreditai teikiami palankesnėmis nei rinkos sąlygomis: maksimali bankų marža klientams neviršija 3,1 proc., taip pat taikomi patrauklūs administravimo mokesčiai. Mažiems kreditams teikti skirtos lėšos bankams skolinamos ne ilgiau kaip iki 2013 m. liepos 1 d. Tikslinė paskola, kurios valiuta yra litai, bankams suteikiama 4 metų terminui, už ją mokama 6 mėn. VILIBOR – 0,5 proc., palūkanų norma, bet ne daugiau kaip 5,5 proc. (Invega paslaugos, 2011).

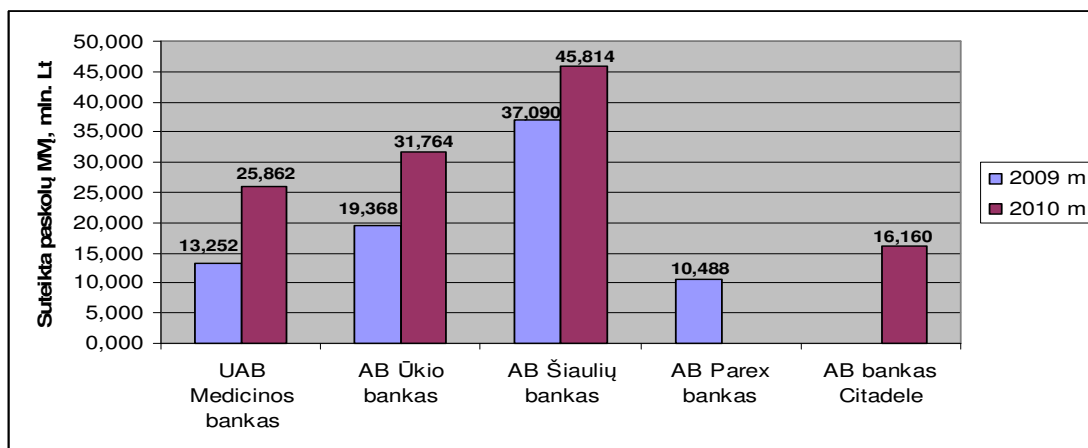
LR Ūkio ministerijos duomenimis (2010), per visą priemonės laikotarpį, t. y. nuo 2009-04-21 iki 2009-12-31, 191 įmonei buvo suteikta 21,405 mln. Lt arba 105 proc. visų priemonei numatytų skirti lėšų. Ne Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos regionuose vykdančioms veiklą įmonėms suteikta 14,634 mln. Lt mažų kreditų arba 68 proc. visų suteiktų mažų kreditų. 2009 m. laikotarpiu AB Šiaulių bankas pagal šią priemonę iš viso yra suteikęs (sukontraktavęs) 76 mažus kreditus, UAB Medicinos bankas – 19, o AB Ūkio bankas – 96.

2010 m. AB Šiaulių bankas pagal šią priemonę yra suteikęs (sukontraktavęs) 2 mažus kreditus 0,165 mln. Lt sumai, UAB Medicinos bankas – 0,237 mln. Lt 3 MVĮ subjektams, AB Ūkio bankas – 3,383 mln. Lt 37 MVĮ subjektams.

Recesijos sąlygomis siekdama paskatinti labai mažų, mažų ir vidutinių įmonių plėtrą Lietuvoje bei palengvinti šių įmonių priėjimą prie finansavimo šaltinių, Ūkio ministerija, įgyvendindama Ekonomikos skatinimo planą, nusprendė 2009 m. pradėjo teikti mažas paskolas palankesnėmis nei rinkos sąlygomis. Šiam tikslui pasiekti valstybė skyrė priemonę „Mažų kreditų teikimas – I etapas“. Atlikta duomenų analizė parodė, kad palankiausias sąlygas MVĮ paskoloms gauti 2009 -2010 m. laikotarpiu sudarė tik trys bankai: UAB Medicinos bankas, AB Ūkio bankas, AB Šiaulių bankas.

2.14. Mažoms ir vidutinėms įmonėms suteiktų paskolų pagal „Mažų kreditų teikimas – 2 etapas“ ekonominė analizė

Ekonominė krizės laikotarpiu verslui finansuoti valdžios atstovai priėmė dar vieną sprendimą įgyvendinant finansavimo priemonę - „Mažų kreditų teikimas – 2 etapas“. Ši priemonė įgyvendinama iš ES struktūrinių fondų lėšų. Atsižvelgiant į vertinimo kriterijus, tokius kaip patirtį kredituojant smulkųjį verslą Lietuvoje, tinkamumą įgyvendinti projektą, kreditavimo įkainius ir valdymo sąnaudas, buvo atrinkti bankai, kurie teikė paskolas MVĮ subjektams. Suteiktų paskolų MVĮ duomenys įgyvendinant programa „Mažų kreditų teikimas – 2 etapas“ pateikiami 2.14.1 pav.

2.14.1 pav. Suteikta MVĮ paskolų pagal „Mažų kreditų teikimo – 2 etapas“ programą 2009 – 2010 m.

Šaltinis: UAB „INVEGA“ duomenys, 2011.

Pateikto grafiko duomenys rodo, kad MVĮ pagal „Mažų kreditų teikimo – 2 etapas“ programą, gavo mažų kreditų iš penkių bankų. 2009 m. įgyvendinant minėtą priemonę kreditų teikime nedalyvavo AB bankas Citadele, o 2010 m. – AB Parex bankas. Lyginant 2009 m. su 2010 m. matoma teikiamų kreditų didėjimo tendencija. Pagal vykdomą programą UAB Medicinos bankas 2010 m. suteikė 95,2 proc. daugiau mažų paskolų nei 2009 m. (daugiau 12,61 mln. Lt). AB Ūkio bankas suteikiamų mažų kreditų skaičius analizuojamu laikotarpiu išaugo 64,0 proc. (12,396 mln. Lt. AB Šiaulių banko suteiktų paskolų suma analizuojamu laikotarpiu padidėjo 8,724 mln. Lt (23,5 proc.).

Būtina paminėti, kad priemonei „Mažų kreditų teikimas – 2 etapas“ skirta 100 mln. Lt ES struktūrinių fondų lėšų. Pasirašytoms dvišalėms tikslinėms paskolos sutartims, AB Šiaulių banko teikiamiems mažiems kreditams skirta 35 mln. litų, AB Ūkio banko – 26 mln. litų, AB „Parex“ banko ir UAB Medicinos banko po 19,5 mln. litų. Šias lėšas bankai turėjo išskolinti (sukontraktuoti) per pirminį išskolinimo terminą, kuris remiantis tikslinės paskolos sutartimis yra lygus šešiams mėnesiams, skaičiuojant nuo pirmos tikslinės paskolos lėšų pervadimo dienos. Gautas tikslinės paskolos lėšas bankai turėjo pervesti MVĮ subjektams iki 2009-12-31 (MVĮ finansavimo priemonės Europos Sąjungoje, 2010). Bankai, teikdami kreditus pagal priemonę „Mažų kreditų teikimas – 2 etapas“, kreipėsi į INVEGA paskolų garantiją.

Pagal priemonę „Mažų kreditų teikimas – 2 etapas“, mažų kreditų gavėjai – MVĮ subjektai, registruoti ir pagrindinę veiklą vykdančios Lietuvoje, veikiančios visuose ūkio sektoriuose, išskyrus projektus, susijusius su žemės ūkio produktais, miško, žuvininkystės ir akvakultūrų auginimu, gamyba, pirminiu perdirbimu, anglies sektorių bei krovinių vežimu užsiimančių įmonių projektams, skirtiems krovinių transporto priemonėms įsigyti. Vienam kredito gavėjui pagal šią priemonę gali būti suteiktas ne daugiau kaip vienas mažas kreditas per 12 mėnesių laikotarpį (LR Ūkio ministerija, 2010).

Maksimali mažo kredito suma – 350 000 Lt. Maži kreditai gali būti teikiami investicijoms arba apyvartiniam kapitalui finansuoti, jei po tokio finansavimo plečiama MVĮ subjekto veikla, didinamas veiklos efektyvumas ir MVĮ subjekto konkurencingumas. Maži kreditai teikiami palankesnėmis nei rinkos sąlygomis: maksimali bankų marža klientams neviršija 2,2 proc., taip pat taikomi patrauklūs administravimo mokesčiai. Tikslinė paskola bankams suteikta 5,5 metų terminui, už ją mokama 3 mėn. VILIBOR – 1 proc., bet ne mažiau kaip 3 proc. palūkanų norma, jei mažo kredito gavėjo vykdomo projekto vietos yra Vilniaus, Kauno ar Klaipėdos miestų savivaldybėse ir 3 mėn. VILIBOR – 2 proc., bet ne mažiau kaip 2 proc. palūkanų norma, jei mažo kredito gavėjo vykdomo projekto vieta yra ne Vilniaus, Kauno ar Klaipėdos miestų savivaldybėse.

Remiantis bankiniais duomenimis, per 2009 m. iš priemonei skirtų lėšų 409 MVĮ subjektams buvo suteikta (sukontraktuota) 95,27 mln. Lt, t. y. 95 proc. visų priemonei skirtų lėšų. Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų savivaldybėse vykdančioms veiklą MVĮ subjektams suteikti 152 maži kreditai už 36,89 mln. Lt, kitose savivaldybėse vykdančioms veiklą MVĮ subjektams – 257 maži kreditai už 58,38 Lt (61 proc. visų per priemonės laikotarpį sukontraktuotų kreditų). Labai mažoms įmonėms suteikta 38 proc. visų suteiktų mažų kreditų, mažoms įmonėms – 39 proc., vidutinėms – 23 proc. Per 2009 m. AB Šiaulių bankas pagal šią priemonę suteikė 39,50 mln. Lt mažų kreditų 168 MVĮ subjektams (pagal suteiktus kreditus pervesta MVĮ subjektams – 37,09 mln. Lt), AB Ūkio bankas 90 MVĮ subjektų suteikė mažų kreditų už 23,53 mln. Lt (pagal suteiktus kreditus pervesta MVĮ subjektams 19,37 mln. Lt), AB „Parex“ bankas šių kreditų suteikė 59 MVĮ subjektams už 12,06 mln. Lt (pagal suteiktus kreditus pervesta MVĮ subjektams – 10,49 mln. Lt), UAB Medicinos bankas 20,18 mln. Lt 92 MVĮ subjektams (pagal suteiktus kreditus pervesta MVĮ subjektams – 13,25 mln. Lt).

Atlikus analizę, galima daryti apibendrinančias išvadas, kad „Mažų kreditų teikimas – 2 etapas“ finansuojamas Europos Sąjungos lėšomis (priemonei skirta 100 lėšų iš ES struktūrinio fondo). Maksimali minėtos priemonės mažo kredito suma 350 000 Lt. Vykdomoje programoje dalyvavo 5 bankai, pasiūlę tinkamiausias sąlygas, turėję patirties kreditų teikime: UAB Medicinos bankas, AB Ūkio bankas, AB Šiaulių bankas, AB Parex bankas, AB bankas Citadele. Kreditų teikimą administravo INVEGA.

2.15. Atviras kreditų fondas mažoms ir vidutinėms įmonėms finansuoti ekonominė analizė

Šiai priemonei skirta 100 mln. Lt ES struktūrinių fondų lėšų. Atviro kreditų fondo (toliau – AKF) tikslas sudaryti atviro kredito linijos sutartis su atrinktais bankais, kurie, priėmę sprendimą suteikti nustatytus reikalavimus atitinkantį kreditą, kreipsis į INVEGA dėl AKF lėšų skyrimo MVĮ subjektams finansuoti. Tai antroji MVĮ verslui 2009 m. pasiūlyta INVEGOS fondo valdoma finansų

inžinerijos priemonė. Kadangi vykdoma priemonė yra neujau atsiradusi, tai dėl duomenų ribotumo, ši priemonė bus tik apžvelgiama.

LR Ūkio ministerijos teigimu (2011), į 2009 m. birželio 10 d. paskelbtą kvietimą dalyvauti atrankoje atsiliepė ir pasiūlymus dalyvauti priemonės „Atviras kreditų fondas“ įgyvendinime pateikė 8 bankai. Atviros kredito linijos sutartys 2009 m. liepos mėn. buvo pasirašytos su šešiais bankais: AB „Parex“ banku, AB Ūkio banku, UAB Medicinos banku, AB banku „Finasta“, AB Šiaulių banku ir AB DnB NORD banku. 2009 m. rugsėjo 28 d. buvo paskelbtas Patikslintas kvietimas dalyvauti bankų atrankoje priemonei „Atviras kreditų fondas“ įgyvendinti, siekiant pakeisti kai kurias kreditų iš AKF lėšų teikimo sąlygas, t.y. sudaryti galimybę iš AKF lėšų kreditus teikti ir eurais, sumažinti kreditų, teikiamų iš AKF lėšų, kainą SVV subjektams, sudaryti galimybę MVĮ subjektui, imančiam kreditą, finansuojamą iš AKF lėšų, pasinaudoti iki 80 procentų INVEGA teikiama garantija. Į šį kvietimą atsiliepė visi pirmame kvietime dalyvavę bankai ir AB bankas „Snoras“. 2009 m. spalio mėn. pabaigoje buvo pasirašyti Atviros kredito linijos sutarčių pakeitimai su penkiais bankais: AB „Parex“ banku, AB Ūkio banku, UAB Medicinos banku, AB banku „Finasta“ ir AB Šiaulių banku. 2009 m. gruodžio 4 d. Atviros kredito linijos sutartis pasirašyta su AB banku „Snoras“. Kreditai MVĮ subjektams iš AKF lėšų gali būti teikiami litais arba eurais, investicijoms arba apyvartiniam kapitalui finansuoti, jei po tokio finansavimo plečiama MVĮ subjekto veikla, didinamas veiklos efektyvumas ir MVĮ subjekto konkurencingumas. Reiantis INVEGA, iš AKF vienam kreditui gali būti skirta iki 1,5 mln. litų arba eurais. Ne daugiau kaip 75 proc. kredito sumos gali būti finansuojama AKF lėšomis, o likusi suma (ne mažiau kaip 25 proc.) – bankų nuosavomis lėšomis. Per 12 mėnesių laikotarpį vienam MVĮ subjektui gali būti suteikti ne daugiau kaip du kreditai.

Lėšas administruojanti INVEGA teigia, kad kreditai MVĮ subjektui teikiami ne ilgesniam kaip 72 mėnesių laikotarpiui. AKF lėšos bankams skolinamos bankų suteiktų kreditų laikotarpiui, bet ne ilgiau kaip iki 2015 m. gruodžio 31 d. Už paskolintas, bet MVĮ subjektui nepervestas AKF lėšas litais, bankai INVEGOS fondui moka 3 mėn. VILIBOR +0,1 proc. palūkanas, bet ne mažiau kaip 2 proc. Už paskolintas, bet MVĮ subjektui nepervestas AKF lėšas eurais, bankai INVEGOS fondui moka 3 mėn. EURIBOR +0,1 proc. palūkanas, bet ne mažiau kaip 1 proc. Už paskolintas ir SVV subjektui pervestas AKF lėšas litais, bankai INVEGOS fondui moka 3 mėn. VILIBOR +0,1 proc. palūkanas, bet ne mažiau kaip 2 proc. ir ne daugiau kaip 7 proc. Už paskolintas ir SVV subjektui pervestas AKF lėšas eurais, bankai INVEGOS fondui moka 3 mėn. EURIBOR +0,1 proc. palūkanas, bet ne mažiau kaip 1 proc. ir ne daugiau kaip 3 proc. Maksimali banko marža už suteikiamą kreditą – 3 proc. Priemone „Atviras kreditų fondas“ bankai pradėjo naudotis tik 2009 metų IV ketvirtį, kai buvo pagerintos kreditų teikimo sąlygos. Per 2009 m. buvo suteikta (sukontraktuota) 13 kreditų, už 13,12 mln. Lt (11,36 mln. Lt ir 509,7 tūkst. EUR), tarp jų 75 proc.

AKF lėšų (9,84 mln. Lt arba beveik 10 proc. priemonei skirtų lėšų) ir 25 proc. banko lėšų (3,28 mln. Lt). Po vieną kreditą buvo suteikta labai mažai ir vidutinei įmonėms, 11 kreditų – mažoms įmonėms.

Ekonomikos augimo veiksmų programos 2 prioriteto „Verslo produktyvumo didinimas ir aplinkos verslui gerinimas“ 3 uždavinio „Pagerinti MVĮ priėjimą prie finansavimo šaltinių“ stebėsenos rodikliai ir pasiektas rezultatas per priemonę „Atviras kreditų fondas“ (per ataskaitinį laikotarpį ir per visą priemonės įgyvendinimo laikotarpį) pateikti lentelėje (žr. 3 lentelė).

3 lentelė

Atviro kreditų fondo stebėsenos rodikliai ir pasiektas rezultatas

Stebėsenos rodiklio pavadinimas	Matavimo vnt.	Skaičiavimo būdai	Bendras pasiektas rezultatas	Prognozė AKF
Finansų inžinerijos priemonėmis pritrauktos privačios investicijos	Lt	Sumuojamos pritrauktos privačios investicijos	16.557.145	33.000.000
Finansų inžinerijos priemonėmis paremti MVĮ subjektai	vnt.	Sumuojamos finansinių tarpininkų su finansinių inžinerijos priemonėmis paremtais MVĮ subjektais pasirašytos sutartys	105	100

Šaltinis: UAB „INVEGA“ duomenys, 2011.

Pateiktos lentelės duomenys rodo, kad naudojantis AKF bendras pasiektas rezultatas jau yra 16,557 mln. Lt, o pasirašytų sutarčių MVĮ su finansinių inžinerijos priemonėmis yra 105. Prognozuojama pritraukti privačių investicijų 33 mln. Lt.

Remiantis INVEGA duomenimis, AKF fondo suteiktos lėšos pasiskirstė taip: AB Šiaulių bankas pagal šią priemonę 2009 m. suteikė 1 kreditą už 1,65 mln. Lt, AB Ūkio bankas – 6 kreditus už 7,01 mln. Lt, UAB Medicinos bankas – 6 kreditus už 4,46 mln. Lt (tarp jų 2,7 mln. Lt ir 509,7 tūkst. EUR). Kiti bankai 2009 m. AKF priemone nesinaudojo.

Analizė parodė, kad priemone „Atviras kreditų fondas“ bankai pradėjo naudotis tik 2009 m. IV ketvirtį, kada buvo pakeistos kreditų teikimo sąlygos. Ekonomikos augimo veiksmų programos 2 prioriteto „Verslo produktyvumo didinimas ir aplinkos verslui gerinimas“ 3 uždavinio. Kokia bus taikoma minimali palūkanų normos riba priklausys nuo banko ir MVĮ subjekto susitarimo.

2.16. JEREMIE kontroliuojančiojo fondo mažoms ir vidutinėms įmonėms finansuoti ekonominė analizė

ES numatyta, kad, be INVEGA fondo, finansiniams ištekliams patekti į rinką bus naudojamas ir esantis JEREMIE kontroliuojantysis fondas, kurio paskirtis – pagerinti finansavimo prieinamumą MVĮ, naudojant įvairių finansinių priemonių rinkinį (Europos investicijų banko grupė, 2010). Atsižvelgiant į tai, kad 2008 m. spalio 1 d. pasirašytoje sutartyje dėl JEREMIE kontroliuojančiojo

fondo įsteigimo numatyta, kad po trejų metų nuo sutarties pasirašymo, Ūkio ministerija turi teisę paskirti teisių perėmėją ir į 2008 m. spalio 1 d. pasirašytą Susitarimo memorandumą „JEREMIE Lietuva“, 2009 m. vasario 9 d. ūkio ministras įsakymu Nr.4-46 pavedė INVEGA pasirengti 2011 m. perimti JEREMIE kontroliuojančiojo fondo valdytojo teises ir funkcijas.

Per analizuojamąjį fondą šiuo metu įgyvendinamos 3 priemonės (JEREMIE kontroliuojantieji fondai..., 2010):

1. **Paskolų priemonė**, skirta 500 mln. Lt. Paskolos dydis nefiksuotas, jis gali siekti iki 2 proc.nuo banko valdomos priemonės lėšų sumos. Paskolas teikia 3 bankai – AB SEB bankas, AB Šiaulių bankas ir AB Swedbank.

2. **Rizikos kapitalo fondai**, skirta 96 mln. Lt. Sudarytos sutartys su 2 kapitalo valdymo bendrovėmis – LitCapital ir BaltCap. Maksimali investicija į vieną įmonę gali siekti iki 10 mln. Lt.

3. **Bendrai su verslo angelais investuojantis fondas** skirta 28 mln. Lt, dar tiek pat bus pritraukta privačių lėšų. Fondą administruoja UAB „Mes Invest“. Maksimali investicija į vieną įmonę gali siekti 1,38 mln. Lt. Į įmones investuojamos ne tik lėšos, bet ir žinios bei patirtis.

Norint sužinoti, kaip pasiskirstė JEREMIE kontroliuojančiojo fondo priemonės, analizei naudojamos JEREMIE kontroliuojančiojo fondo vykdomų priemonių duomenys (žr. 4 lentelė).

4 lentelė

JEREMIE kontroliuojančiojo fondo priemonės 2009 m.

Priemonės	Lėšos mln.EUR	Lėšos mln. Lt
Rizikos kapitalo fondas	28	96,7
Verslo angelų fondas	8	27,6
Paskolos MVĮ	204	704,4
Portfelinės garantijos	50	172,6

Šaltinis: LR Ūkio ministerijos duomenys, 2011.

Kaip matyti iš lentelės pateiktų duomenų, daugiausiai lėšų buvo skiriama MVĮ subjektų paskoloms (704,4 mln. Lt), o mažiausiai – verslo angelų fondui (27,6 mln. Lt). Ekonominio sunkmečio laikotarpiu nedaug verslininkų pasinaudojo šiomis lėšomis. LR Ūkio ministerijos duomenimis, nors fondui buvo teikiamos lėšos verslui finansuoti, tačiau kontroliuojančiojo fondo lėšos per 2009 m. rinkos nepasiekė ir numatytiems tikslas nebuvo naudojamos. Nors Vyriausybės planuose nurodyta, jog Vyriausybė sieks, kad lėšos per JEREMIE kontroliuojantįjį fondą būtų pasiekiamos rinkoje jau nuo 2009 m. balandžio ar gegužės mėn. – greičiausiai techniškai įmanomu metu.

Pasteba, kad finansavimo sutartis tarp EIF, Finansų ministerijos ir Ūkio ministerijos buvo pasirašyta 2008 m. spalio 1 d. (su padarytais pakeitimais 2009 m. kovo 4 d.). Per 2008 m. IV ketvirtį EIF pradėjo rengti finansinių priemonių komercines sąlygas ir dokumentus, kad būtų galima skelbti konkursus, teikti paraiškas finansiniams tarpininkams atrinkti. Jokių sandorių 2008 m. nebuvo. 2009 m. vykdant Rizikos kapitalo ir Verslo angelų fondo priemones, atrinkti finansiniai tarpininkai, su kuriais sutartys pasirašytos 2010 m. Portfelinės garantijos priemonės buvo nuspręsta atsisakyti dėl mažo bankų susidomėjimo ir 2010 m. numatyta pakeisti ją kita priemone (Ekonomikos skatinimo plano įgyvendinimo rezultatai, 2011).

Europos Komisijos JEREMIE iniciatyvos tikslas – padėti šalims narėms pasirengti dalį joms numatytų Europos Sąjungos struktūrinės paramos lėšų panaudoti MVĮ verslui skirtiems finansiniams instrumentams (kreditavimui, rizikos kapitalo investicijoms, garantijoms ir pan.) įgyvendinti. Todėl atlikta duomenų analizė rodo, kad lėšos priemonėms buvo skiriamos, tačiau atlikus gilesnę analizę, nustatyta, kad nors Ūkio ministerija, atsižvelgusi į pasaulinės krizės padarinius Lietuvos ūkiui ir siekdama suteikti šalies ekonomikai plėtros stimulą, ėmėsi atitinkamų priemonių, norėdama paspartinti JEREMIE kontroliuojančiojo fondo numatytų lėšų (290 mln. Lt) panaudojimą Lietuvoje, iš šio fondo 2009 m. laikotarpiu į Lietuvos rinką nepateko nei vienas litas.

3. MAŽŲ IR VIDUTINIŲ ĮMONIŲ FINANSAVIMO GALIMYBIŲ VERTINIMAS RECESIJOS SĄLYGOMIS

Šiame skyriuje, remiantis antroje dalyje aprašyta MVĮ finansavimo galimybių analize, bus vertinamos MVĮ subjektų priėjimo prie finansavimo galimybių sąlygos. Žinant, kad smulkusis verslas yra neatsiejama ekonomikos augimo dalis, jam reikia skirti didžiulį dėmesį, todėl įgyvendinant MVĮ paramos politiką, labai svarbu įvertinti finansavimo MVĮ efektyvumą visos valstybės lygmeniu. Šiame skyriuje, analizuojant įstatymus ir kitus teisės aktus yra vertinamos finansavimo priemonių sąlygos, aptartos ankstesniuose skyriuose.

3.1. Mažoms ir vidutinėms įmonėms teikiamų garantijų sąlygų už paskolas vertinimas

MVĮ subjektams nėra lengva gauti finansavimą, o atsiradus lėšų trūkumui, kyla įvairiausių plėtros problemos. Valstybė privalo skirti daug dėmesio smulkią verslo plėtrai. Finansiniams ištekliams patekti į rinką, valstybė yra numačiusi jau egzistuojančias priemones – UAB „Investicijų ir verslo garantijos“. Įtraukiant INVEGA, siekiama, kad kai kurios kreditavimo priemonės pradėtų veikti kiek galima greičiau, taip pat siekiama pateikti rinkai finansines priemones. Remiantis LR Ūkio ministro įsakymu (2006-05-02, įsakymas Nr. 4-152). INVEGA garantuoja verslo kreditų (investicinių, apyvartinių) teikimą, finansinės nuomos riziką, kompensuoja palūkanas, teikia mažus kreditus ir kt. Vykdydama šias priemones, INVEGA dalyvauja įgyvendinant Specialiosios ekonomikos augimo ir konkurencingumo didinimo programą, kurios vienas iš tikslų – sudaryti palankias sąlygas pradėti ir plėtoti verslą, skatinti verslumą ir mažų bei vidutinių įmonių konkurencingumą. Šios programos asignavimų valdytoja – Ūkio ministerija.

MVĮ subjektas, kreipdamasis į banką ar kitą kredito įstaigą dėl paskolos verslui pradėti ar plėsti, dažnai susiduria su bankui *nepatrauklaus ar nepakankamo užstato* problema. INVEGA padeda išspręsti šią problemą, garantuodama pirmos paskolos dalies grąžinimą bankui iki 80 proc. paskolos sumos. Likusios negarantuotos paskolos dalies grąžinimą bankas užsitikrina MVĮ subjekto pasiūlytais užstatais, įsikeisdamas už paskolos lėšas įsigyjamą turtą. MVĮ kreipiasi į banką ar kitą kredito įstaigą, kuri sutinka kredituoti jo verslą. Bankas, priimdamas sprendimą kredituoti, sprendžia, ar jam pakanka užstato. Jei trūksta, tuomet bankas kreipiasi į INVEGĄ dėl garantijos suteikimo ir pateikia reikiamus dokumentus.

MVĮ subjektai, norintys gauti garantijas už paskolas, turi atitikti tokius numatytus reikalavimus (Mikrokreditai...,2010):

- įmonė turi atitikti Lietuvos Respublikos mažojo ir vidutinio verslo įstatyme nurodytus kriterijus (atitikti MVĮ statuso kriterijus);

- paskolos turi būti skirtos investicijoms ar apyvartinėms lėšoms, reikalingoms verslui plėtoti;
- paskolos gavėjas ar paskolos gavėjo dalyviai (akcininkai, savininkai ir kt.) į finansuojama projektą *turi investuoti ne mažiau kaip 20 procentu piniginiu lėšų ar kito turto.*

Reikalavimas investuoti ne mažiau kaip 20 procentu piniginiu lėšų ar kito turto netaikomas paskolos gavėjui, kuris prašymo suteikti garantija pateikimo (registravimo) Bendrovei diena veikia trumpiau nei 12 mėnesių;

- paskolos gavėjas nėra bankrutuojantis, restruktūrizuojamas;
- smulkiojo ir vidutinio verslo subjektui gali būti suteikta atitinkamo dydžio *de minimis* valstybės pagalba.

- Garantijos gali būti suteikiamos paskoloms litais arba užsienio valiuta. Garantijos suma už paskolas užsienio valiuta turi būti išreikšta litais.

- Garantija teikiama su sąlyga, kad finansuojamas projektas, kuriam teikiama paskola, yra Bendrovės pripažįstamas finansiniu požiūriu pagrįstu ir kredituotinu.

INVEGA teikia garantijas už paskolas, skirtas:

- materialioms investicijoms – ilgalaikiam turtui pirkti, statyti, remontuoti ar rekonstruoti;
- nematerialioms investicijoms – technologijų perėmimui įsigyjant patentus, licencijas ar kitas nepatentuotinas technines žinias.

- apyvartinėms lėšoms.

- įmonės lėšomis (ne anksčiau kaip per paskutinius 3 mėnesius iki prašymo suteikti garantiją gavimo ir registravimo dienos) apmokėtoms investicijoms refinansuoti. Tokiu atveju kartu su prašymu suteikti garantiją turi būti pateikti išlaidas ir apmokėjimą pagrindžiantys dokumentai.

Analizuojant INVEGA garantijų teikimo sąlygas MVĮ subjektams, išsiaiškinta, kad garantijos už paskolas neteikiamos projektams, susijusiems su žemės ūkio produktų, miško, žuvininkystės ir akvakultūrų auginimu, gamyba, pirminiu perdirbimu. INVEGA negarantuoja paskolų, suteikiamų krovinių vežimu užsiimančių įmonių projektams, skirtiems krovinių transporto priemonėms įsigyti. Pabrėžtina, kad *garantijos taip pat neteikiamos*, kurių lėšomis įsigytas turtas gali būti naudojamas ir *asmeniniais tikslais*.

Jei verslo subjektas veikia 3 metus ir ilgiau, maksimali garantijos suma gali būti 5 mln. Lt. Jei yra gautos kelios garantijos, garantijų likučių suma neturi viršyti 5 mln. Lt. *Garantijos suma gali būti nuo 30 iki 80 proc. paskolos sumos.* Jei verslo subjektas veikia trumpiau nei 3 metus maksimali garantijos suma yra 2 mln. Lt, o kai yra gautos kelios garantijos, jų likučių suma neturi viršyti 2 mln. Lt.

Paskolos gavėjas INVEGOS garantuojamos paskolos grąžinimui užtikrinti turi įkeisti už paskolos lėšas perkamą, statomą, remontuojamą ar rekonstruojamą įmonės ilgalaikį materialųjį turtą. Už paskolos lėšas perkamas turtas gali būti neįkeičiamas, jei įkeitimui yra pateikiamas kitas likvidesnis ir ne mažesnės vertės kaip už paskolos lėšas perkamas turtas ir šio įkeitimo pakanka projekto vykdymo rizikai minimizuoti.

Investicinių paskolų atveju, kai už paskolos lėšas įsigytas, statomas, remontuojamas ar rekonstruojamas turtas yra įkeičiamas bankui, įmonės dalyvavimas ne mažiau kaip 20 proc. (įmonių iki 12 mėnesių amžiaus atveju – ne mažiau kaip 10 procentų) projekto vertės gali būti užskaitomas investavus pačios įmonės nuosavas lėšas į projekto investicinę dalį, arba įkeičiant bankui turimą įmonės nuosavą ilgalaikį materialųjį turtą ar įmonės akcininko ar savininko savo asmeninį ar kitą turtą. Įkeičiamo turto vertė skaičiuojama atsižvelgiant į jo likvidacinę pardavimo kainą ir turi būti ne mažiau kaip 20 proc. įmonės nuosavomis lėšomis reikalaujamų atlikti mokėjimų (įmonių iki 12 mėnesių amžiaus atveju – ne mažiau kaip 10 procentų).

Apyvartinės paskolos atveju, pačios įmonės dalyvavimas gali būti užskaitomas įkeičiant bankui įmonės nuosavą ilgalaikį materialųjį turtą ne mažesnės kaip 20 proc. (įmonių iki 12 mėnesių amžiaus atveju – ne mažiau kaip 10 procentų) finansuojamo projekto vertės (įkeičiamas turtas vertinamas likvidacine pardavimo verte) Taip pat, įmonei neturint pakankamai arba dėl pateisinamų priežasčių negalint įkeisti bankui priimtino turto, yra vertinamas įmonės nuosavo kapitalo ir turto santykis ir jis turi būti ne mažesnis kaip 20 proc. (įmonių iki 12 mėnesių amžiaus atveju – ne mažiau kaip 10 procentų). Rodiklis skaičiuojamas įvertinus imamą paskolą.

Paskolos garantavimo sąlygų analize išsiaiškinta, kad už suteiktą garantiją paskolos gavėjas turėtų sumokėti vienkartinį garantijos atlyginimą. Garantijos atlyginimo dydis priklauso nuo įmonės amžiaus. Nustatomi tokie mokesčiai: įmonėms, veikiančioms iki 3 metų, nustatytas *4 proc. nuo garantijos sumos dydis*, o įmonėms, veikiančioms 3 metus ir ilgiau, – *3 proc. nuo garantijos sumos dydis*. Kaip matyti, kuo įmonė veikia ilgiau, tuo mažėja jos mokestis už suteiktą garantiją.

Šiuo metu *valstybė skatina ir remia įmones, imančias paskolas su INVEGOS garantija, sumokėdama už įmonę dalį garantijos atlyginimo*. Garantijos atlyginimas subsidijuojamas iki 2 mln. Lt garantijos sumos. 2 mln. Lt garantijos sumos perviršis nėra subsidijuojamas ir MVĮ subjektas turi sumokėti visą kainą (Navickas, 2007).

Remiantis Garantijos atlyginimo subsidijavimo nuostatais, subsidijavimo tarifas priklauso nuo įmonės amžiaus ir įmonės MVĮ statuso. Paskolos gavėjams, MVĮ subjektams, subsidijuojama 3/4, 2/3 arba 1/2 INVEGOS garantijos atlyginimo. Vertinant subsidijavimo paslaugas, labai mažoms ir mažoms įmonėms, veikiančioms 3 metus ir ilgiau, subsidijuojama 2/3 garantijos atlyginimo (paskolos gavėjas sumoka tik 1 proc.). Pastebėta, kad vidutinėms įmonėms, veikiančioms 3 metus ir ilgiau subsidijuojama 1/2 garantijos atlyginimo (paskolos gavėjas moka 1,5 proc.). Taigi įmonės už

INVEGOS suteikiamas garantijas, INVEGAI turi sumokėti tik 1 proc. arba 1,5 proc. garantijos atlyginimą nuo garantijos sumos.

Apibendrinant galima teigti, kad nors valstybė skiria daug dėmesio MVĮ finansavimo galimybėms gerinti, tačiau čia taip pat kyla nemažai problemų. MVĮ subjektai, norintys gauti garantijas už paskolas turi atitikti jiems keliamas sąlygas. Vertinant garantijų teikimo sąlygas, galima daryti išvadas, kad garantijos suma gali būti nuo 30 iki 80 proc. paskolos sumos. Kaip matyti, valstybė bet kuriuo atveju negarantuoja visos paskolos 100 proc. MVĮ subjektas turi dalyvauti garantijų teikimo procese. Norint gauti garantiją už teikiamą paskolą, MVĮ subjektas turi turėti ir savo užstatą (20 proc. užstatas). Įmonė turi dalyvauti projekte nuosavomis lėšomis ar turtu iki paskolos panaudojimo pradžios arba proporcingai vienu metu su paskolos lėšų panaudojimu. Vien tik už garantuojamos paskolos lėšas įsigytas ir įkeičiamas turtas nelaikomas įmonės dalyvavimu projekto finansavime. Lengviausia garantiją už teikiamas paskolas galima gauti MVĮ verslo subjektams, veikiantiems ilgiau nei 3 metus. Būtina pabrėžti, kad įmonės kreditavimo galimybės taip pat apsunkina ir vienkartinis mokestis už garantijos teikimą.

3.2. Mažoms ir vidutinėms įmonėms dalinio paskolų palūkanų kompensavimo už paskolas sąlygų vertinimas

Valstybė vykdo dar vieną MVĮ finansavimo galimybių gerinimo priemonę – dalinį palūkanų kompensavimą. Iki 2009 m. palūkanos buvo kompensuojamos iš valstybės asignuojamų lėšų, o nuo 2009 m. paskolų palūkanos kompensuojamos iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų įgyvendinant **Ekonomikos augimo veiksmų programos** 2 prioriteto "Verslo produktyvumo didinimas ir aplinkos verslui gerinimas" uždavinio "Pagerinti MVĮ priėjimą prie finansavimo šaltinių" priemonę VP2-2.3-ŪM-02-V "Dalinis palūkanų kompensavimas". Ši ES struktūrinio fondo lėšomis finansuojama priemonė įgyvendinama visuotinės dotacijos būdu, t. y. INVEGAI, kaip visuotinės dotacijos valdytoji ir šios priemonės administratoriui, bus skiriamos visuotinės dotacijos lėšos MVĮ subjektų paskolų palūkanoms kompensuoti.

MVĮ subjektams *kompensuojama 50 proc. sumokėtų paskolų palūkanų, bet ne daugiau kaip 5 proc. metinių palūkanų*. Paskolų palūkanos kompensuojamos paskolų gavėjams ne rečiau kaip kas ketvirtį pagal bankų pateiktą informaciją. Paskolų palūkanos kompensuojamos tik, jei paskolos yra paimtos su INVEGOS garantija.

Keliami reikalavimai, kad MVĮ subjektų imamos paskolos lėšos turi būti skirtos verslo plėtrai. Paskolų palūkanos kompensuojamos garantijos galiojimo laikotarpiu, t. y. nuo garantijos išdavimo dienos iki garantijos gražinimo datos, bet ne ilgiau kaip 24 mėn. apyvartinių paskolų atveju, ir ne ilgiau kaip 36 mėn. – investicinių paskolų atveju.

Tam, kad būtų iš dalies kompensuojamos paskolų palūkanos, paskolos suma negali viršyti 2,5 mln. Lt (Kreivys, 2009). Ūkio Ministro teigimu, jei yra kelios garantuotos paskolos, iš dalies paskolų palūkanos kompensuojamos tik tada, jei paskolų pradinių dydžių suma neviršija 2,5 mln. Lt. Jei viršija, paskutinės paskolos palūkanos iš viso nėra kompensuojamos.

Ivertinus, kokiomis sąlygomis MVĮ gali gauti dalinį palūkanų kompensavimą, gali daryti išvadas, kad MVĮ subjektams nėra kompensuojamos visos patiriamos išlaidos palūkanų kompensavimui – kompensuojama tik 50 proc. sumokėtų paskolų palūkanų, būtinai gautų su INVEGOS garantijomis. Pastebėtina, kad palūkanos kompensuojamos su sąlyga, kada paskolų suma neviršija 2,5 mln. Lt. Galima daryti išvadas, kad MVĮ subjektams yra nustatomi reikalavimai norint gauti dalinį palūkanų kompensavimą.

3.3. Mažoms ir vidutinėms įmonėms labai mažų paskolų (mikrokreditų) teikimo sąlygų vertinimas

Norėdami gauti labai mažus kreditus MVĮ subjektai turėjo pateikti bankams paraiškas, nurodant dokumentus ir derėtis dėl paskolos sąlygų. Per kiek laiko bankai turėjo apdoroti paraiškose gautus duomenis nenustatyta, o lėšas įmonėms bankai skirstė per jų pačių nustatytus kreditavimo mechanizmus. Z. Valatkienės teigimu (2009), bankai sąmoningai neskubėjo skirstyti pinigų, apdorodami pateiktus duomenis vilkino laiką, prašydami pateikti papildomų duomenų. Susidarė nuomonė, kad įmonėse tiesiog nėra profesionalių darbuotojų, galinčių tinkamai užpildyti paraiškas, sudaryti balansus, pelno nuostolio ataskaitas ar parašyti trumpą verslo planą. Jeigu įmonė banko nesudomina, jos dokumentų į INVEGA net nesiunčia. Jeigu įmonei pasiseka po dviejų mėnesių (jei nepasiseka – po pusės metų), pinigai įplaukia į įmonės sąskaitą, kuriuos ji turi panaudoti per mėnesį.

Siekdama paskatinti mažų ir vidutinių įmonių plėtrą Lietuvoje, LR Vyriausybė pritarė Ūkio ministerijos siūlymui teikti labai mažas paskolas ir skyrė 28,8 mln. Lt - PHARE pasibaigusių programų (negrąžintinos paramos Lietuvai) lėšas. Šios lėšos paskolintos atranką laimėjusiems AB Šiaulių bankui, UAB Medicinos bankui ir DnB NORD bankui, pasiūliusiems geriausias įmonių mikrokreditavimo sąlygas. Minėti bankai mikrokreditavimui skirtas lėšas galės naudoti iki 2012-12-31.

Labai mažos paskolos - iki 86 320 litų (iki 25 tūkst. eurų ar atitinkamai kita valiuta) paskolos labai mažoms, mažoms ar vidutinėms įmonėms (MVĮ). Labai mažos paskolos gali būti teikiamos kaip paskolos, kredito linijos ar overdraftai investicijoms ir apyvartinėms lėšoms finansuoti. Vienai įmonei bankai gali suteikti ne daugiau kaip 2 labai mažas paskolas (Mikrokreditų administravimas, 2007).

Vertinant labai mažų paskolų išdavimą MVĮ subjektams, galima sakyti, kad už gautas mikrokreditavimui skirtas lėšas banko mokamų palūkanų norma yra apskaičiuojama imant trijų mėnesių EURIBOR ir atimant 1,25 procentinio punkto, tačiau palūkanų norma turi būti ne mažesnė kaip 1 procentas metinių palūkanų, išskyrus įmonėms, vykdančioms veiklą Alytaus, Marijampolės, Tauragės, Telšių ir Utenos apskričių savivaldybių teritorijose, tuomet banko mokamų palūkanų norma yra apskaičiuojama imant trijų mėnesių EURIBOR ir atimant 1,75 procentinio punkto, tačiau palūkanų norma turi būti ne mažesnė kaip 0,5 procento metinių palūkanų, t. y. šiuo atveju bankams mokamų palūkanų norma bus 0,5 proc. mažesnė nei paprastai (Kauno regiono smulkių ir vidutinių verslininkų asociacija, 2008).

MVĮ gražinus labai mažą paskolą, gautas lėšas bankas gali panaudoti tik naujiems mikrokreditams teikti. Visa mikrokreditavimui skirtų lėšų perskolinimo MVĮ rizika atitenka bankui, todėl užstatų klausimas su kiekvienu klientu sprendžiamas atskirai. Jei projektas ir ūkio subjektas atitinka nustatytus reikalavimus, imdamos labai mažas paskolas įmonės gali pasinaudoti ir INVEGA garantijomis.

Atlikus MVĮ labai mažų kreditų gavimo sąlygų vertinimą, galima teigti, kad nors smulkusis verslas yra skatinamas visos šalies mastu, tačiau vis dėl to yra susiduriama su rimtomis problemomis. MVĮ subjektas, norintis pasinaudoti mikrokreditavimo paslaugomis, privalo bankams pateikti daugybę dokumentų (tinkamai užpildytas paraiškas, balansą ir kt. dokumentus), tačiau problemos esmė yra banko atsakymo laukimas, ar mikrokreditas bus suteikiamas, ar ne. Bankui nesusidomėjus įmone, bankas neteikia INVEGA prašymo dėl finansavimo užstato. MVĮ subjektams gavus finansavimą, lėšos į banko sąskaitą ne visada yra pervedamos artimiausiu laiku, o gavus kreditą, įmonė turi juo pasinaudoti per mėnesį. Remiantis esamomis ekonomikos sąlygomis galima prognozuoti, kad, jei ir toliau verslui nebus taikoma palankesnių sąlygų, kreditų paslauga pasinaudos vis mažiau MVĮ verslo subjektų.

3.4. Mažoms ir vidutinėms įmonėms Mažų kreditų teikimo – 1 etapas teikimo sąlygų vertinimas

Vykdydama priemonę „Mažų kreditų teikimas – 1 etapas“, INVEGA dalyvauja įgyvendinant Specialiosios ekonomikos augimo ir konkurencingumo didinimo programą, kurios vienas iš tikslų – sudaryti palankias sąlygas pradėti ir plėtoti verslą, skatinti verslumą ir mažų bei vidutinių įmonių konkurencingumą. Šios programos asignavimų valdytoja – Ūkio ministerija.

Priemonei „Mažų kreditų teikimas – 1 etapas“ skirta 20 mln. LT nacionalinių lėšų, kurios turi būti išskolintos labai mažoms, mažoms ir vidutinėms įmonėms. Šiai priemonei įgyvendinti buvo pasirašyta sutartis su trimis bankais: AB Ūkio banku, AB Šiaulių banku, UAB Medicinos banku. AB

Ūkio bankui mažiems kreditams teikti skirta 8 mln. litų valstybės biudžeto lėšų, Šiaulių bankui – 7 mln. litų, Medicinos bankui – 1,685 mln. litų. (Mažų kreditų teikimas – 1 etapas, 2009).

Ūkio bankas prie priemonės finansavimo turi pridėti 25 proc. savo lėšų, Šiaulių bankas – 20proc., Medicinos bankas – 16 proc. savo lėšų. *Maksimali bankų marža klientams negali viršyti 3,1 proc. Be to, bankai taikys patrauklius administravimo mokesčius.* Mažiems kreditams teikti skirtos lėšos bankams skolinamos ne ilgiau kaip iki 2013 m. liepos 1 d. Tikslinė paskola, kurios valiuta – litai, *bankams suteikiama 4 metų terminui, už ją mokamos 6 mėn. VILIBOR – 0,5 proc. palūkanų norma, bet ne daugiau kaip 5,5 proc.* Maksimalus mažo kredito dydis ribojamas iki 175 000 litų. Vienam paskolos gavėjui gali būti suteiktas ne daugiau kaip *vienas mažas kreditas.* Mažų kreditų gavėjai – labai mažos, mažos ir vidutinės įmonės, privalo būti registruotos ir pagrindinę veiklą vykdyti Lietuvoje. Maži kreditai skirti investicijoms arba apyvartiniam kapitalui finansuoti. Maži kreditai neteikiami įmonėms, kurios veikia didmeninė prekybos, žemės ūkio, statybos, finansinės ir draudimo veiklos, teisinės veiklos sektoriuose. Be to, maži kreditai negali būti skirti esamiems įsipareigojimams bankams ar kitoms finansų įstaigoms refinansuoti. Kredito gavėjui gražinus mažą kreditą ar jo dalį, gautos lėšos bus panaudojamos tik naujiems mažiems kreditams teikti.

Analizuojamos priemonės vertinimo sąlygų analizei atlikti, yra palyginamos visų trijų bankų kreditų išdavimo administravimo kainos. Remiantis bankų pateikta informacija, AB Ūkio bankas pateikia tokias kreditavimo kainas MVĮ subjektams:

- Metų palūkanos – iki 8,6 proc.
- Dokumentų parengimo mokestis – 100 Lt.
- Įsipareigojimo mokestis – 0 proc.
- Mokestis už prieš laiką gražintą kreditą – 0 Lt
- Kreditavimo sąlygų keitimas – 100 Lt

AB Šiaulių bankas pateikia tokias kreditavimo kainas:

- Administravimo mokestis – 0,1 proc. metinių palūkanų nuo kredito sumos už kredito naudojimosi laikotarpį.
- Įsipareigojimo mokestis – 0,4 proc. metinių palūkanų.
- Sutarties sąlygų keitimo mokestis – 200 Lt.
- Išankstinio gražinimo mokestis – 1 mėnesio palūkanos nuo anksčiau termino gražinamos sumos.
- Įkeičiamo turto vertinimo mokestis – 100-500 Lt.

UAB Medicinos bankas pateikia tokį paskolų teikimo kainyną;

- kredito grąžinimo užtikrinimo priemone gali būti nekilnojamojo ar kilnojamojo turto įkeitimas, kiti bankui priimtini užtikrinimo būdai. Siūlomas įkeisti nekilnojamas ar kilnojamasis turtas įvertinamas turto vertintojų;

- orientacinė palūkanų norma nuo 1,49% - 1,99%;
- įmonei gali būti suteikti ne daugiau kaip du mikrokreditai.

Vertinant „Mažų kreditų teikimo – 1 etapas“ priemonę, galima sakyti, kad MVĮ verslo subjektai gali gauti paskolas iš trijų bankų: AB Ūkio bankas, AB Šiaulių bankas ir UAB Medicinos bankas. Bankai taikė patrauklius administravimo mokesčius. Mažo kredito dydis apribojamas iki 175 000 Lt. Pastebėtina, kad paskolos gavėjui gali būti suteikta tik viena paskola.

3.5. Mažoms ir vidutinėms įmonėms Mažų kreditų teikimo – 2 etapas teikimo sąlygu vertinimas

Ūkio ministerija, Finansų ministerija ir UAB „Investicijų ir verslo garantijos“ 2009 m. balandžio 8 d. pasirašė finansavimo sutartį, pagal kurią įsteigtas INVEGA fondas, kuris per atrinktus finansinius tarpininkus – bankus teiks paskolas MVĮ. Šio fondo valdytoju paskirta INVEGA. Mažų kreditų MVĮ teikimas palankesnėmis sąlygomis yra valstybės pagalba MVĮ. Paskolos MVĮ subjektams teikiamos už žemesnes nei rinkoje esančias palūkanas. Priemonei MK2 įgyvendinti skirta 100 mln. Lt 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos lėšų (Valatkienė, 2008).

Priemonei skirtų lėšų pasiskirstymas buvo toks: Šiaulių bankui mažiems kreditams teikti skirta 35 mln. litų, Ūkio bankui – 26 mln. litų, o „Parex“ ir Medicinos bankams – po 19,5 mln. litų. Šias lėšas bankai verslui privalės *išskolinti per pirminį išskolinimo terminą – 6 mėnesius nuo lėšų pervedimo dienos*. Bankai privalo *ne mažiau kaip 50 proc. mažiems kreditams skirtų lėšų sumos išskolinti per 4 mėnesius nuo lėšų pervedimo dienos*.

INVEGA duomenimis, maksimali bankų marža, kurią bankai įsipareigoja taikyti mažiems kreditams, turi neviršyti 2,2 proc. Laimėję bankai įsipareigoja nuo INVEGOS fondo pervestos ir bankų mažiems kreditams nepanaudotų lėšų sumos mokėti 3 mėn. VILIBOR ir 0,1 proc. dydžio metines palūkanas. Jei mažo kredito gavėjo vykdomo projekto vieta yra Vilniaus, Kauno ar Klaipėdos miestų savivaldybėse, tada nuo panaudotų lėšų sumos minėti bankai mokės 3 mėn. VILIBOR ir 1 proc. skirtumą, bet ne mažiau kaip 3 proc. metinių palūkanų. Kitose savivaldybėse – 3 mėn. VILIBOR ir 2 proc. skirtumą, bet ne mažiau kaip 2 proc. metinių palūkanų. *Bankas per 12 mėnesių laikotarpį vienam kredito gavėjui gali suteikti ne daugiau kaip vieną mažą kreditą. Maksimalus nustatytas mažo kredito dydis yra iki 350 000 litų*. Mažo kredito gavėjas privalo būti Lietuvos teritorijoje veikianti ir Lietuvoje įregistruota įmonė, atitinkanti labai mažos, mažos ar vidutinės įmonės apibrėžimą pagal MVĮ įstatymą. Šios įmonės privalės pateikti bankui MVĮ subjekto statuso deklaraciją. Be to, projektai turi būti įgyvendinami Lietuvos teritorijoje.

Paskolos skiriamos verslo plėtrai – įmonių investicinėms ir apyvartinėms lėšoms finansuoti. Tačiau maži kreditai negali būti teikiami kreditų gavėjų turimų kreditų ar finansinių įsipareigojimų refinansavimui tame pačiame banke ar kitoje finansų įstaigoje. Teikiamų mažų kreditų valiuta bus tik litai. Kredito gavėjui grąžinus mažą kreditą ar jo dalį, gautos lėšos bus panaudojamos tik naujiems mažiems kreditams teikti.

Atlikus priemonės „Mažų kreditų teikimas – 2 etapas“ sąlygų vertinimą, galima daryti išvadas, kad lėšas bankai verslui privalės išskolinti per pirminį išskolinimo terminą – 6 mėnesius nuo lėšų pervedimo dienos. Bankai privalo ne mažiau kaip 50 proc. mažiems kreditams skirtų lėšų sumos išskolinti per 4 mėnesius nuo lėšų pervedimo dienos. Pastebėtina, kad bankai MVĮ verslo subjektams per 12 mėn. laikotarpį gali suteikti ne daugiau kaip vieną mažą kreditą. Maksimalus mažo kredito dydis yra 350 000 Lt.

3.6. Mažoms ir vidutinėms įmonėms taikomos Atviro kreditų fondo priemonės sąlygų vertinimas

Atviras kreditų fondas (AKF) yra viena iš ES paramos numatytų priemonių, kuria siekiama suaktyvinti kreditinių išteklių rinką Lietuvoje. Šiai priemonei įgyvendinti skirta 100 mln. Lt INVEGA fondo lėšų. Kreditai MVĮ subjektams gali būti teikiami litais arba eurais. Vykdam šią priemonę, 2009 m. liepos mėn. sutartys pasirašytos su Šiaulių, Ūkio, Medicinos, „Parex“, DnB NORD, „Finasta“ ir „Snoro“ bankais. Pažymėtina, kad bankas, norėdamas suteikti kreditą, pateikia INVEGA prašymą rezervuoti AKF lėšas ir per 15 darbo dienų privalo pateikti patvirtintą sutarties kopiją ir paraišką pagal INVEGA reikalavimus. Priešingu atveju, rezervacija panaikinama. Iš AKF bankui skiriama ne daugiau kaip 75 proc. sumos, kita dalis yra banko nuosavos lėšos. Pažymėtina, kad ši priemonė tik pradedama, todėl daryti išvadas dar per anksti, o skaičiai rodo, kad investicijoms naudojama daugiau kaip pusė AKF lėšų.

Atkreiptinas dėmesys į nustatytas šios priemonės skolinimosi sąlygas: maksimali banko marža už suteikiamą kreditą MVĮ subjektui gali būti 3 proc. metinių palūkanų, o kreditų palūkanų norma apribota – jei paskola imama eurais, palūkanų norma negali viršyti 6 proc. metinių palūkanų, įskaitant ir maksimalią banko maržą; jei paskola imama litais, – 10 proc. metinių palūkanų. Kokia bus taikoma minimali palūkanų normos riba priklauso nuo banko ir MVĮ subjekto susitarimo. Už paskolintas bankui iš INVEGA fondo AKF lėšas eurais, įvesta mažiausia riba – 1 proc. metinių palūkanų, litais – 2 proc. metinių palūkanų, todėl peržengus nurodytą žemutinę ribą – MVĮ subjektui pinigų kaina tampa didesnė už tuo metu rinkoje nusistovėjusią kainą.

Ši priemonė įgyvendinama kaip atviras kreditų fondas finansiniams tarpininkams, teikiantiems kreditus smulkiojo ir vidutinio verslo (MVĮ) subjektams. Lėšos AKF bus numatytos INVEGOS fonde. Šios priemonės įgyvendinime dalyvaus visi finansiniai tarpininkai, atitinkantys nustatytus

kriterijus. Bankas, priėmęs sprendimą suteikti nustatytus reikalavimus atitinkantį kreditą, teiks INVEGAI prašymą rezervuoti AKF lėšas. Bankams AKF lėšos skiriamos prašymų rezervuoti AKF lėšas pateikimo INVEGAI eiliškumo tvarka.

INVEGA duomenimis, už paskolintas AKF lėšas bankai INVEGOS fondui mokės 3 mėn. VILIBOR +0,1 proc. palūkanas. AKF lėšos bankams skolinamos bankų suteiktų kreditų laikotarpiui, bet ne ilgiau kaip iki 2015-12-31. Kreditus iš AKF lėšų bankai teiks sudarę atviros kredito linijos sutartis su INVEGA. Paskolos lėšos skirtos MVĮ subjekto verslo plėtrai (tiek investicinės, tiek apyvartinės paskolos). Iš AKF vienam kreditui galės būti skirta iki 1 500 000 litų. Per 12 mėnesių laikotarpį vienam MVĮ subjektui gali būti suteikti ne daugiau kaip du kreditai. *Kreditai MVĮ subjektams gali būti teikiami ne ilgesniam kaip 72 mėnesių laikotarpiui.*

Už paskolą litais MVĮ mokės 3 mėn. VILIBOR +0,1 proc., bet ne daugiau kaip 7 proc. ir ne mažiau 2 proc. metinių palūkanų, plus banko maržą, kurios maksimalus dydis neturės viršyti 3 proc., o už paskolą eurais – 3 mėn. EURIBOR +0,1 proc., bet ne daugiau 3 proc. ir ne mažiau 1 proc. metinių palūkanų, plus banko maržą, kurios maksimalus dydis neturės viršyti 3 proc. Šia priemone bus įgyvendinama JEREMIE iniciatyva. JEREMIE – tai bendra Europos Komisijos (Regioninės politikos generalinio direktorato) Europos investicijų banko (EIB) ir Europos investicijų fondo (EIF) iniciatyva, kuria siekiama suteikti valstybėms narėms galimybę, pasinaudojant joms skirtos ES struktūrinių fondų paramos dalimi 2007–2013 m. laikotarpiu, pagerinti finansavimo prieinamumą labai mažoms, mažoms ir vidutinėms įmonėms, įkuriant atsinaujinančius kontroliuojančiuosius fondus (JEREMIE kontroliuojantysis fondas, 2010). Kontroliuojančiojo fondo paskirtis – pagerinti finansavimo prieinamumą MVĮ subjektams naudojant įvairių finansinių priemonių (produktų) rinkinį (Valatkienė, 2008).

Apibendrinant galima teigti, kad šiai priemonei įgyvendinti skirta 100 mln. Lt INVEGA fondo lėšų. Kreditai MVĮ subjektams gali būti teikiami litais arba eurais. Vykdam šią priemonę, 2009 m. liepos mėn. sutartys pasirašytos su Šiaulių, Ūkio, Medicinos, „Parex“, DnB NORD, „Finasta“ ir „Snoro“ bankais. Iš AKF bankui skiriama ne daugiau kaip 75 proc. sumos, kita dalis yra banko nuosavos lėšos. Iš AKF vienam kreditui galės būti skirta iki 1 500 000 litų. Per 12 mėnesių laikotarpį vienam MVĮ subjektui gali būti suteikti ne daugiau kaip du kreditai. Kreditai MVĮ subjektams gali būti teikiami ne ilgesniam kaip 72 mėnesių laikotarpiui.

3.7. Mažoms ir vidutinėms įmonėms taikomo JEREMIE kontroliuojančiojo fondo priemonės sąlygų vertinimas

Finansų ministerija kartu su Ūkio ministerija apsisprendė įgyvendinti ES JEREMIE iniciatyvą įsteigiant du kontroliuojančiuosius fondus, kurie sudarytų įmonėms galimybes prieiti prie finansinių išteklių verslui priimtinais sąlygomis. JEREMIE fondo valdytojas – Europos investicinis fondas

(EIF). Su juo 2008 m. spalio 1 d. pasirašyta sutartis dėl smulkaus ir vidutinio verslo kreditavimo iš Europos Sąjungos 2007–2013 m. struktūrinės paramos lėšų. Šiam fondui skirta 725 mln. ES fondų lėšų. Per šį fondą šiuo metu įgyvendinamos 3 priemonės (JEREMIE kontroliuojantieji fondai..., 2011):

1. *Paskolų priemonė*, skirta 500 mln. Lt. Paskolos dydis nefiksuotas, jis gali siekti iki 2 proc. nuo banko valdomos priemonės lėšų sumos. Paskolas teikia 3 bankai – AB SEB bankas, AB Šiaulių bankas ir AB Swedbank.

2. *Rizikos kapitalo fondai*, skirta 96 mln. Lt. Sudarytos sutartys su 2 kapitalo valdymo bendrovėmis – LitCapital ir BaltCap. Maksimali investicija į vieną įmonę gali siekti iki 10 mln. Lt.

3. *Bendrai su verslo angelais investuojantis fondas* („verslo angelų fondas“), skirta 28 mln. Lt, dar tiek pat bus pritraukta privačių lėšų. Fondą administruoja UAB „Mes Invest“. Maksimali investicija į vieną įmonę gali siekti 1,38 mln. Lt. Į įmones investuojamos ne tik lėšos, bet ir žinios bei patirtis.

Šia iniciatyva siekiama paskatinti verslumą Europos Sąjungoje, įgyvendinant Lisabonos darbotvarkę ir skatinant ES struktūrinės paramos lėšomis sukurti didesnę naudą ūkiui. Vertinant JEREMIE kontroliuojančiojo fondo sąlygas, galima daryti išvadas, kad ši priemonė turėtų pagerinti MVĮ subjektų finansavimo galimybes. Per šį fondą įgyvendinamos net trys priemonės: paskolų priemonė, rizikos kapitalo fondai, verslo angelų fondas. Priemonė nepasiteisino Lietuvoje.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Išanalizavus mokslinės literatūros, susijusios mažų ir vidutinių įmonių finansavimo galimybėmis nustatyta:

- Pasaulinė praktika neginčijamai įrodė, kad lengviausiai ir greičiausiai prie pasikeitusių verslo aplinkos sąlygų prisitaiko mažų ir vidutinių įmonių verslas. Šis sektorius didele dalimi lemia šalies ekonomikos būklę. Todėl MVĮ verslo rėmimas turi būti skatinamas. Atsižvelgus į MVĮ reikšmę šalies ekonomikai, Lietuvos Vyriausybės vykdoma politika turi tendenciją skatinti MVĮ plėtrą. Taikomos įvairios valstybės biudžetų finansuojamos rėmimo, skatinimo priemonės. MVĮ rėmimas laikomas vienu iš valstybės ekonominės politikos prioritetų.

- Svarbiausios politikos priemonės, būtinos MVĮ konkurencingumui padidinti, yra pagerinti MVĮ finansavimo galimybes, priėjimą prie finansavimo šaltinių. Recesijos sąlygomis, trūkstant apyvartinių lėšų, MVĮ verslo subjektų geriausia finansavimo galimybė – paskolos gavimas. Remdama verslą valstybė taiko lengvatas finansavimui gauti.

Atlikta mažų ir vidutinių įmonių finansavimo galimybių tyrimo analizė parodė:

- Valstybė teikia pagalbą MVĮ lėšas administruodama per INVEGA. Gerinant prieinamumą prie finansavimo šaltinių INVEGA teikia garantijas už paskolas. Recesijos sąlygomis valstybės garantija suteikia galimybę įmonėms gauti paskolas iš kredito įstaigų, o verslininkui pakanka turėti mažiau užstatomo turto. Ekonominio sunkmečio laikotarpiu išaugo garantijų teikimas už apyvartinėms lėšoms paimtas paskolas. Teikiamas dalinis palūkanų kompensavimas už garantuotą paskolą su 50 proc. arba 30 proc. palūkanų kompensavimu.

- Recesijos sąlygomis MVĮ buvo kredituojamas tokiomis priemonėmis: mažų kreditų teikimas – 1 etapas (paskola iki 175 tūkst. Lt valstybės biudžeto), mažų kreditų teikimas – 2 etapas (paskola iki 350 tūkst. Lt ES struktūrinių fondų), labai mažų kreditų teikimas (paskola iki 86 320 Lt), Atviras kreditų fondas (paskolos iki 1,5 mln. Lt+25 proc. banko lėšos), JEREMIE kontroliuojantysis fondas (Paskolų priemonei – 500 mln. Lt, Rizikos kapitalo fondai – 96 mln. Lt, Verslo angelų fondas – 28 mln. Lt).

- MVĮ subjektas, kreipdamasis į banką dėl paskolos verslui pradėti ar plėsti, dažnai susiduria su užstato problema. INVEGA gali padėti ją išspręsti, garantuodama bankui iki 80 proc. paskolos sumos. Likusios, negarantuotos paskolos dalies grąžinimą bankas užsitikrina MVĮ subjekto pasiūlytais užstatais, įsikeisdamas už paskolos lėšas įsigyjamą turtą. Jei MVĮ subjektas veikia iki 3 metų – garantuojama suma negali viršyti 2 mln. Lt, jei daugiau nei 3 metus – 5 mln. Lt. Valstybės garantija teikiama su sąlyga, kad finansuojamas projektas, kuriam teikiama paskola, pripažįstamas finansiniu požiūriu pagrįstu (atsiperkančiu), todėl dalis įmonių, gavusių banko sutikimą gauti kreditą, ne visada gauna valstybės garantiją. Jei valstybė nesiims priemonių skolinimosi sąlygoms

gerinti, galima sakyti, kad ateityje turėtų vis mažėti kreditų teikimas, bei galimybės gauti finansavimą.

Atlikus tyrimą, pateikiamos rekomendacijos MVĮ verslo finansavimo galimybių gerinimui:

- Įgyvendinant naujas finansinės paramos priemones MVĮ remti ir siekiant, kad MVĮ subjektams ekonominės krizės metu būtų suteikta galimybė skolintis pigiau, konkurso sąlygose atsisakyti minimalių metinių palūkanų ribų už bankams paskolintas lėšas, paliekant galimybę jas keisti, atsižvelgiant į ekonominę situaciją Lietuvoje.
- Parengti stebėsenos ir kontrolės sistemą, užtikrinančią priemonių vykdymo rezultatų pagrįstumą ir viešumą.
- numatyti konkrečias verslumo ir ekonominio skatinimo priemones ir nustatyti kriterijus, pagal kuriuos būtų vertinamas numatytų priemonių vykdymas;

LITERATŪRA

1. AB Šiaulių bankas. [žiūrėta 2011-03-12]. Prieiga per internetą: <www.sb.lt>.
2. AB Ūkio bankas. [žiūrėta 2011-03-12]. Prieiga per internetą: <www.ub.lt>.
3. Adamonienė R., Makutienė D., Trifonova J. (2005). *Smulkaus ir vidutinio verslo kaimo vietovėse finansavimo galimybės ir ypatumai*. Vilnius.
4. Adomaitienė, R., Trifonova, J. (2007). *The State Support for small and Medium Sized Companies: General and Practical Aspects of Lithuania*. *Engineering economics*, 1(51), p.16
5. Aleknevičienė V. (2004). *Įmonės finansų valdymas*. Kaunas: Akademija
6. Baležentis, A., Vijeikis, J. (2010). Krizės valdymo veiksniai ir priemonės Lietuvos įmonėse. *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*, 23(4), p. 2.
7. Barsėnaitė, J. (2008). Verslo aplinka ir jo rėmimas Lietuvoje. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 3(12), p. 30.
8. Baršauskas, P. (2002). *Smulkaus ir vidutinio verslo politika Europos Sąjungoje ir Lietuvoje: vadovėlis*. Kaunas: Technologija.
9. Bartkus, E., Simanavičienė, Ž. (2004). *Development of Preconditions of Small and Medium*
- Vijeikis, J., Baležentis, A. (2010). Smulkaus ir vidutinio verslo vystymosi problemos bei perspektyvos Lietuvos regionuose. *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*, 20 (1).
10. Buckiūniene, O. (2005). Ūkio subjektų finansai. Vilnius.
11. Buemann, A. (2009). Įmonių įsiskolinimai jau siekia beveik 2 mlrd. litų. *Lietuvos naujienų agentūra*. [žiūrėta 2010-10-15]. Prieiga per internetą: <http://www.elta.lt/zinute_pr.php?inf_id=1063750>.
12. Buškevičiūtė, E. (2005). Mokesčių sistema. Kaunas. Technologija. VMI, (2009). Juridinių asmenų mokami mokesčiai. [interaktyvus] [žiūrėta 2009-12-07]. Prieiga per internetą: <<http://www.vmi.lt/lt/?itemId=1014377>>.
13. Buškevičiūtė, E. (2005). Mokesčių sistema. Kaunas. Technologija. VMI, (2009). Juridinių asmenų mokami mokesčiai. [interaktyvus] [žiūrėta 2009-12-07]. Prieiga per internetą: <<http://www.vmi.lt/lt/?itemId=1014377>>.
14. Buračas A. Svecevičius B. (1994). *Biznio, bankų, biržos terminų žodynas-žinynas*. Vilnius.
15. Dalinis palūkanų kompensavimas. (2009). Teisės aktai. Priemonė VP2-2.3-ŪM-02-V. [žiūrėta 2010-11-12]. Prieiga per internetą: <http://www.esparama.lt/2007_2013/lt/gaires/priemones/priemone/ta?priem_id=000bdd5380001520&pagenum=2>.

16. Darulis, A., Jakštienė, V., Krutkienė, I., Makauskienė, V. (2004). *Lietuvos amulkaus ir vidutinio verslo būklė*. Vilnius: Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros agentūra, p. 8.
17. Daukšys, K. (2006). Dėl administracinės naštos verslui nustatymo ir įvertinimo metodikos patvirtinimo. *LR Ūkio ministro įsakymas*, Nr. 4-152.
18. Davulis, G. (2009). Problems of the Adoption of the Euro in Lithuania. *Intelektinė ekonomika*, 2(6), p. 110.
19. Dzidzevičiūtė, L. (2010). Statistical scoring models of Lithuanian companies. *Ekonomika*, 89(4), p. 97.
20. Ekonomikos augimo veiksmų programa 2007 – 2013 m. (2007). [žiūrėta 2011-01-04].
Prieiga per Internetą:
<http://www.ukmin.lt/lt/veikla/veiklos_sritys/es_strukturiniai_fondai/2007-2013/VP2.pdf>.
21. Ekonomikos skatinimo planas (2009). *Projektas aptarimui su visuomene*. [žiūrėta 2011-02-12]. Prieiga per internetą:
<www.versloasociacija.lt/Ekonomikos_skatinimo_planas_v34.doc>.
22. Europos regioninės plėtros fondas. (2011). [žiūrėta 2011-02-25]. Prieiga per internetą:
<http://ec.europa.eu/regional_policy/funds/feder/index_lt.htm>.
23. Europos investicijų banko grupė. (2010). Naujas būdas pabaudoti ES struktūrinius fondus, siekiant padėti MVĮ gauti lėšų per kontroliuojamuosius fondus. [žiūrėta 2011-2-15]. Prieiga per internetą: <www.esparama.lt/2007-2013/lt/jeremie>.
24. Ekonomikos skatinimo plano įgyvendinimo rezultatai. (2011). *LR Ūkio ministerija*. [žiūrėta 2011-04-11]. Prieiga per internetą: <<http://www.ukmin.lt/lt/skatinimoplanas>>.
25. Garuckas, R., Jatuliavičienė, G. (2007). *Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros problemos ir perspektyvos Lietuvos regionuose*. [interaktyvus] [žiūrėta 2011-01-11]. Prieiga per internetą:
<<http://209.85.129.132/search?q=cache:j8wB3XxG68AJ:www.vtvk.lt/files/lt.>>.
26. Garškienė, A., Navickas, V. (1999). *Ekonomikos terminai ir sąvokos*. Vilnius.
27. Gruževskis, B., Zabarauskaitė, R. (2008). Social consequences of economic downturn (2008) in Lithuania. *Ekonomika*, 89(3), p. 97.
28. Henderson, J. C. (2007). *Tourism Crises: Causes, Consequences and Management*. Elsevier.
29. Ilgalaikė Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtotės iki 2015 metų strategija (2002). Vilnius: Lietuvos mokslas, kn. 41, p. 687.
30. Iš atviro kreditų fondo verslui skolinama palankesnėmis sąlygomis. (2011). LR Ūkio ministerija. [žiūrėta 2011-03-25]. Prieiga per internetą: <<http://www.verslilietuva.lt/lt/apie/naujienos/categoryView/partneriu-naujienos/is-atviro-kreditu-fondo-verslui-skolinama-palankesnemis-salygomis>>.

31. Investicijų ir verslo garantijos. (2011). [2011-01-15]. Prieiga per internetą:
<www.invega.lt>.
32. Jančiauskas, E. (2000). *Žmoniškųjų išteklių vadyba*. Vilnius.
33. Jasinavicius R., Broga Š., Vasiliauskas A. (2007) Efektyviai smulkiojo ir vidutinio verslo veiklai Lietuvoje taikomu šakniniu apribojimu nustatymas ir ju ivateikimo strategija. *Taikomasis mokslinis tyrimas* [2010-01-22]. Prieiga per internetą: <http://www.e-library.lt/resursai/Mokslai/Kolegijos/Kolpingo_kolegija/konferencija2006/03.pdf>.
34. JEREMIE kontroliuojantieji fondai – ištekliai smulkiąjam verslui. (2011). *ES struktūrinė parama*. [žiūrėta 2011-01-15]. Prieiga per Internetą: <<http://www.esparama.lt/2007-2013/lt/finansuinzinerija/jeremie>>.
35. JEREMIE kontroliuojantysis fondas. (2010). ES struktūrinis fondas. [žiūrėta 2011-02-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.esparama.lt/2007-2013/lt/finansuinzinerija/jeremie>>.
36. Kafidov V., Kafidov, V. V. (2008). Strategijų vaidmuo krizių valdyme. *Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai*, 14 (3).
37. Kreivys, D. (2009). Dėl Lietuvos Respublikos ūkio MINISTRO 2009 m. gegužės 7 d. įsakymo Nr. 4-209 „dėl VP2-2.3-ŪM-02-V PRIEMONĖS „DALINIS PALŪKANŲ KOMPENSAVIMAS“ APRAŠO patvirtinimo“ pakeitimo. Nr. 4-279.
38. Kauno regiono smulkių ir vidutinių verslininkų asociacija. (2008). *Verslo finansavimo galimybės*. [žiūrėta 2011-02-15]. Prieiga per internetą:
<www.versloasociacija.lt/files/.../Verslo_finansavimo_galimybes.ppt>.
39. Kindsfaterienė, K., Lukaševičius, K. (2008). *The Impact of the Tax System on Business Environment*. *Engineering economics*, 2(57), p. 70-77.
40. Kvederavičius, J. (2006). *Organizacijų vystymosi vadyba*. Kaunas: VDU leidykla.
41. Kuizinaitė, V., Papiulytė, I. (2008). Kapitalo struktūros įtakos įmonių veiklos finansiniams rodikliams analizė. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 1(17), p. 139.
42. Laukaitis, E., Navickas, V. (2003). *Šešėlinės ekonomikos egzistavimo priežastys ir tendencijos*. *Inžinerinė ekonomika*, 3 (34), p. 61.
43. Lietuvos statistikos departamentas (2008). *Lietuvos Respublikos ūkio ekonominės ir socialinės būklės 2007 m. apžvalga*. [žiūrėta 2009-12-05]. Prieiga per internetą:
<regionai.stat.gov.lt/pdf/ekonomika_marijampoles%20aps.pdf>.
44. Lietuvos banko metų ataskaita (2011). [žiūrėta 2011-03-01]. Prieiga per internetą:
<www.lbank.lt/metu_ataskaita_2010>.
45. Lietuvos Respublikos Ūkio Ministerijos 2009 m. sausio – kovo mėn. Lietuvos Respublikos Ūkio ekonominės ir socialinės būklės apžvalga (2009). [žiūrėta 2011-02-15]. Prieiga per internetą:<www.ukmin.lt/lt/ukio_apzvalga/2009m.iketv.apzvalga%5B1%5D.pdf>.

46. Lietuvos Respublikos Ūkio ministerija. (2010). [žiūrėta 2011-04-02]. Prieiga per internetą: www.ukmin.lt/lt/dokumentai/ESP_igyvendinimas.pdf.
47. Levišauskaitė, K., Šinkūnienė, K. (2006). *Mokesčių kultūros ir mokesčių mentaliteto aspektai efektyvioje valstybės mokesčių sistemoje*. Viešojo politika ir administravimas, Nr. 15, p. 16.
48. LR Vyriausybės 2010 m. sausio 12 d. nutarimas Nr. 329 „Dėl LR Vyriausybės 2009 m. birželio 10 d. nutarimo Nr. 569 „Dėl paskolų garantijų kredito įstaigoms už labai mažų, mažų, vidutinių ir didelių įmonių imamas paskolas teikimo nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo“. (2010). [žiūrėta 2011-03-27]. Prieiga per Internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=368482.
49. Mačerinskienė, I., Ivaškevičiūtė L., Sabaitė G. (2002). Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros galimybės ir jų problemos. Socialiniai mokslai. Vilnius Nr. 2 (34).
50. Masalskis, K. (2001). *Smulkus ir vidutinis verslas 2000 m.: nuomonės, tendencijos, problemos*. Vilnius: Statistikos tyrimai, p.5.
51. Mikrokreditai smulkiajam verslui (2010). Verslo planai ir konsultacijos mažoms ir vidutinėms įmonėms. [žiūrėta 211-03-15]. Prieiga per internetą: <http://www.mvi.lt/>.
52. Martinkus, B., Žilinskas, V. (2001). *Ekonomikos pagrindai*. Kaunas: Technologija.
53. Mikrokreditų administravimas. (2007). INVEGA teikiamos paslaugos. [žiūrėta 2011-02-05]. Prieiga per internetą: <http://www.invega.lt/content/view/234/80>.
54. Molienė, O. (2004). *Statistika: mokomoji knyga*. Vilnius: UAB „Ciklonas“.
55. Mažų ir vidutinių įmonių finansavimo priemonės Europos Sąjungoje. (2010). Faktai ir informacija. [žiūrėta 2011-01-15]. Prieiga per internetą: ec.europa.eu/enterprise/newsroom/cf/getdocument.cfm?doc_id.
56. Mažų kreditų teikimas – 1 etapas. (2008). INVEGA teikiamos paslaugos. [žiūrėta 2011-02-05]. Prieiga per internetą: <http://www.invega.lt/content/view/408/128>.
57. Navickas, V. (2007). Įsakymas dėl garantijos atlyginimo subsidijavimo smulkiojo ir vidutinio verslo subjektams. Nr. 4-159.
58. Novošinskienė, A., Slavickienė, A. (2007). Lietuvos mokesčių sistemos vertinimas. *Vagos*, 76 (29), p. 66.
59. Novošinskienė, A., Savickienė, J. (2008). *Mokesčių naštos tyrimas Lietuvoje*. Apskaitos ir finansų mokslas ir studijos: problemos ir perspektyvos: šeštosios tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga, p.117.
60. Norvaišienė, R. (2004). Įmonės investicijų valdymas. Kaunas: Technologija.
61. Pačėsa, N. (2002). *Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros – naujos ekonomikos pradžia? Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*, Nr. 22.

62. Pačėsa, N., Pukas, V. (2002). Smulkaus ir vidutinio verslo plėtra – pagrindinis regioninės politikos instrumentas. *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*, 23, p. 101.
63. Povilaitis, B. (2008). Kreditas ir palūkanos. [žiūrėta 2011-01-07]. Prieiga per internetą: www.efsa.lt/konspektai/uploads/Kreditas%20ir%20palukanos.doc.
64. Pranešimas apie Lietuvos banko pagrindinio tikslo įgyvendinimą, funkcijų vykdymą ir bankų sistemos būklę. (2011). [žiūrėta 2011-02-05]. Prieiga per Internetą: www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=5961&p_d=79604&p_k=1.
65. Rakauskienė, O. G. (2009). The anatomy of a global financial crisis. *Intelektinė ekonomika*, 2(6), p. 118.
66. Roselieb, F. (1999). Fruehwarnsysteme in der Unternehmenskommunikation. Manuskripte aus den Instituten fuer Betriebswirtschaftslehre der Universitaet Kiel. – Kiel.
67. Rutkauskas, V., Stankevičius, P. (2004). Finansų analizė, valdymas ir prognozavimas. Vilnius.
68. Sakalas, A., Savanevičienė, A. (2003). Įmonės krizių vadyba. Kaunas: Technologija.
69. Simanuskas, L., Šidlauskas, S. (2007). Efficiency of the EU structural support and its effects on the country's progress. *Ekonomika*, 77, p. 55.
70. Slapšienė, A. Invega garantijos – veiksmingas ūkio atsigavimo įrankis. *Lietuvos naujienų agentūra* [žiūrėta 2011-04-21]. Prieiga per Internetą: http://www.elta.lt/zinute_pr.php?inf_id=1351768.
71. Specialioji ekonomikos augimo ir konkurencingumo didinimo programa. (2008). [žiūrėta 2011-03-12]. Prieiga per internetą: 195.182.67.2/lt/strategija/planas-08/pakeit/1b-1-5.doc.
72. Strazdas, R., Jokubavičius, A., Gečas, K. (2003). Inovacijos – finansavimas, rizikos kapitalas. Vilnius: Lietuvos inovacijų centras.
73. Stripeikis, O., Žukauskas, P. (2004). Smulkaus ir vidutinio verslo aplinka Lietuvos ir ES rinkose. *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*, 31, p. 209.
74. Sūdžius V. (2001). *Smulkaus ir vidutinio verslo administravimas ir valdymas*. Vilnius: Kronta.
75. Simanavičienė, Ž. (2003). Smulkių ir vidutinių verslo įmonių integracija į Europos Sąjungą: problemos ir jų sprendimo būdai. *Ekonomika*, t. 63, p. 108-117.
76. Statistikos Departamentas. [žiūrėta 2011-01-11]. Prieiga per Internetą: www.stat.gov.lt.
77. Šapalienė L. (2008). Lietuvos mokesčių sistema: teoriniai ir praktiniai pagrindai. Vilnius: UAB „Mokesčių srautas“.
78. Šileika, A., Tamašauskienė, Z. (2003). Investicijos į žmogiškąjį kapitalą ir jų efektyvumas. *Ekonomika. Mokslo darbai. Nr. 64 (2003)*. p.146-157.

79. Štreimikienė D., Dapkus R., Šivickas G. (2007). *Paramos smulkiam ir vidutiniam verslui efektyvumo vertinimas*. *Ekonomika*, 89.
80. UAB Medicinos bankas. [žiūrėta 2011-03-12]. Prieiga per internetą: <www.medbank.lt>.
81. Urbonavičius S., Ivanauskas R. (2002). Smulkių ir vidutinių įmonių vieta globaliuose procesuose. *Ekonomika*, 60(2), p.131.
82. Ūkio ministerijos 2008 – 2010 metų strateginis veiklos planas (2008). [žiūrėta 2011-04-01]. Prieiga per internetą:<www.apskritis.lt/stotisFiles/Galutine%20ataskaita%20SVVfinal.pdf>.
83. Vijeikis, J., Makštutis, A. (2009). Small and medium-sized business competitiveness in Lithuania. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2(15), p. 330.
84. Verslo finansavimas (2011). [žiūrėta 2011-03-28]. Prieiga per internetą: <sites.google.com/site/kuriamversla/verslo-finansavimas>.
85. Vasiliauskas, T. (2009). Smulkaus ir vidutinio verslo plėtra. *Strateginės socialinių mokslų ekonomikos mokslų krypties mokslinių tyrimų programų kryptys*. [interaktyvus] [žiūrėta 2010-06-15]. Prieiga per internetą: <www.aivaweb.lt/images/1697/Tyrimas.pdf>.
86. Vernickaitė, A., Petrošius, A. (2007). Lietuva gali ir turi pasitempti. *Verslo žinios (2007 gruodžio 12 d.)*, p. 1- 3.
87. Valatkienė, Z. (2009). Valstybinio audito ataskaita smulkiojo ir vidutinio verslo plėtra: Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė. [žiūrėta 2011-04-15]. Prieiga per Internetą: <http://www.vkontrole.lt/auditas_ataskaita.php?4253>.
88. Valackienė, A. (2005). Krizių valdymas ir sprendimų priėmimas. Kaunas: Technologija.
89. Valstybinė mokesčių inspekcija. (2011). [žiūrėta 2011-02-15]. Prieiga per internetą: <www.vmi.lt>.
90. Verslo inkubatoriai (2011). <http://www.lvpa.lt/lt/content/viewitem/14934/>
91. Verslo informacijos centrai (2011). <http://www.lvpa.lt/lt/content/viewitem/14933/>
92. Žukauskas, V. (2009). *Valdžios klystkeliai ir šešėlinė ekonomika*. Lietuvos Laisvosios rinkos institutas. [žiūrėta 2011-01-19]. Prieiga per Internetą: <http://www.lrinka.lt/index.php?act=main&item_id=5540>.
93. Žukauskas R. S., (2002). Smulkaus ir vidutinio verslo strateginės plėtros kryptys. Žiūrėta [2009-12-15]. Prieiga per internetą: <http://internet.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/vpa/z1/1648-260_3-2006-nr1-71.pdf>.

PRIEDAI

Mažų ir vidutinių įmonių pasiskirstymas pagal teisinės formas

Įmonės teisinė forma	Metai						
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Individuali įmonė	27896	25059	24155	23 098	22 696	20491	16733
Akcinė bendrovė	435	375	314	286	262	264	255
Uždaroji akcinė bendrovė	24698	29036	30772	35187	39191	43306	45283
Tikroji ūkinė bendrija	314	287	263	240	222	204	174
Komanditinė ūkinė bendrija	197	118	70	59	57	51	46
Kooperatinė bendrovė	260	287	284	274	273	272	330
Valstybės įmonė	115	103	103	94	94	92	91
Savivaldybės įmonė	73	67	61	58	54	49	47
Žemės ūkio bendrovė	475	452	423	415	338	401	372

MVĮ subjektų garantuotų paskolų garantijų, kurioms yra suformuoti 100 proc. atidėjimai (IV rizikos grupė), struktūra pagal veiklos rūšis 2009 m.

Veiklos rūšis	Garantijų skaičius, vnt	Atidėjimų suma, Lt	Atidėjimų dalis bendroje IV grupės atidėjimų sumoje, proc.
Viešbučių ir visuomeninio maitinimo paslaugos	34	1 023 212	20,67
Medienos pramonė	27	27 720 330,41	14,55
Metalo gaminių gamyba	13	13 435 899,46	8,8
Statybinių medžiagų gamyba	5	5 345 575,62	6,98
Baldų pramonė	22	22 293 391,00	5,93
Statyba	20	20 277 591,73	5,61
Autoserviso paslaugos	10	10 253 636,89	5,12
Maisto pramonė	13	13 239 109,08	4,83
Prekyba	6	6 196 927,92	3,98
Paštas ir nuotoliniai ryšiai	3	3 184 817,07	3,73
Kita gamyba	10	10 129 884,40	2,62
Plastikinių ir guminių gaminių gamyba	3	3 122 681,68	2,48
Popieriaus pramonė	2	2 116 023,71	2,34
Operacijos nekilnojamoju turtu	2	2 106 043,47	2,14
Miškininkystė ir medienos ruoša	2	6 103 020,02	2,08
Kitos paslaugos	6	12 98 010,03	1,98
Transportavimo paslaugos, transporto	12	7 76 374,34	1,54
Sveikatos priežiūra	5	5 69 921,99	1,41
Lengvoji pramonė	7	7 67 420,82	1,36
Turizmo paslaugos	2	2 49 579,04	1
Reklama ir leidyba	5	5 41 351,92	0,84

**MVĮ subjektų garantuotų paskolų garantijų, kurioms yra suformuoti 100 proc. atidėjimai
(IV rizikos grupė), struktūra pagal veiklos rūšis 2010 m.**

Veiklos rūšis	Garantijų skaičius, vnt.	Atidėjimų suma, Lt	Atidėjinių dalis bendroje IV grupės atidėjinių sumoje, %
Viešbučių ir visuomeninio maitinimo paslaugos	34	1.299.766	18,28
Medienos pramonė	29	859.207	12,08
Metalo gaminių gamyba	16	769.166	10,81
Prekyba	16	495.118	6,96
Autoserviso paslaugos	19	423.798	5,96
Statybinių medžiagų gamyba	6	422.504	5,94
Statyba	29	348.253	4,9
Paštas ir nuotoliniai ryšiai	4	337.419	4,74
Maisto pramonė	14	301.833	4,24
Miškininkystė ir medienos ruošą	8	231.523	3,25
Plastikinių gaminių gamyba	5	221.412	
Baldų gamyba	18	218.556	3,07
Sveikatos priežiūra	6	154.414	2,17
Kita aptarnavimo veikla	9	150.421	2,11
Stiklo gaminių gamyba	1	127.978	1,8
Transportavimo paslaugos	5	106.842	1,5
Reklama ir leidyba	8	100.710	
Kitos transporto įrangos gamyba	6	99.673	1,41
Operacijos nekilnojamoju turtu	2	82.754	1,16
Kita gamyba	6	78.104	1,1
Turizmo paslaugos	4	68.631	0,96
Popieriaus gaminių gamyba	1	64.581	0,91
Lengvoji pramonė	5	58.531	0,82
Transporto priemonių ir įrenginių nuoma	4	39.467	0,55
Kitos paslaugos	9	38.748	0,54
Poilsio organizavimo, kultūrinė, sportinė veikla	6	15.061	0,21

„Mažų kreditų teikimas – 1 etapas“ duomenys

2009 metų duomenys						
Bankas	Sukontraktuotų paskolų skaičius, vnt	Sukontraktuotų paskolų suma, Lt	Iš jų pervestų MVI paskolų suma, Lt	Iš jų INVEGA suteikė garantijas, vnt.	Iš jų garantuotų paskolų suma, Lt	Iš jų garantijų suma, Lt
UAB Medicinos bankas	19	2.683.000	2.683.000	6	652.000	495.500
AB Ūkio bankas	96	9.477.170	8.790.588	66	6.976.170	4.981.836
AB Šiaulių bankas	76	9.245.070	9.095.924	52	6.311.390	4.775.112
Iš viso	191	21.405.240	20569512	124	13939560	10252448
2010 metų duomenys						
Bankas	Sukontraktuotų paskolų skaičius, vnt	Sukontraktuotų paskolų suma, Lt	Iš jų pervestų MVI paskolų suma, Lt	Iš jų INVEGA suteikė garantijas, vnt.	Iš jų garantuotų paskolų suma, Lt	Iš jų garantijų suma, Lt
UAB Medicinos bankas	22	2.920.290	2.920.290	11	1.080.468	838.275
AB Ūkio bankas	133	12.860.644	12.438.089	93	9.374.644	6.721.115
AB Šiaulių bankas	78	9.410.070	9.334.805	53	6.515.070	4.938.056
Iš viso	233	25191004	24693184	157	16970182	12497446

„Mažų kreditų teikimas – 1 etapas“ duomenys

2009 metų duomenys						
Bankas	Sukontraktuotų paskolų skaičius, vnt	Sukontraktuotų paskolų suma, Lt	Iš jų pervestų MVĮ paskolų suma, Lt	Iš jų INVEGA suteikė garantijas, vnt.	Iš jų garantuotų paskolų suma, Lt	Iš jų garantijų suma, Lt
UAB Medicinos bankas	92	20.179.593	13.251.939	45	11.305.160	9.009.128
AB Ūkio bankas	90	23.527.427	19.368.376	60	15.928.427	11.042.742
AB Šiaulių bankas	168	39.503.580	37.089.796	89	20.874.280	16.064.424
AB „Parex“ bankas	59	12.059.097	10.488.057	50	10.019.097	7.394.534
Iš viso	409	83.210.600	69710111	244	48107867	36116294
2010 metų duomenys						
Bankas	Sukontraktuotų paskolų skaičius, vnt	Sukontraktuotų paskolų suma, Lt	Sukontraktuotų AKF lėšų suma, Lt	Išduota suma (AKF lėšos+banko lėšos) pagal sukontraktuotas sutartis, Lt		
UAB Medicinos bankas	13	10.943.203	8.207.402	10.580.032		
AB Ūkio bankas	52	33.353.885	25.015.413	30.100.620		
AB Šiaulių bankas	34	17.973.396	13.480.047	13.355.914		
AB bankas „Snoras“	12	12.081.796	9.061.347	9.117.796		
Iš viso	111	62270484	46702862	54036566		